

M. A. ZIMMERMANN

HISTORICKÝ VÝVOJ

MEZINÁRODNÍHO

PRÁVA

V XIX. A XX. STOLETÍ

VYDÁNO S PODPOROU MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ A NÁRODNÍ OSVĚTY
NÁKLADEM VLASTNÍM

M. A. ZIMMERMANN
PROFESOR RUSKÉ PRÁVNICKÉ FAKULTY
V PRAZE

—
HISTORICKÝ VÝVOJ
MEZINÁRODNÍHO
PRÁVA

V XIX. A XX. STOLETÍ

PRAHA
NÁKLADEM VLASTNÍM. TISKEM STÁTNÍ TISKÁRNY V PRAZE
1929

KAPITOLA I.

FRANCOUZSKÁ REVOLUCE V DĚJINÁCH MEZINÁRODNÍHO PRÁVA.

§ 1. Teoretické základy doktriny Velké Francouzské Revoluce. — § 2. Pokusy realizace zásad Velké Francouzské Revoluce. — § 3. Problém zastoupení států na venek. — § 4. Problém intervence v mezinárodních poměrech. — § 5. Koncepce mezinárodního práva jako práva mezistátního. — § 6. Problém války a odsouzení útočné války. — § 7. Návrh deklarace práv národů. — § 8. Revoluční program nového mezinárodního práva nedochází svého uskutečnění. — § 9. Krise práva námořní války. — § 10. Recepce doktriny Francouzské Revoluce v plánu cara Alexandra I. o reorganizaci Evropy (r. 1804).

§ 1.

Osvícená a revoluční doktrina z konce XVIII. století hlásá zásadu vlády lidu a nezcizitelných práv člověka. Jejím cílem zdá se býti obrození primátu práva a svobodného soužití lidí na smluvním podkladě. Tyto idey byly již ovšem známy i středověku, avšak na rozdíl od středověkého ideálu nová doktrina odmítá zásadu náboženské autority a zakládá kultus zcela nového, t. zv. národního principu, podle něhož politická sjednocení lidí mají se zakládati nikoli na ná-

hodném panství té které dynastie, nýbrž na svobodné vůli svých členů. Lid je začátkem, středem a koncem každé moci. Moc není původní samocennou substancí, nýbrž jen projevem obecné vůle. Moc a její nositelé existují k vůli lidu, nikoli naopak. Státní právní řád vznikl původně, aby zajistil vnitřní mír, později však začínají vykonavatelé moci dělati ze sebe vlastníky státu a z občanů — své otroky. A tento tragický následek vzrůstu a zesílení státní moci vytvořil otrockou rovnost a otrockého ducha na místě původní přirozené svobodné rovnosti. Než, podle učení revoluční doktriny lidu zůstává vždy jeho právo odnítí moc těm, kdož jí zneužívají. A tuto základní otázku právní organizace vládní moci neosvětlil snad nikdo jasněji, než *Rousseau*. — »Je třeba«, praví, »nalézt formu sdružení, která chrání a podporuje vši silou společnou osobu i majetek každého člena sdružení, a skrze niž by každý poslouchal pouze sebe sama, třeba se všemi se pojil, a zůstal svobodným jako dříve«. (*Rousseau*, O smlouvě společenské, přeložil Šelepa, 1911, »Knihovna světová«). A tohoto se dosahuje tím, že »každý z nás odevzdává společně svoji osobu i všechny síly své pod nejvyšší řízení obecné vůle; a přece pak každý člen jest nedělitelnou částí celku« (ibid). Teoreticky se tato úloha řeší jedině bezprostřední účastí lidu na vykonávání

politické moci, při čemž vládnoucí splývá s ovládaným. A toto zřízení stává se ideálním cílem, k němuž se snižují všechny francouzské revoluční ústavy.

Nový program vlády lidu nemůže zůstatí bez účinku i v oboru mezinárodních vztahů. Státy dle *Hobbese* a *Kanta* žijí ještě v divokém přirozeném stavu a o dalším vývoji jejich vzájemných poměrů, můžeme podle názoru *Kantova*, souditi podle vývoje politického života jednotlivců. Porovnání dá se zde vésti ještě dále. Lidé mají svatá nezczizitelná práva: »Všichni lidé — praví se v deklaraci severoamerické osady Virginie — rodí se svobodnými a neodvislými a mají svá vlastní, přirozená, rovná práva; ani oni sami, ani jejich potomci nemohou žádným způsobem těchto práv pozbyti«. Stejně i národy, jež podle své přírody jsou svobodné, neodvislé a rovnoprávné, a ve své vnitřní organizaci nemohou býti podrobeny jiné vládní moci, než kterou si sami ustanoví. Takto vzniká i v mezinárodním životě tatáž úloha, nalézt formu sdružení, které by hájilo svou mocí každého jednotlivého člena, v němž by však tento zůstal i nadále svobodným. Politické vztahy jednotlivců jsou tedy jen malým napodobením grandiosnějšího a většího řádu, který objímá všechny lidi a národy, stejně sobě rovné a svobodné před tváří nejvyšší spravedlnosti. Po dlouhá léta pře-

mýšlel *Rousseau* tuto ideu a jí věnován byl jeho spis »De la Société du genre humain«, na které filosof pracoval až do své smrti. Místo anarchie nepřetržitých dynastických válek a systému koordinací práva třeba úsilím svobodné vůle a rozumu národů překonat všechny překážky a sjednotit Evropu v jeden právní celek. Na poli kulturním proces sjednocení evropských národů postoupil již hodně daleko, takže zbývá jen ho obléci v nové pevné formy. — »Odkud se bere ten stav anarchie v Evropské Republice? Je důsledkem toho, že evropské veřejné právo není ustanoveno společně a nemá autority společného usnesení; postrádajíc společných základů, toto právo se stále mění vlivem místních a časových okolností; mimo to jest plné rozporů, jež mohou býti překonány jen podle práva silnějšího; a v konečném výsledku toto právo, jež nemá jasného vedoucího světla, jež se podřizuje ve sporných případech osobním zájmům, činí válku nevyhnutelnou i tehdy, kdyby národy chtěly býti spravedlivými.« (Extrait du projet de paix perpetuelle de l'abbé de Saint-Pierre 1762.)

Rousseau nespokojí se pouhým prohlášením myšlenky mezinárodního evropského sdružení, nýbrž naznačuje i praktické cesty k jejímu uskutečnění: podrobně se obírá otázkou právních garancí, jež sdružení může poskytnouti svým čle-

nům, jako i strukturou orgánů, jež mají býti sdružením zřízeny. *Rousseau* věří, že vznikne-li někdy evropská republika — třeba i na jeden den, bude již existovati věčně. *Rousseau* správně pochopil a vylíčil anarchický ráz současného mu mezinárodního života, ale při řešení tohoto problému chtěl se řídit jedině hlasem rozumu, nevšímaje si reálních podmínek a sil, které hnaly národy k boji. Vyhýbá se otázce vzájemného poměru mezi vnitřním zřízením a novým mezinárodním právním řádem a neprojevuje nikde ani snahy vypátrati složité činitele, jež působili k tomu, že se v Evropě stále udržoval stav války všech proti všem. Bentham a Kant šli hlouběji ve svém studiu této otázky a stanovili řadu předběžných podmínek, bez nichž svaz míru jest pouhou utopií.

Nicméně však právě z *Rousseauových* teorií — jak v oboru vnitřního státního zřízení, tak rovněž i v oboru mezinárodních vztahů byla vzata hesla, pro která se zápasí během celého XIX. a začátkem XX. století. Jedny síly, — *dostředivé* — vedou ke sjednocení všeho lidstva a k upevnění mezinárodního právního řádu, jiné pak — *odstředivé* — k zesílení mezinárodní nepřátelství, k hospodářskému soupeřnictví a ke snahám zničení svého nepřítele a soupeře. Jak ty, tak i ony síly mají své zastánce, a je-li mezinárodní právo pro jedny nej-

vyšším a posledním politickým cílem, poněvadž jeho úkolem je zabezpečení míru v mezistátních vztazích, pro druhé právo toto nemůže ba nesmí existovati, právě proto, že podle něho »die Völker gelten als verbrüderet, der Krieg als ein Verbrechen der Könige«. Člověk — praví ti druzí — od samého svého narození nezávisle na své vůli stává se poddaným státu, to je, založeného na donucení právního řádu, kdežto stát nemůže být vůbec poddaný a nemůže se podrobiti vybavené donucovací moci organizaci. (*Lasson*).

Oba tyto vzájemně odporující si názory působí na vývoj mezinárodního práva v nové době a kdežto první vrací se k universalistickým tendencím středověku a k ideí pax romana, druhý žije kultem národně-dynastického řádu XVII. a XVIII. století a ideami *Hobbese* a *Spinozy*, jež se obrozují v Anglii v první polovici XIX. století v teoriích Austina a jeho následovníků.

Ale nové formy polit. řádu působili nejen svou teoretickou a doktrinární podstatou, nýbrž byly též, třeba i nepřímým, nicméně však vysoce důležitým činitelem ve vývoji mezinárodního práva.

§ 2.

Na americké pevnině nový mezinárodní právní řád mohl se vyvíjeti pokojněji a důsledněji než v Evropě, kde francouzská revoluční hesla nara-

zila hned na rozhodnou opozici Dynastických států, jež pochopily hrozné nebezpečí plynoucí z prohlášení zásad demokracie, a bratrství národů. »V tomto tažení národů proti trůnům« — psala v říjnu r. 1796 carevna *Kateřina II.* ruskému velvyslanci ve Vídni hraběti *Rasumovskému*, — »nejde tak o zavedení znovupřádku ve Francii, jak o to, aby bylo zabezpečeno vítězství monarchů nad zhoubnými ideami, jejichž obětí se mohou státi v první řadě nejbližší ke Francii země«.

Revoluční Francie nemohla se omeziti na pouhé prohlášení nového systému soužití národů, nýbrž nevyhnutelně se musela snažiti, aby se stala skutečnou vůdkyní evropských národů. Ke sdružení jich v některou vyšší právní jednotu nemohlo dojíti cestou svobodného dorozumění národů samých. Tato jednotu měla býti vybojována a jednotu z národů měla připadnouti úloha vyvolaného národa, národa-vůdce, který se bije nejen za svou svobodnou existenci, nýbrž za svobodu všech národů Evropy. Idea »gesta Dei per francos« nabývala zvláštního významu ve válce, již vedli francouzští revoluční křižáci proti reakčním monarchům střední a východní Evropy. Rozšíření revolučních myšlenek přivodí nesmírný vzrůst politického a kulturního vlivu Francie, která obrozuje císařský Řím a spojuje v jeden celek řadu politických útvarů — románských na jihu a ger-

mánských na severozápadu Evropy. V revoluční doktríně není těch rozporů, které se jí často vyčítají. Prožívá pouze v krátké době několik vývojových fází a od zásady svobodného soužití a svobodné součinnosti národů záhy přechází k myšlence zřízení nuceného řádu, jenž je nezbytně spjat se zásadami jediné vládní moci a jediné vůle.

Revoluce ve svých konstrukcích užívá pojmu společenské smlouvy. Stanoví, že obecná vůle, na níž se zakládá každý politický útvar, slouží obecnému blahu a je podřízena zájmům souhrnu individuí tvořících vyšší jednotu. Nehlásá se zde nezměnitelnost a absolutnost státu, nýbrž naopak, podřízenost vládní moci obecné vůli, jež může sama se stále měniti a není tudíž základnou tvrdou a nehybnou. Mění-li se pohnutky, jež přivedly individua k utvoření jednoty, a vzniká-li v důsledku toho snaha, zřídit si na místě jednoho dva nové útvary, nesmí se tomu nijak brániti. Vůle občanů určuje nejen formu státního zřízení, nýbrž i hranice, v nichž se má stát vyvíjeti. Zde se po prvé vyskytuje základní idea národnostní teorie, že totiž národnost je svobodným sjednocením lidí, kteří nejsou povinni uznávati území hranice, uměle provedené holou mocí zbraní anebo podle dynastických zájmů, bez zřetele k požadavkům rozumu a k vůli občanů. Národnostní princip v této jeho podobě dochází

i svého uskutečnění. Francie hodlá rozšířiti na příště svou državu jediné pokud obyvatelé příslušných oblastí svobodně se usnesou na splnutí s francouzským národem. Podle výroku *Mirabeauova*, anexe území bez předchozího výsledku místního obyvatelstva je projevem násilí a tyranie a ústava z roku 1793 stanoví, že při anexi území je třeba, kromě plebiscitu, aby nebylo žádných aktů, jež by pojily obyvatele s jiným státem.

Tato otázka prakticky se staví po prvé v roce 1790 a 1791, když jde o připojení Avignona. *Pétion de Villeneuve* ujišťuje, že značná většina obyvatelstva vyjadřuje se za připojení ke Francii, a prohlašuje zásadu, že každý národ smí nejen svobodně stanoviti formu státního zřízení, nýbrž i zrušiti eventuelně svůj dosavadní poddanský poměr a se připojiti k jinému státu. Při tom vzniká otázka, zdaliž toto právo na národní sebeurčení může býti nějak omezeno. *Pétion de Villeneuve* snaží se dokázati, že Avignon má ještě i historickou individualitu a proto že může zcela samostatně rozhodovati o svém osudu.

Totéž se opakuje i při projednávání otázky alsaské. »Alsaský lid připojil se k francouzskému národu, poněvadž sám si toho přál. Jeho spojení s Francií provedeno bylo na základě jeho vůle, nikoli uzavřenou v Münsteru smlouvou« (*Merlin de Douai*, r. 1790). Rovněž i v Savoiji r. 1792

»suverénní národní shromáždění allobragů« v katedrálním kostele v Chambery prohlašuje spojení s francouzskou vlastí. Třeba však podotknouti, že zde, jako i v jiných případech, toto svobodně vyjádření národní vůle uskutečňuje se za přítomnosti francouzského vojska.

§ 3.

Jestliže základem státu jest obecná vůle občanů, pak nemůže král i v mezinárodním životě zastítní národ. Za starého režimu král byl ztělesněním státu. »Pro všechny Francouze« — píše *Sorel* ve své knize »L'Europe et la Révolution française« — »král byl jakoby živým symbolem celé Francie a láska k vlasti splývala s oddaností monarchovi. Když se pak suverenita přenesla na lid, zaujal národ místo krále a láska k vlasti splývala s úctou k zákonům. Jelikož však zákon má spočívat na spravedlnosti a spravedlnost zakládá se na rozumu, jelikož Revoluce měla nastolit vládu rozumu a prováděla se nikoli v zájmu jednoho národa, nýbrž všeho lidstva, pojem vlasti stal se stejně abstraktním a obecným, jako i pojem zákona. Vznikl pojem vlasti pro celé lidstvo, a tato vlast byla všude, kde panoval rozum: vlastenectví znamenalo totéž, co i oddanost právům člověka a vlastenec byl občanem všeho světa«.

§ 4.

Francouzská doktrína odmítla zásadu mezidynastického práva. Zde se po prvé mezinárodní právo objevuje jako právo mezistátní, jehož subjekty jsou suverénní politické útvary, těšící se bezmezné vnitřní svobodě a vnější neodvislosti. Každý stát má svou vlastní sféru činnosti, v níž jest výlučným právem a do níž se jiné státy míšiti nesmějí. Na základě své přirozené svobody stát stanoví sám svůj právní řád a žádnému jinému národu není nic do toho. Dle výroku *Condorcetova* (20. dubna 1792) »Každý národ má výlučné právo vydávati si zákony, má rovněž i nezcizitelné právo je měniti; snažiti se vzíti mu násilím toto právo, znamená státi se nepřitelem celého lidstva«. — Než tato obecná norma přispouští i výjimky a sice když druhá strana porušuje právo a nedbá základních norem z mezinárodního právního řádu. Roku 1791 Zákonnodárné Shromáždění ve své adrese podané králi u příležitosti příprav spojenecké koalice na francouzské východní hranici, mluvilo mezi jiným: »Povězte cizím mocím, že budeme respektovati jejich zákony, jejich obyčeje, jejich ústavy, žádáme však, aby náš státní řád byl rovněž respektován. Povězte jim, že budou-li němečtí panovníci pokračovati ve svých přípravách, zahrocených

proti Francouzům, vpadneme na jejich území nikoli s ohněm a mečem, nýbrž se slovem svobody. A nechť si posoudí sami, jaké budou následky probouzení národů!« Na mísení se do francouzských záležitostí Revoluce odpovídá zásahem do vnitřních záležitostí německých. A tento zápas Francouzské Revoluce s koalicí nepřátelských monarchů měl přijmouti dle mínění žirondistů, ráz čistého a nezištného hrdinství. »Obyvatelé dobytých území« — praví se v *Condorcetově* deklaraci z 29. prosince 1791 — »nebudou nepříteli Francie. Nebudou dokonce i jejími poddanými. Hrdá dobytím přirozených práv, Francie neposkvrní těchto práv ani u národů jiných. Řevnivá ze své vlastní neodvislosti, neuráží též i neodvislosti cizí. Ukáže Evropě, co je to národ, který jest skutečně svobodným, věrným zákonům spravedlnosti i za hrozných událostí válečných, který zachovává všude a vůči všem lidem úctu k právům rovným pro všechny... V přemoženém, usmířeném a odzbrojeném protivníku bude hledati své bratry...«

V listopadu r. 1792 poslanec Dolního Alsaska *Rühl* oznamuje, že jistá část občanů Mohuče položila mu otázku, zda toto město může v boji proti despotismu počítati s pomocí Francie. *Carra* odpovídá mu: »Francie prohlásila zásadu suverenity lidu. A tento zákon uznává platným nejen

pro sebe, nýbrž pro celý svět. Francie je tudíž povinna pomáhati sousedním národům v jejich zápase o nejvyšší blaho.« Toto stanovisko bylo přijato Konventem a tento odhlasoval známý dekret, jímž Francie slibovala svou podporu a bratrskou pomoc všem národům, jež se zvednou k boji o svou neodvislost. Generálové republikánské armády obdrželi rozkaz, aby podporovali úsilí povstavších národů a hájili občany, jimž by hrozila persekuce pro věc svobody.

O něco později však ministr zahraničních věcí *Lebrun* omezuje toto slavnostní prohlášení zásadu intervence. A smysl jeho projevu záleží v tom, že každý národ provádí sám, na základě svého vlastního práva revoluci a jen potom může počítati s uznáním a pomocí se strany Francie. A třeba o tom podotknouti, že tato teorie se velmi přibližuje k *Monroeově* americké doktríně. Tato interpretace vede k tomu, že jest třeba jen vyčkati vypuknutí občanské čili revoluční války u svých sousedů a pak že je možno, odvolávaje se na vyslovenou revolucionářů prosbu, donutiti příslušný národ násilím ke přijetí nového rádu. Nejsou to již zásady vrozených dobrých vlastností i přirozeného rozumu, je to staré učení o jediném vyvoleném národě vedoucím za sebou jiné národy a kmeny. Uvnitř, přes hlásanou mravní nezkaženost lidí, zavádí se teror a diktatura, zevně se

hlásá ne svobodné sdružení, nýbrž surové panství. Probouzí se domyšlivá idea státi se duševním vůdcem a pánem celého světa a zdají se usku-
tečňovati slova kosmopolity Anacharsise *Clootsa*:
»Quand je lève mes yeux sur une mappe-monde,
il me seble que tous autres pays sont disparus et
je ne vois que la France«, t. j. »když pohlédnu
na mapu světa, zdá se mi, že všechny národy vy-
mizely, a vidím jedinou Francii«.

§ 5.

Koncepce mezinárodního práva, jako práva mezistátního, přivodí i jiné důsledky. Jsou-li státy subjekty mezinárodních právních poměrů, jest proveditelná ve válečném právu přesná hra-
nice, za kterou trpící stranou mají býti jen organi-
sované síly, jednající jménem státu, nikoli však osoby soukromé. Válka, podle *Rousseaua*, není poměrem mezi jednotlivci, nýbrž mezi státy. A tytéž myšlenky hájí též i slavný kořistní soudce *Portalis*, když tvrdí, že se válka vede nikoli oso-
bami soukromými, nýbrž lidmi organizovanými státem ve vojenské oddíly.

Ve svém projevu při zahájení práce kořistního soudu 14. florealu VIII. roku *Portalis* praví mezi jiným: »Mravnost je nutná v poměru mezi ná-
rody stejně, jako i mezi jednotlivci. Jest obecným zákonem celého světa. V mezinárodním životě

však jest málo prostředků k vynucení poslušnosti jejím předpisům. Národy žijí dosud v přirozeném stavu, t. j. ve stavu, kdy každý sám, jako su-
verénní pán, oceňuje své jednání a jest soudcem ve své vlastní věci. Odsud právě ty ozbrojené konflikty, repressalie, časté války, otrřasající moc-
nostmi a spustošující celý svět.

Každý občan, kromě svému soukromému zájmu, musí sloužiti i obecnému blahu své vlasti. Stát musí se starati nejen o své vnitřní záležitosti, nýbrž i o to, aby přispěl k obecnému blahu sjednocení celého lidského rodu...

Právo války spočívá v tom, že národ ve jménu sebezáchovy anebo v sebeobraně chce, může, aneb musí použiti násilí vůči jinému národu. Jest to poměr nikoli osobní povahy. Jest to poměr státu ke státu, nikoli jednotlivce k jednotlivci. Přísluš-
níci válčících států jsou vůči sobě nepřáteli jen náhodou: jsou nepřáteli nikoli jen lidé, ne také jako občané, nýbrž pouze jako vojáci.

Třeba uznati zásluhu filosofie, jež vycházejíc z těchto zásad, vyzývala již vícekrát vlády evrop-
ských států, aby smlouvami zajistily i pro dobu války volnost a bezpečnost obchodu a nedotknu-
telnost jak uměleckých děl, tak i soukromého majetku vůbec. Politika však, jež nestala se ještě politickým právem, odmítala dosud uznati za závazné vývody filosofů.«

Ve své podstatě útočná válka, jako násilí, nemůže být nijak ospravedlněna. *Volney* tvrdí, že národové nemají práva napadati své sousedy, odnímati jim jejich majetek a zbavovati je svobody. Dekret z 22. května 1790 připouští pouze jednu válku, a to pokud jde o odražení útoku a o hájení práva. Všechny jiné války jsou zločinné a nezákonné. Podle *Jallota* jest národům stejně zapovězeno napadati jiné národy, jak jest zapovězeno jednotlivcům napadati jiné jednotlivce. A tento zákaz není než přímým důsledkem všeobecné zásady svobody národů.

K zabezpečení svobody a samostatnosti národů je zapotřebí společné úmluvy mezi nimi. Národní Shromáždění a Konvent stále se k této myšlence vrací. Napadení jednoho národa druhým nemůže být soukromou záležitostí dvou států, nýbrž je přímým ohrožením všech států bez výjimky. Státy se musejí všechny spojit, aby učinily řádná opatření k zamezení bezprávných činů, jež ve svých konečných důsledcích ohrožují neodvislost a pokoj všeho lidstva. Ujařmuje-li jeden národ druhý, pak stává se s hlediska vyššího právního řádu vzbouřencem a loupežníkem.

Revoluční doktrína vypracovala také i Dekla-

raci práv národů (*Grégoire*) a prohlásila zásadu, že národy tvoří spolu jedinou velkou sociální jednotu. Tatáž síla, jež sjednocuje lidi v politická sdružení, vede také i k sjednocení národů. Když základním pravidlem lidského jednání jest mravní požadavek, aby každý jednal vůči jiným tak, jak by si přál, aby se vůči němu jednalo, pak tentýž požadavek může platiti i pro národy. Tyto se musejí sdružit ve vyšší svaz k vůli vzájemné podpoře a obecnému blahu. Válka a snaha k panství jsou pouze bludem. Přijde doba, kdy národy pochopí konečně, v čem záleží jejich pravý zájem, a podají si vzájemně ruce, aby společným úsilím dosáhly všeobecného míru.

Siyès věří, že se tento okamžik již blíží, že Evropa se dá již proměnit ve státní jednotu, že všude v ní mohou být zřízeny republiky s jednotvárným řádem a že tyto republiky mohou splynouti v jeden vyšší celek dle příkladu Spojených Států Severoamerických.

Takový byl ideální program Francouzské Revoluce; uskutečňoval se však tento program nikoli cestou přesvědčení a dobrovolného dorozumění, nýbrž skrze násilné podrobení sousedních národů a zatažení jich do vleku Francie. Systém válečné expanse přivádí pak k Cesarismu a ke vzniku mocné Napoleonovy říše. Tak na začátku XIX. století uskutečňují se myšlenky hlásané *Du-*

boisem před pěti sty lety, myšlenky o zabezpečení míru v Evropě skrze francouzskou moc.

§ 8.

Napoleon jakoby tušil, že je mu dopřáno jen krátkého času pro uskutečnění svých grandiosních projektů. Svatá římská říše germánského národa zaniká r. 1806. Na Rýnu se tvoří Westfalské království v čele s Jeronýnem Bonapartem, v Holandsku se usazuje Ludvík Bonapart, ve Španělsku — Josef Bonapart. Skoro všechny evropské státy octly se v postavení socii a federati obnoveného antického Říma — císařské Francie. Zbývá ještě přemoci na pevnině pouze Rusko, na moři pak Anglii, a Francouzské císařství stane se světovou monarchií. —

Zatím však připouští Napoleon zásadu Diarchie na pevnině, aby tím snadněji mohl zničit námořní moc Anglie. Tato myšlenka však se ukazuje brzy neproveditelnou a válka — rozhodující to zápas dvou velikých císařství — měla vyřešit, zda bude nastolena ve Starém Světě jediná vláda anebo se obnoví dřívější anarchický systém svobodného soužití četných rovnoprávných útvarů.

Rusko vystupuje zde v úloze Osvoboditele Evropy a proti němu zůstávají bezmocnými všechny massy koalovaných západoevropských národů.

Napoleonova říše rozkládá se se stejně fantastickou rychlostí ve své původní národní části, ale, dle výroku jednoho historika (*Gervinus*), Napoleon zamýšlel vytvořit ze všech Evropanů jeden národ podřízený jednomu právu a jurisdikci jednoho rozhodčího soudu.

Pokus násilného sjednocení Evropy v takovém měřítku už se nikdy neopakoval, ale Napoleonova říše nezůstala bez následků a tato říše dovedla vtisknouti řadě národů pečeť nové kultury a nového práva, a tento její vliv měl mnohem delší trvání, nežli její politická moc.

§ 9.

Francouzská Revoluce pokusila se o reformu práva námořní války. Jestliže *Rousseau* a *Portalis* měli pravdu, když zdůrazňovali mezistátní povahy mezinárodního práva a jestliže jednotlivci účastnili se války jen jako příslušníci branné moci, pak soukromé vlastnictví — i na souši i na moři — musí býti nedotknutelné.

R. 1792 poslanec *Kersen* navrhuje v Národním Shromáždění, aby byl vydán dekret o zrušení kořistního práva v námořní válce. Považujíc prohlášení podobné normy za odpovídající zájmům všech pevninových evropských států, Francouzská vláda ujímá se iniciativy v této otázce a v celé řadě států setkává se s plným porozumě-

ním. Spojené státy Severoamerické, pak Rakousko, Portugalsko, Dánsko, Toskana, Janov a Neapol vyslovují se pro francouzský návrh. Ze států německých Hamburg uzavírá dokonce s Francií zvláštní úmluvu o nedotknutelnosti soukromého majetku v námořní válce. Ale téhož roku rozpoutává se rozhodující zápas Francie proti spojenecké koalici a válka nabývá hned od počátku neobyčejně ostrých forem.

Monarchické státy pokládají po popravě krále Ludvíka XVI., že Francie není pouze obyčejným válčícím státem, nýbrž že je nepřitelem evropského řádu, ba i celého lidstva. Vůči ní nemůže být proto neutrálních, t. j. války se neúčastnících států, nýbrž všechny evropské národy — přímo anebo nepřímo — musejí přispívat k přemožení nové revoluční vlády.

Odvolává se při tom také i na důvod jiný. Francie dovoluje si povolati k obraně své země celý národ, všechny, kdož jsou jen způsobili k nošení zbraní. Tím shromažďuje velmi početnou armádu, ale zároveň odnímá rolníky a dělníky jejich pokojnému povolání. Ve svých notách neutrálním státům Anglie poukazuje na utvoření takové ozbrojené moci, jako na zvláštní nebezpečí a podtrhává, že tento odvod všeho mužského obyvatelstva nezbytně vyvolává ve Francii omezení zaseté plochy a v konečném výsledku

i hlad. Pokračovati ve válce může Francie jen s pomocí neutrálů, totiž pokud tito jí zásobují obilím a jinými potravinami. Stačí proto uzavřítí Francii v jejich hranicích a Revoluce bude přemožena. *Vattel* a *Grotius* poukazovali na hlad, jako na válečný prostředek a odvolávajíc se na nezbytnou válečnou potřebu pokoušejí se Angličané izolovati Francii a donutiti ji umořením ke kapitulaci.

V notě, odevzdané 10. srpna 1793 dánské vládě ruským velvyslancem v Kodani baronem *Krűdenerem*, trvá Rusko na tom, že v boji proti Francii nesmí vůbec býti neutrality, poněvadž se Francie popravou krále dopustila otcovraždy, protože přepadla své sousedy a prohlásila sebe za přívrženkyni otevřeného povstání v jiných státech. Vůči ní se celá Evropa nachází ve válečném stavu a nechtějí-li některé státy se přímo účastniti války, pak musejí aspoň organisovati hospodářskou blokádu Francie a přerušiti s ní každý styk.

Anglie jedná opatrněji. V řadě příkazů a nařízení z r. 1793 a 1794 stanoví se, že všechny určené pro Francii neutrální lodi s obilím a potravinami mají býti zadrženy a přivezeny do anglických přístavů, kde jejich náklad může býti anglickými úřady překoupen. Toto právo zadržení bylo pak rozšířeno, tak že se vztahovalo

i na lodi, které prostředkovaly obchod mezi francouzskými osadami a mateřskou zemí. V tomto zápase Anglie a její spojenci jsou první, již porušují mezinárodní precedenty, dle nichž neutrálním státům bylo vždy ponecháno právo, udržovati obchodní styky s válčícími, vyjmouc pouze zásobování jich předměty vojenské kontrabandy, t. j. předměty, které slouží válečným účelům.

Později Rusko, když za císaře Pavla vystoupilo z protifrancouzské koalice, vrací se zase k zásadám ozbrojené neutrality a r. 1800 podepisuje spolu s Dánskem, Švédskem a Pruskem deklaraci o obraně práv neutrální. Pro neutrální státy zvláštní význam mělo t. zv. »droit de convoi« »právo průvodu«, které chránilo neutrální obchodní lodě provázené válečnými lodmi svého státu před násilím se strany válčících. Anglie však odpověděla na tuto deklaraci nejen tím, že nedbajíc jí zadržovala jak švédské, tak i dánské a ruské lodi, nýbrž i přepadáním — bez formálního vyhlášení války — Kodaňska s úplným zničením dánského loďstva (1801). Dánsku nezbylo potom, než se vzdáti zásad neutrality, a o něco později, po smrti císaře Pavla, následovalo ji i Rusko.

Když se Napoleonovi podařilo opanovati celou střední Evropu, jeho zápas s Anglií o moc

na moři stává se ještě tužším. Pokusy francouzského loďstva dobytí vítězství v otevřeném boji se nezdařily. Napoleon uchyluje se pak k nové formě zápasu, totiž k obchodnímu uzavření Anglie, t. j. k zákazu jakýchkoliv obchodních námořních styků s ní. Podle smlouvy z r. 1806 zavázalo se Prusko uzavřítí pro anglické obchodní lodi přístavy Hannoveru, jakož i ústí Wesery a Labe. Anglie odpověděla na to uzavřením celého severního pobřeží střední Evropy od Bresta ve Francii až do ústí Labe v Německu. Konečně proslulým Berlínským dekretem, vydaným Napoleonem 21. listopadu roku 1806 celá soustava britských ostrovů byla prohlášena za uzavřenou: nejen obchod, nýbrž i poštovní styk se Spojeným Královstvím byl zapovězen; dopisy a zásilky, adresované do Anglie anebo z ní vycházející, podléhaly konfiskaci; britští příslušníci, již se nacházeli na území Francie, anebo jejich spojenci, měli býti zajati; anglické zboží propadávalo rovněž konfiskaci a obchod s ním byl bezpodmínečně zakázán. Peněz, utržený z prodeje konfiskovaného zboží, měl býti použit k odškodnění francouzských a jiných obchodníků, kterým vznikla škoda z anglických opatření. Neutrální lodi, plující z Anglie a jejich osad, nesmí býti připuštěny do francouzských a spojeneckých přístavů. — Odpovědí anglické vlády na tento Na-

po Napoleonův dekret bylo uzavření celé Francie a všech jejích spojenců. Všechny lodi, jež vycházejí z uzavřených přístavů, anebo se snaží se do nich dostat, propadají konfiskaci i s celým svým nákladem. — Napoleon odpověděl na to rozkazem (Milánský dekret z 17. prosince 1807), aby všechny neutrální lodi plující z Anglie anebo z jejich osad nejen se nepřipouštěly do francouzských a spojeneckých přístavů, nýbrž se zdržovaly i s celým nákladem. V důsledku tohoto systému násilí vůči neutrálnímu obchodu Spojené státy Severoamerické byly nuceny zákonem z r. 1810 zapověděti svým příslušníkům jakýkoliv obchod s válčícími státy.

Uzavření evropské pevniny proti Anglii musely se zúčastniti všechny evropské státy a teprve r. 1812 Rusko a pak i Švédsko odmítají býti nadále nástrojem Napoleonovy politiky, až konečně pád Napoleonův klade konec těmto pokusům ustanovení způsobů námořního válčení, které ve své podstatě znamenaly návrat k systému přirozeného stavu, kde hranice práva se kryly s hranicemi fyzické moci.

Systém uzavření evropské pevniny, uskutečněný Napoleonem v jeho boji proti Anglii, byl naprostým odpíráním námořního mezinárodního práva, jakož i práv neutrálních států. Tento nestačil, aby byla zlomena britská vůle k vítězství,

v něm však se projevila slabost a křehkost mezinárodních námořních zvyků a precedentů, což dalo podnět, aby v polovici XIX. století byla postavena otázka aspoň částečné kodifikace norem upravujících způsobu námořního válčení.

§ 10.

Idee Francouzské Revoluce a vyvolané jí války staly se východiskem mohutného dostředivého hnutí, které v různých formách směřovalo k ustanovení v Evropě nového mezinárodního právního řádu. Systém mezinárodního Cesarismu musel vyvolati reakci. Revoluce hlásala idey svobody a rovnosti, kdežto Napoleonova říše byla popíráním jak té, tak i oně zásady. Španělsko musí se úporně brániti proti snahám násilného podrobení jeho francouzskému panství. Tentýž zápas vede od r. 1813 za podpory Ruska i Německa. A není divu, že již před tím, v době prvních konfliktů mezi evropskými státy rodí se u cara Alexandra I. plán boje nejen proti politické a vojenské hegemonii císařské Francie, nýbrž i za nový právní ideál. Tyto plány a návrhy Alexandra I. mají tím větší význam, že se stávají východiskem pro celou řadu pozdějších kroků jednotlivých států, především Spojených Států a Ruska, směřujících k tomu, aby existující mezinárodní řád, který nebyl daleko od stavu

naprosté anarchie, byl od kořenů změněn. V této době krvavých válek s Napoleonem, u cara Alexandra I. zdá se cítiti probouzení myšlenky, že zájmy velmocí nemusí se nutně směřovati jen k bezmeznému územní expanzi, nýbrž i k zachování míru a k zajištění tím té složité a grandiosní soustavy, jakou byla ruská říše, jež zaujímal celou šestinu zemské plochy. V tomto ohledu budí pozornost diplomatický akt, jenž zůstal úplně neznám v mezinárodní literatuře.

— Vtajných instrukcích ruskému mimořádnému velvyslanci v Londýně *Novosilcevi*, jež byly napsány francouzsky a nesly datum 11. září 1804, car Alexandr I. klade otázku: zda může Rusko zachovati ostudné mlčení v okamžiku, když Napoleon v poměru k evropským národům těžce porušuje právo. Není-li právě jeho povinností promluvití, strhnouti za sebou jiné evropské národy a zachrániti Evropu před neuvěřitelnými otřesy?

»Nejúčinnější zbraň Francouzů bylo a jest, že vystupují jako bojovníci za svobodu a blahobyt národů«. Tato zbraň musí býti vyrvána francouzskému národu a využita proti Francii ve jménu správně pochopených zájmů vlády. K tomuto konci je třeba především uznati zásady svobodného zřízení a třeba pochopiti, že dějiny národů nemohou jíti zpět. Je třeba vysvoboditi Itálii z pod francouzské moci, obnovením a zvět-

šením království sardinského a darováním mu svobodné ústavy. Třeba rovněž osvoboditi Švýcary a Holandsko, v němž má býti zřízen nikoli monarchický, nýbrž republikánský řád. Co se týče pak Francie, bude se válčiti nikoli s francouzským národem, nýbrž jen s vládou Napoleonovou — »gouvernement aussi tyrannique pour la France, que pour le reste de l'Europe« — t. j. s vládou, jež je stejně tyranská pro Francii, jako i pro ostatní Evropu. Francouzskému lidu má býti přenecháno právo svobodně si zvoliti vládní formu, v každém případě však má býti zajištěna forma konstituční. — Velký význam bude míti zásada svobodného zřízení uvnitř států, poněvadž toto bude nepřímo přispívati i k zachování míru v Evropě. Vnitřní sociální řád bude garancí i pro normální vývoj mezinárodních poměrů.

Po ukončení války nesmí býti separátních ujednání o míru, nýbrž má býti svolán evropský kongres, který vybuduje základy všeobecného míru. Na tomto kongresu nešlo by ovšem o neprodlené uskutečnění všeobecného míru. Ale k tomu by se mohlo přiblížiti, kdyby na mírovém kongresu byly prohlášeny ve zvláštním paktu základní zásady mezinárodního práva. Má býti především přijata zásada povinného obrácení se k pokojným prostředkům vyřízení mezinárodních sporů, má býti kodifikováno nové mezinárodní

právo, a toto právo stane pod kolektivní ochranu evropských národů. Takto se vytvoří společnost nebo liga evropských národů.

— »Après tant d'alarmes, après avoir senti les inconvénients d'une indépendance précaire et illusoire, la plupart des gouvernements voudront appartenir à une ligue qui leur garantirait au plus haut point leur tranquillité et leur sécurité, les Etats surtout de second ordre s'y rattacheraient de coeur et de l'âme,« t. j. po tolikerých nezda-
rech, když národy pochopily negativní stránky křehké a zdánlivé svobody, většina vlád jistě by chtěla patřit k Společnosti nebo k lize národů, jež by jim zajistila pokoj a bezpečnost. Obzvláště by ty slabší národy připojily se k lize z celého srdce.

Při přetvoření Evropy je nutno dbátí přirozeně — zeměpisných hranic, jakož i hranic etnických a národnostních. Je nutno snažit se, aby státy byly národně jednotvárné. A je nutno posílit slabší národy: »Il est nécessaire de renforcer autant que possible les Etats plus faibles afin qu'ils soient capables de soutenir un premier choc et d'attendre les secours que les puissances protectrices et les autres membres de la ligue dont ils feraient partie pourraient leur donner,« — t. j. tohoto zesílení je třeba, aby případně byly s to vydržet první útok a dočkat se pomoci se strany svých

velmocenských protektorů a ostatních členů ligy.

Tento pozoruhodný projekt, na kterém se cítí vliv ideí Rousseauových a doktriny Velké Francouzské Revoluce, zůstal pouhým, ryze platonickým náčrtkem nastávajících evropských poměrů. V praxi však za jedenáct roků, po katastrofickém pádu Napoleonovy říše, ruský car vystupuje v docela jiné úloze. Místo ideí, sjednocení Evropy na demokratických a konstitučních základech, hlásá se tu zásada respektování existující vládní formy a činí se pokus zdržeti politický vývoj Evropy násilným potlačením revolučního hnutí. Vnitřní zřízení Ruské říše jako neomezené monarchie, bylo nepřekonatelnou překážkou, aby právě ona mohla uskutečnit reformu mezinárodních poměrů. Nová mezinárodní hesla vyžadovala mravního a právního ospravedlnění se strany toho národa, který zápasil o jejich uskutečnění. Rusko, jakým bylo na začátku XIX. st., s jeho všemohoucí a konservativní byrokracií, s institucí nevolnictví v podobě t. zv. »křepostnogo práva«, nemohlo býti reformátorem mezinárodních poměrů. Myšlenka mezinárodní organizace zde sice zůstává, ale nabývá docela jiného rázu a nalézá uskutečnění v podobě Svaté Aliance, která stojí na stráž existujících poměrů a otevřeně bojuje proti národnímu a demokratickému hnutí.

BIBLIOGRAFIE.

- Aulard*, Etudes et leçons sur la Révolution française. 1893.
Nys, Etudes de droit international. La Révolution française et le droit des gens. I. 1896.
Redslob, Histoire des grands principes du droit des gens. 1923.
— Die völkerrechtlichen Theorien der französischen Revolution. Festgabe für Otto Mayer. 1916.
Sorel, L'Europe et la Révolution française vol. I—IV.
Zimmermann, Intervence a uznání v mezinárodním právu. 1926.
— Historie mezinárodního práva. 1924.
Mirkine-Guetzevitch, La révolution française et de droit international — Académie de droit international à la Haye. 1928.

KAPITOLA II.

SPOJENÉ STÁTY SEVEROAMERICKÉ V DĚJINÁCH MEZINÁRODNÍHO PRÁVA.

§ 11. Význam Spojených států severoamerických v historii mezinárodního práva. — § 12. Válka o neodvislost jako boj o právo. Zachovávání zákona a zvyků pozemního a námořního válčení. — § 13. Obrození rozhodčího soudnictví v poměru Spojených států k jiným státům. — § 14. Hnutí ve prospěch všeobecného míru ve spojených Státech. Doktrína presidenta Monroe.

§§ 11.—12.

V historické literatuře mezinárodního práva udílelo se dosud příliš málo pozornosti úloze, kterou hrála americká demokracie v otázce upevnění nového řádu v mezinárodním životě. Teprve vystoupení Spojených států severoamerických ve světové válce připomenulo zase všem státům, že zásady amerického řádu platí nejen pro vnitřně státní poměry, nýbrž mají mnohem dalekosáhlejší význam. —

Dne 4. července roku 1776 třináct severoamerických kolonií skrze své zástupce, kteří se shromáždili ve Filadelfii, obrátilo se k celému světu se slavnostní deklarací, v níž se pravilo, že podle

zákona přírody a v důsledku ústavodárné moci národa kolonie prohlašují svou neodvislost: »... My zástupci Spojených států Amerických, shromáždění na společném kongresu, volajíce za Soudce Nejvyššího ve světě, aby dosvědčil spravedlnost našich záměrů, ve jménu a právem autority dobrých národů kolonií prohlašujeme a slavnostně oznamujeme, že tyto spojené kolonie jsou — a po právu musí býti — Státy svobodné a neodvislé, že se zřekly poddanského poměru k britské koruně, že každý politický svazek mezi nimi a Velkým britským Státem jest zcela rozváznán a že jakožto svobodné a neodvislé Státy mají plné právo na vypovězení války, uzavření míru, uzavírání spolků, navazování obchodních styků a na provádění jiných aktů a věcí, které neodvislé Státy právem mohou uskutečňovati. A na potvrzení této deklarace, s pevnou vírou v pomoc Božské Prozřetelnosti, dáváme jako záruku sobě navzájem své životy, svůj majetek a svou posvátnou čest...« Vstupující do mezinárodního života, mladá americká demokracie ihned dává příklad nových, staré Evropě neznámých zásad. Panství práva a svobody uvnitř mladé republiky projevuje se i v jejích stycích s jinými státy. Opíraje se s počátku o mezinárodní smlouvu a zachováváje úplně nedotčenou suverenitu jednotlivých kolonií, jež se staly svobodnými státy, Severoamerický spolek

ve své první ústavě jest slabou jednotou, která teprve po desíti letech se změnila v »dokonalejší spolek« se zesílenou centrální vládou a se společnými výkonnými, zákonodárnými a soudními orgány. Než i v ústavě z r. 1787 uchována jest zásadní svoboda a zásadní rovnost jednotlivých států. Ohlasem rovnoprávnosti států jest jejich stejné zastoupení v senátě, ohlasem jejich svobody jest kompetence Nejvyššího soudu ve sporech států, pokud spory ty mají právníckou a nikoli politickou povahu. Spolek států jest prvním historickým příkladem svobodného federalismu, a není nic divného, že Washington i Franklin se domnívali, že po této stránce svobodná a mladá Amerika může býti Evropě učitelem a příkladem. *A skutečně nikdy ještě žádný stát jak svou politickou organizací, tak svou morální tvářností nebyl takovým jasným a živým podnětem k přetvoření všech mezinárodních poměrů vůbec.*

V novém světě došlo k spojení a prolnutí dvou sil: kalvinismu jakožto náboženského systému s anglosaským řádem svobodné právy. V úporném boji, každodenních těžkých zkouškách, v konflikttech se silami přírody i lidí zocelilo se nové zřízení politických poměrů. Tak vytvořily se ony rysy americké demokracie, které jí umožnily, aby si dobyla svobody pro sebe a vystoupila jako bojovník za svobodu jiných. Láska ke své neod-

vislosti, přísný morální duch a neochvějný náboženský cit — to byly síly, které vedly vůdce amerického národa v prvním nejtěžším, »hrdinném« období jeho dějin. Morální výše a přísná politická škola učinila Spojené státy příkladem pro jiné americké republiky a umožnila Spojeným Státům sehrát aktivní a tvůrčí úlohu v životě lidstva. První válka Severoamerických států — jejich boj za neodvislost — byla jejich sporem o právo a jejich sebeobranou proti násilí britské vlády. Když již došlo k prvním srážkám, kolonie nechtěly se zřici možnosti smíření. Obrátily se s vřelou výzvou přímo k britskému národu: »Dovoľte nám, abychom byli stejně svobodní jako vy, a spojení s vámi bude nám nejvyšší slávou a největším štěstím.« Odmítne-li britský národ podanou mu ruku a bude podporovati krále a ministry, kteří porušují nepopíratelná lidská práva, pak krveprolití bude nevyhnutelné (r. 1774). Počíná válka, kterou britské vojsko vedlo s velikou krutostí, ale Washington ve svém jednání s nepřáteli zdržuje se používání starozákonného pravidla: oko za oko, zub za zub. V pozoruhodném armádním rozkaze — jediném toho druhu ve vojenské historii — americký vrchní velitel se obrací k Bohu modlitbou, aby obměkčil rozezlená srdce nepřátel. Kéž nepřátelé sami pochopí nespravedlnost a krutost útisku národa, kteří se neodolatelně rozhodli

býti svobodným. Američané budou se domáhati pouze toho, aby mezi národy znovu zavládl mír a dobrá vůle. »Vyzýváme všechny národy k vzájemnému přátelství a bratrské lásce. A tento křesťanský cíl lze uskutečnit pouze křesťanskými prostředky. Neobnašíme meče, který by nikomu nedával milosti, a nevyužijeme násilí páchaného cizinci k novým ukrutnostem.« Z citu sebeobranu Američané jsou nuceni přijmouti v nucený jim boj: »... jsme nuceni co nejlépe využít prostředků k boji, které nám byly dány Prozřetelností, ale zároveň se obracíme k celému pokolení lidskému, aby bylo soudcem v našem sporu. Výsledek pak války bude předurčen vůli Toho, jenž vidí také i všechny bolesti a útrapy postřeleného, od oblohy padajícího ptáka, a On nenechá bez podpory národ, který shromažďuje své vojíny pod praporem Nejvyššího ve jménu nejušlechtilejších zásad, jež zkrášlují život lidstva« (19. července r. 1777 v Middlebrook). Je-li válka vynuceným zlem, pak národové v době boje musejí se snažiti, aby si navzájem způsobili co nejméně utrpení, a Washington ve svých rozkazech stále se vrací k požadavku, aby s raněnými a se zajatci se jednalo humánně, a domáhá se toho, aby Angličané zachovávali zákony a obyčeje války na souši i na moři. Ve svém boji Spojené státy skoro se zříkají represálií a projevují veliký cit milosrden-

ství vůči zajatým protivníkům. A tyto tradice zůstávají v platnosti i později. Ve smlouvě uzavřené r. 1785 s Pruskem velmi podrobně a velmi mírně jest upraveno postavení vojenských zajatců. A jestliže v době války za neodvislost Spojené státy cele se připojily k aktu o ozbrojené neutralitě, jenž vyšel z Ruska, pak r. 1785 jdou mnohem dále a ve zmíněné výše smlouvě s Pruskem vyhlášují zcela neobvyklé — v té době — pravidlo úplné nedotknutelnosti soukromého majektu v námořní válce. Ani později Spojené státy se nezrekly těchto zásad. Jim patří první pokus o kodifikaci válečného práva na souši. R. 1863 prof. Lieber vypracoval pozoruhodné »Polní instrukce pro armády Spojených států«, schválené komisí vojenských odborníků. Hluboce humánní cit pojí se tu s plným pochopením oněch zvláštních požadavků, které v těchto otázkách kladla právu vojenská technika. Svou vyčerpávající úplností, nadmíru zdvořilým slohem a uměním krátce a přesně formulovati právní příkazy, tyto instrukce stojí nesrovnatelně výše než Bruselská konvence z r. 1874 nebo Haagská z r. 1899. Jako příklad stačí uvésti čl. 37.: »Spojené státy uznávají a ochraňují v nepřátelských zemích náboženství a morálku, soukromé vlastnictví a osobní nedotknutelnost obyvatelů a zejména žen...« V instrukcích nebyly však pouze vyhlášeny tyto nor-

my, — dělá se v nich zmínka také o *sankci*, což bylo zcela cizí bruselské a haagské dohodě. Za loupež, za násilí spáchané na obyvatelích a zvláště na ženách byl stanoven trest smrti, a tato přísná sankce rázem dávala instrukcím zcela jinou a daleko účinnější povahu.

§ 13.

Jestliže však pro Spojené státy válka jest sporem o právo, pak vzniká otázka, nemůže-li býti spor ten rozřešen nikoli krveprolitím, nýbrž pokojnou cestou. Praxe absolutních evropských monarchií XVII. a XVIII. století odstranila rozhodčí soud. Odstranění soudu jest však rovnocenné odstranění práva. Právo, které nemůže dojíti právní ochrany, přestává býti právem. A doba dynastických válek v Evropě jest dobou pozvolného umírání mezinárodního práva. Po té stránce Nový svět dal impuls k novému období ve vývoji mezinárodních poměrů. *Po dvousetletém tartarickém spánku po prvé na panenské půdě Ameriky probouzí se idea rozhodčího soudu a tak vzniká počátek nového období mezinárodních styků.* Ředitelé osudů mladé americké demokracie zcela jasně si byli vědomi důležitosti svého kroku. Podle Washingtonova poselství kongresu ze dne 9. února r. 1790 Spojené státy nabídly Anglii, aby spor o hranicích s Kanadou byl rozřešen rozhodčím

soudem. Smlouva ta v definitivní formě byla podepsána r. 1794. Táž smlouva stanoví jiné ještě rozhodčí smlouvy: pro řešení sporů ve věci konfiskace majetku »loyalistů«, t. j. Američanů, kteří v době boje za neodvislost zůstali věrnými britské koruně, a pro řešení sporů souvisících s otázkou odškodnění amerických majitelů lodí za škody způsobené jejich majetku britskými válečnými loděmi. Tyto první rozhodčí soudy byly pouze počátkem, později však v řadě složitých pohraničních sporů neb pro nároky cizích poddaných proti státům v Americe počaly se tvořiti mezinárodní rozhodčí soudy a smíšené komise, které nejen vykonaly velkou práci pro udržení míru, ale naučily také národy Nového světa myšlenku, že v mezinárodních konfliktech především třeba hledati pokojné způsoby řešení konfliktů těch. Amerika po této stránce byla učitelkou Evropy a ukázala jí tu jedinou cestu, po níž musí se bráti vývoj mezinárodního práva. Později Spojené státy přenášejí svou praxi do Evropy, a nesporně nejpozoruhodnějším rozhodčím soudem v XIX. století byl proces pro »Alabamu« a jiné křižáky Jižní Konfederace, ozbrojení a zásobení střelivem v britských přístavech v době americké občanské války r. 1861—1865. Již v době boje Spojené státy protestovaly proti jednání Anglie, ale teprve po dlouhém vyjednávání, po velmi

prudké novinářské polemice a při neobyčejném zostření angloamerického poměru vládě Spojených států se podařilo vymoci, aby rozhodčí soud konečně se konal v Ženevě r. 1872, při čemž soud uznal Anglii za vinnou, a Anglie zaplatila Spojeným státům odškodnění ve výši 15,500.000 dolarů. Nikdy před tím mezinárodní soud nerozhodoval o věci tak významné, o věci, jež se dotýkala národní cti a suverénních práv obou anglosaských států.

§ 14.

Tato tendence Spojených států, hned od prvních let své existence vystupovat jako obhájce rozhodčího soudu, vedla k tomu, že hnutí ve prospěch všeobecného míru ve Spojených státech *nejprve nabývá národní a organizované povahy*. Roku 1812 americký spisovatel *D. L. Dodge*, autor zajímavé knihy »The Mediator's Kingdom not of this World: but Spiritual«, seskupuje kolem sebe lidi stejně smýšlející a potom zakládá — první v dějinách — pacifický spolek v Novém Yorku (r. 1815), který jest duševním otcem mohutných současných analogických spolků v Severní Americe. Jiný nadaný publicista a apoštol míru, *W. Ladd*, autor knihy »An Essay on a Congress of Nations« (1840), horlivě hájí ideu všeobecné lidské organizace se závazným rozhodčím soudem.

A toto hnutí šíří se i do zákonodárských orgánů republiky, a na příklad v Massachusetts sněmovna roku 1838 přijímají pozoruhodnou resoluci, v níž se mluví o tom, že »útočné války nejsou slučitelné se skutečným duchem křesťanství...«, že »... jest povinností každého civilisovaného společenství sjednotiti úsilí... k odstranění válek a k udržení míru mezi národy« a že »utvoření Kongresu národů pro kodifikaci mezinárodního práva a zřízení stálého nejvyššího rozhodčího soudu jest plán, který si zasluží pozornosti osvícených vlád«. A zvláštní impuls k vývoji těchto ideí byl dán po roce 1872 a po úspěšné likvidaci alabamského sporu. Podle rozhodnutí kongresu president Grant obrací se koncem roku 1874 ke všem evropským státům s návrhem, aby byla projednána otázka utvoření stálého mezinárodního rozhodčího soudu, ale krise vypuknuvší na Balkáně odvrací pozornost evropských států jiným směrem, a návrh Spojených států zůstal bez účinku.

Než nové principy hlásané Spojenými státy musily, zdálo se, vésti k boji a konfliktům s reakčními silami staré monarchistické Evropy. Doktrina Monroeova prohlašuje, že Spojené státy budou v Novém světě hájiti principy, které jsou jim drahé. Jestliže národům patří ústavodárná moc, na niž Spojené státy vyhlásily pro sebe

právo ve své deklaraci o neodvislosti, pak práva toho mají používatí také vzbouřivší se španělské kolonie, a monarchistické státy evropské nesmějí přenášeti svůj systém Svaté Aliance do Nového světa. Spojené státy vystupují na ochranu práva mladých latinských republik na svobodnou existenci a Henri Clay již r. 1820 spolu s Bolivarem sní o velkolepé všeamerické konfederaci od Hudsonova zálivu k mysu Hornovu, kterážto konfederace měla by nésti jméno »Lidský Spolek Svobody«, a spolek ten má v přítomnosti býti protikladem evropské Svaté Aliance, v budoucnosti pak bude se snažiti o to, aby se stal vše světovým sjednocením všech svobodných národů. Idea amerického sblížení dochází však svého uskutečnění teprve mnohem později. Teprve roku 1889—1890 ve Washingtonu schází se první skutečná všeamerická konference a teprve na té konferenci po prvé jsou položeny základy k utvoření právní jednoty národů Nového světa. Projekty smluv, jež zůstaly po konferenci, nemají velkého praktického významu. Nebyly ratifikovány a nevešly v život. Jejich právně-politický význam jest však velmi veliký, a to v trojím směru. Za prvé slavnostní formou byl tu prohlášen princip *závazného rozhodčího soudu*. Odvolání k tomuto rozhodčímu soudu prohlašuje se tu za hlavní zásadu »amerického mezinárod-

ního práva«. Při sporech o konsulárních a diplomatických výsadách, při konfliktech teritoriální povahy, při použití smluv neb jiných analogických případech odvolání k rozhodčímu soudu jest závazné. Připouští se pouze jediná výjimka, když jde o neodvislost států, ale i v tom případě závaznost platí pro passivní stranu — pro rušitele práva. Jinou zajímavou novotou byl *zákaz* — ve zvláštní deklaraci — *útoků a výboje*. Práva amerických národů na svobodu a neodvislost mají používat všeobecné ochrany: »... výbojná válka jednoho amerického národa proti jinému americkému národu musí býti posuzována jako ničím neomluvitelný čin násilí a zbujnictví... možnost útoku na státní území povede pouze k rozvratnému systému zbrojení v době míru... cílem národů má býti pouze upevnění státního řádu a ustavení spravedlivých mezinárodních poměrů mezi státy americké pevniny...« V důsledku těchto hlavních zásad resoluce zakazuje jak výboj, tak i připojení území, jestliže k připojení tomu došlo na hrozbu válkou nebo v přítomnosti branné moci.

Konečně jest zajímavý ještě jeden moment. Jestliže Amerika chce si zajistiti mír, pak udržení míru souvisí s poměrem amerických národů k evropským státům, z nichž mnohé mají v Novém světě své území a nesčetnými svazky mo-

rální i hmotné povahy těsně spojují své politické osudy s osudy americkými. Odtud vzešlo přání, aby i americko-evropské konflikty byly řešeny pokojně, čímž bylo vyvoláno slavnostní memorandum presidenta Spojených států evropským vládám 29. října r. 1890, jež však nemělo praktických výsledků, ač vyvolalo souhlasné interpelace v parlamentě anglickém, francouzském, německém, italském, švýcarském, nizozemském a rumunském. Idea právního všeamerického spolku se neuskutečnila, ale ve světové historii byla prvním pokusem o sjednocení 29 států a pozvolna přiučila americké národy myšlence, že v mezinárodních sporech jest nepřipustno utíkati se ke zbrání, a konec konců vlivem těchto příčin nutno si vysvětliti ten fakt, že v posledních desetiletích válka americkým státům se stala skoro čímsi neznámým.

*

Než Spojené státy nemohly se omeziti na úlohu pacifikace Ameriky. Ochrana svobody a neodvislosti národů a rozšíření demokratických principů správy nemá význam místní, nýbrž všeobecný lidský. »Povídá se nám, že hrom hřmí daleko a že celý Atlantický okeán nás odděluje od možného nebezpečí a že i kdyby nebezpečí hrozilo jiným, my přece jen nebudeme postiženi« — tak mluvil známý americký politik Webster roku

1823. A pokračoval: »Ve skutečnosti Amerika nemůže hrát podružnou úlohu. Jakožto spolek svobodných států, jakožto velická republika nemůže zabránití tomu, aby její principy, její city a její příklady nepůsobily určitým dojmem na jiné národy a aby nebyly předmětem nadějí celého kulturního světa. Spojené státy, jakožto samostatný národ jsou interesovány na tom, aby systém národních zákonů a systém mezinárodního práva se udržoval k blahu celého lidstva. Duch nového věku, naše oživená činnost, vždy víc a více významné místo, jež zaujímáme ve stycích civilisovaných států — to vše těsně a nevyhnutelně nás spojuje s jinými národy a je pro nás nadmíru důležité, aby vždy byly chráněny ty blahodárné principy, na nichž spočívají styky národů. A my máme zrovna takový — zcela jasný a nesporný — zájem o udržení mezinárodního zákona, jako jednotlivci jej mají o udržení zákonů společnosti.«

Americká demokratická tradice hlásá svobodu a neodvislost občanů. Odtud jejich právo po vlastní své vůli ustanovovati vládu. Vláda spočívá na témže základě jako svazek náboženské obce independentů — na smlouvě — »Covenant«. Ani jiné národy nemohou proto útočiti na vnitřní suverenitu národů. To však není pouze čistě kazující norma, to je důsledně prováděný právní

a morální systém, jehož vyvrcholením má býti utvoření — na základě smluv — pevného mezi národního právního řádu — »společenství« čili »kongregace« všech národů celého světa, dobrovolně dávajících svou svobodu a neodvislost pod společnou ochranu. Uvnitř severoamerického spolku bylo do jisté míry docíleno této rovnováhy, a po této stránce Spojené státy jsou vzorem *svobodného federalismu*, systému to, jenž má význam netoliko pro americkou pevninu, ale i pro celý svět.

Myšlenky tvůrců americké demokracie byly živou silou ve vývoji poměru amerických národů na novém právním základě. V těchže myšlenkách má svůj původ i vzniklý v Americe za světové války plán zřízení nového mezinárodního řádu, v kterém místo síly panovaly by zásady práva a spravedlnosti. Kořeny této idey tkví však nejvíce v živém příkladu Spojených států samých, jejichž dějiny od samých počátků jsou zápasem nejen o zájmy hmotné, nýbrž i za věčné hodnoty právní.

BIBLIOGRAFIE.

- Bingham, The Monroe Doctrine. 1913.
Channing, History of the United States. I—V. 1905 a d.
Hart, The Monroe Doctrine. 1916.
Hockett, A political and social History of the United States. 1492—1828. — 1925.
Lockey, Pan-Americanism: Its Beginnings. 1920.
Moore, Digest of International Law. I.—VIII. 1906.
Morizen, The Peace Movement in America. 1912.
Scott, An Essay on a Congress of Nations for the adjustment of international disputes without resort to arms, by William Ladd (1840). — 1916.
Schlesinger, A political and social History of the United States. 1828—1925. — 1925.
Zimmermann, Sojedinennyye Štáty Sev. Ameriki v istorii čelovečestva 1776—1926. — 1926.

KAPITOLA III.

VÍDEŇSKÝ KONGRES Z ROKU 1815 A SVATÁ ALIANCE.

- § 15. *Názory Metternicha, Talleyranda a cara Alexandra I. na práce kongresu.* — § 16. *Politické výsledky Vídeňského kongresu.* — § 17. *Mezinárodní-právní problémy na Vídeňském kongresu.* — § 18. *Svatá Aliance a intervence velmocí v Itálii, Německu a Španělsku.*

§ 15.

Problém územního ohraničení a respektování tohoto ohraničení má v poměrech mezi státy jinou povahu nežli otázka nerušeného vládnutí mezi jednotlivci. V individuálním životě právo dává jen všeobecné pokyny anonymního rázu a ponechává jednotlivci větší svobodu. V mezinárodním životě ustaluje se záhy praxe společné — ve všeevropském měřítku — kontroly při vyřizování územních otázek, jež se dotýkají konkrétních zájmů dvou, tří anebo více států. Tak, zejména na Westfálském kongresu z r. 1648 byl ujednáán způsob rozdělení zemí, z nichž se skládala svatá římská říše germánského národa. Totéž se opakuje i r. 1815 na Vídeňském kongresu, kde Německo, Itálie a Polsko podrobují se novému rozdělení a uspořádání.

Diplomacie školy rakouského kancléře Metternicha nehledala při tom jakýchkoliv všeobecných principů: Dle jeho názoru všechny spory a konflikty mohly být vyřízeny jedinečně cestou kompromisů a vzájemných ústupků. — Talleyrand (zástupce Francie) naopak obhajoval — a to neobyčejně skvělým způsobem — zásady legitimismu a politické rovnováhy. Snahy Ruska zachovati sjednocené Polsko za podmínku jeho připojení k ruské říši, jakož i plány Pruska podrobiti si celé Sasko ospravedlňovaly stanovisko francouzského diplomata, který dovedl uzavřítí formální tajný spolek s Anglií a Rakouskem proti Rusku a Prusku.

Konečně instrukce vypracované carem Alexandrem I. svou povahou byly přímým opakem jak Metternichova opportunismu, tak i Talleyrandova legitimismu. Ruský car chtěl darovati národům »výhody reprezentativního systému« a myslél, že při této podmínce usnesení kongresu budou skutečně trvalými, ne-li věčnými. »Evropská politika musí důkladně studovati mravní stav různých národů a se zřetelem k němu stanoviti rozsah území, vnitřní zřízení a vzájemný poměr jednotlivých států, které v celku musí tvořiti velkou evropskou rodinu«.

Alexander I. však neměl dostatečné rozhodnosti, kdežto jeho nejbližší spolupracovníci měli

málo porozumění k »representativnímu systému«. Názory Metternichovy a Talleyrandovy zvítězily a mírový kongres v důsledku oposice Rakouska, Anglie a Francie vůči nárokům Ruska a Pruska skončil by podle všeho roztržkou, kdyby neočekávaný návrat Napoleonův nevyvolal novou válku, která se končila porážkou Bonaparta u Waterloo.

§ 16.

9. června r. 1815 byl podepsán akt Vídeňského kongresu. — Proti přáním Alexandra I. kongres sankcionoval k vůli zásadě politické rovnováhy nové rozkouskování Polska. Východní Halič s Tarnovem, jež r. 1809 byla připojena k Rusku, byla vrácena Rakousku. Z části západní Haliče (s Krakovem) byla vytvořena malá, stále neutrální Krakovská republika, jež existovala až do r. 1846, kdy se jí zmocnilo Rakousko. Poznaňsko a západní Prusko byly ponechány pruskému králi. Zbývající část Varšavského velkovévodství připadla pak Rusku, při čemž car Alexander I. zavázal se, že zajistí polskému národu reprezentativní instituce. Rakousko obdrželo své dřívější državy a nadto ještě Lombardii a Benátky v severní Italii.

Ze států germánských Prusko obdrželo znač-

nou část Saska a řadu oblastí podél Rýna i ve Westfálsku.

Z německých států vytváří se spolek států pod názvem Germánského spolku. Ještě v listopadu roku 1814 tajná nota ruského kancléře hraběte Nessebrode zdůrazňovala význam, jaký má pro Rusko existence četných německých států spojených jen slabým politickým svazkem. V tom se viděl nejspolehlivější prostředek »naléztí Evropě záruku vnitřního pokoje v Německu a naději, že síly, které byly dosud podřízeny jediné vůli, budou využity ve prospěch celku«. Vídeňská smlouva zmiňuje se zvláště o tom, že účelem Germánského spolku jest ochrana neodvislosti a územní nedotknutelnosti jeho členů a uznání jejich naprosté rovnoprávnosti. Členy spolku byli mimo vládnoucí germánské panovníky a germánská svobodná města císař rakouský a králové dánský a nizozemský. Fakticky rozhodující úlohu v Germánském spolku měly hráti Rakouskem a Prusko, avšak pruské vítězství nad Rakouskem v druhé polovici XIX. století zajistilo panství Hohenzollernům.

Belgické provincie, které dříve patřily Rakousku, byly připojeny k Holandsku, jemuž se dostalo nového jména a sice »království Nizozemského«. Toto království mělo obnoviti zase systém vojenské přehrady proti Francii.

Švýcarsko dostalo zpět všechny své oblasti, a v textu smlouvy bylo zároveň potvrzeno, že »neutralita a nedotknutelnost Švýcarska, rovněž jako i jeho naprostá neodvislost od jakéhokoliv cizozemského vlivu — odpovídají pravým zájmům evropské politiky«. Království Sardinské připojilo Janov a bylo nuceno uznati dvě své provincie (Chablais a Faussigny) neutralizovanými. — V Itálii v celé řadě knížetství, jako v Toscaně, Parmě, Piaccenci, Guastale, Modeně a j. byla nastolena knížata z dynastie Habsburků, v Neapoli — restaurování Bourboni.

Vídeňský kongres sankcionoval zároveň i obsazení Anglií během Napoleonových válek celé řady ostrovů a osad jak v Evropě, tak i v jiných dílech světa, jsou to mezi jiným: ostrovy Malta a Helgoland — v Evropě, Tobago, Trinidad, Santa Lucia a Guyana — v Americe, Ceylon — v Asii, a odňaty Holanďanům Kapské kolonie v Africe.

§ 17.

Vídeňský kongres neomezil se jen na otázky politické a územní, nýbrž učinil několik nesmělých kroků na cestě ke kodifikaci norem hmotného mezinárodního práva. Zde se poprvé vyskytuje snaha mezinárodní úpravy svobodné plavby po evropských řekách, stanoví se pořadí

diplomatických zástupců a vyslovuje se přání, aby byl zapovězen obchod s černochoy. Co se týče první otázky, tu byl vzat zřetel ke zvláštnímu významu pro obchodní dopravu t. zv. mezinárodních řek, t. j. řek, které protékají územím několika států. Plavba po takových řekách prohlašuje se svobodnou pro všechny národy a přesně se stanoví jednotné dávky na krytí výloh dotyčného státu, spojených s udržováním řeky a pobřežních znaků v náležitém stavu. V příloze ke smlouvě připojeny plavební řády pro Rýn, Nekkar, Mohan, Moselu, Maas a Šeldu.

Ohledně pořadí diplomatických zástupců, řád přijatý 19. března r. 1815 ustanovil tři třídy takových zástupců, a sice:

1. velvyslanci, legáti a nunciové (ambassadeurs, légats ou nonces);

2. vyslanci (envoyés, ministres ou autres accrédités auprès des souverains);

3. chargés d'affaires (accrédités auprès des ministres des affaires étrangères). (O něco později na kongresu v Cáchách r. 1818 byla velmocemi vytvořena ještě jedna třída ministrů-residentů [ministres-résidents], kteří byli zařazeni mezi vyslance a chargés d'affaires).

Co se týče konečně vídeňské deklarace, v níž se vyslovuje přání, aby byl zapovězen obchod s černochoy, historie této deklarace je taková:

v XVIII. století Anglie obdržela od Španělska na základě Utrechtského míru z r. 1713 monopolní právo dovozu černochoy do Ameriky (t. zv. smlouva — assiento). Po prohlášení však americké neodvislosti na jedné straně, a po dobytí Indie na druhé, tento obchod ztratil pro Anglii svůj původní význam a anglická vláda vystoupila jako energický zastánce idey zákazu obchodu nevolníky. Vídeňský kongres neukládá k této otázce smluvním státům žádných povinností. Obrací se totiž ke všem státům s pouhým přáním, odpovídajícím požadavkům náboženského učení a mravnosti. Nicméně však byl to první podnět, který přivedl později — po dlouhém vyjednávání — k řadě smluv, směřujících k úplnému zamezení tohoto obchodu.

§ 18.

Reakční duch nepřátelský zásadě revolučního přirozeného práva, vlády lidu a národnímu obrození nejlépe se projevil v proslulém aktu z 26. září r. 1815, kterým byl založen panovníky Ruska, Pruska a Rakouska spolek známý pod jménem Svatá Aliance (později k tomuto spolku přistoupily skoro všechny evropské státy, až na Anglii, Turecko a Svatou Stolicí). Svatá Aliance měla osobní patrimoniální základ a spočívala na ujednání tří panovníků (cara Alexandra I., císaře

rakouského Františka I. a krále pruského Bedřicha Viléma III.), v němž práva monarchů stávi se naproti právům národů. Je sice pravdou, že — jak to vysvětluje ruský učenec Kotlarevsky — s hlediska Alexandrova monarchové jsou vykladateli cílů a úloh států, jako sprostředkovatelé mezi vůlí Prozřetelnosti a zájmy národů, avšak jsou to vykladatelé neodpovědní a neomezení. V paktu o Svaté Alianci praví se mezi jiným, že panovníci, kteří podepsali akt, musí projevití před celým světem »své pevné odhodlání neříditi se ani ve správě svěřených jim států ani v politických poměrech k jiným vládám, žádnými jinými pravidly, než příkazy svaté víry, pravdy a míru...« — Ale tento cíl byl pouze obalem, jenž skrýval docela jiný obsah. Spolek stal se fakticky nástrojem nikoli míru, nýbrž násilné obrany dynastických zájmů Habsburků a Bourbonů, při čemž hlavním jeho úkolem bylo vzájemné zajištění práv monarchů na jejich trůny. Metternichovi však ani toto nestačilo. Jeho přáním bylo vybudovati soustavu jednotvárných neomezených monarchických útvarů tak, aby nezbylo v Evropě živého bodu, v němž by se svobodně vyvíjel národní život a jenž by přitahoval k sobě a lákal jasným příkladem »representativního systému«.

Na různých kongresech, na nichž členové Sva-

té Aliance rozhodovali o osudech Evropy, než jednou vznikala otázka svévolného zásahu do vnitřních záležitostí jednotlivých států.

Na prvním — po Vídeňském — kongresu v Čáchách (roku 1818), kterého se zúčastnili osobně císařové ruský a rakouský a král pruský, byla učiněna opatření k ulehčení osudu Francie. Lhůta okupace francouzského území spojenckým vojskem byla zkrácena a zmenšena, rovněž i uvalena na Francii kontribuce. Zvláštní deklarací potvrzovalo se těsné spojení tří monarchů a oznamovalo se, že se spojenci jak mezi sebou, tak ve svém poměru k jiným státům budou řídití zásadami mezinárodního práva. Kongresy a konference mají býti i nadále svolávány za účelem vyřízení běžných otázek evropské politiky zejména proseb legitimních vlád o poskytnutí jim pomoci proti lidovým hnutím. Tato hnutí zatím se stále zesilovala, obzvláště v Německu; r. 1819 zástupci různých německých států dohodli se v Karlových Varech o krutých opatřeních proti svobodě slova a shromáždění.

Příštího (1820) roku zmocněnci Rakouska, Pruska a Ruska sjeli se na kongresu v Opavě a r. 1821 v Lublani. Příčinou těchto kongresů bylo revoluční hnutí ve Španělsku, Portugalsku a Sardinii. V Lublani bylo usneseno, aby rakouské vojsko obnovilo pořádek v Piemontu, při

čemž byla anulována ústava, darovaná národu sardinským králem. V deklaraci, jež byla vydána o Opavě, praví se m. j., že státy, které jsou členy evropského spolku, nesmějí připustiti jakékoliv změny revoluční cestou ve svém vnitřním zřízení. Kdyby to připustily, byly by vyloučeny ze spolku. Rakousko, Prusko a Rusko mají právo neuznati podobných změn, které působí nakažlivě a jsou proto mezinárodním nebezpečím. Rakousko, Prusko a Rusko pokusí se zprvu působiti přátelskou radou, pak mohou sáhnouti i k násilným prostředkům.

Španělská revoluce dala podnět ke kongresu ve Veroně (r. 1822), na kterém Francie obdržela mandát obnoviti pořádek ve Španělsku. Marně varoval kardinál Spina před politikou intervencí, marně poukazoval na to, že se v Itálii nenávidí k Rakousku, které se tam snažilo hráti úlohu ochránce pořádku, zakořenila hlouběji, nežli vliv karbonárů. V deklaraci Veronského kongresu žádalo se na evropských státech, aby tyto nejen dle formy, nýbrž i dle rozumu chránily základy evropského řádu. Proti exekuci ve Španělsku rozhodně protestoval anglický ministr-president Canning, jenž v rozmluvě s francouzským velvyslancem v Londýně řekl tomuto: »... podnikáte křížáckou výpravu ve jménu politické theorie: což vy nevíte, jak je tento systém námi ne-

náviděný a že anglická ústava jest výsledkem vítězství lidu nad svým panovníkem?« Veronský kongres z r. 1822 byl posledním shromážděním zástupců členů Svaté Aliance. Vojenské zakročení francouzských armád ve Španělsku bylo také posledním pokusem kolektivní intervence velmocí do vnitřních záležitostí evropských států. —

Svatá Aliance, co se týče jejího historického významu, nebyla nikterak jen »památníkem politické romantiky«, jak ji charakterisuje známý historik Evropy Stern. V základě tohoto spolku leží především myšlenka prvenství norem mezi národních před normami vnitrostátního práva. Normy mezinárodní ve svém souhrnu tvoří hierarchický — nejvyšší právní řád. Mír uvnitř státu a mír mezi státy stojí ve funkční závislosti na sobě. Proti politické tendenci, která se projevuje v tom, že »... každá revoluce, ztělesníme-li ji, není ničím, než dobyvatelem, který útočí na zákonné vlastnictví a práva« (z dopisu cara Alexandra I. 15. února r. 1821) — má býti postavena myšlenka nové evropské sociálně-právní organisace států a tuto právě organisaci vytváří Svata Aliance (Kamptz).

Druhým jejím základem bylo uznání nutnosti naprostého souladu mezi zásadami práva a skutečností reálních politických poměrů. Panství práva má znamenati respektování existujícího roz-

dělení územních držav a stávajících vládních systémů. — »V Evropě — psal car Alexander I. — není vůbec myslitelné jakékoliv nabytí území, pokud trvají pouta, jež vízí nyní mocnosti mezi sebou.« A vycházejí ze stejných zásad, ruský důvěrný pamětní list (z 25. září r. 1818), předložený mocnostem na kongresu v Cáchách, žádal:

- a) potvrzení vzájemné záruky územních držav;
- b) vzájemné záruky práv legální suverénní vlády.

Třetí základní zásada Svaté Aliance bylo přiznání právního významu všemu, co vyrostlo z minulosti, v čem se projevuje stálost a pevnost. Právo je mezi a hranicí pro vývoj vnitrostátních a mezinárodních poměrů. Právo je stavem »*opus operatum*«, který znamená, že žádné další změny nastati tu již ani nesmí. Právo chápe se tu jen v jeho pozitivní a dogmatické formě a proto přestává býti projevem sociálního života, nýbrž existuje jen jak symbol sociálního spánku a ztrnulosti.

BIBLIOGRAFIE.

- Bignon*. Les cabinets et les peuples depuis 1815 jusqu'à la fin de 1822—1823.
Cresson. The Holy Alliance. The European Background of the Monroe Doctrine. 1922.
Goerres. Die Heilige Allianz und die Völker. 1859.
Kamptz. Völkerrechtliche Erörterung des Rechts der

- Europäischen Mächte in die Verfassung eines einzelnen Staates sich zu mischen. 1821.
Mayor. Il trattato della Santa Alleanza e la signora di Krüdner. 1883.
Mühlenbeck. Les origines de la Sainte Alliance. 1888.
Nadler. Imperator Alexander I. i ideja Svjaščennago Sojuza. 1892.
Velkockn. Nikolaj Michajlovič. Imperator Alexander I. 1914.
Phillips. The Confederation of Europe: a Study of the European Alliance 1813—1823, as an Experiment in the International Organization of Peace. 1914.

KAPITOLA IV.

NÁRODNOSTNÍ Hnutí V PRVNÍ POLOVICI XIX. STOLETÍ A MEZINÁRODNÍ PRÁVO.

§ 19. *Formulace národnostní teorie.* — § 20. *Projevy národního hnutí na Balkáně: povstání srbského a řeckého národa a intervence Ruska, Francie a Anglie (r. 1827—1829).* — § 21. *Program osvobození slovanských národů u ruských dekabristů-federalistů (r. 1825).* — § 22. *Základní zásady slovanského programu Pražského kongresu r. 1848: a) právo slovanských národů na sebeurčení; b) zákaz války mezi slovanskými národy; c) otázka organizace spolku slovanských národů; d) problém záruk se strany Evropy pro nový systém mezinárodních poměrů.*

§ 19.

Mezinárodní doktrína Francouzské Revoluce a amerického boje o neodvislost měla zřejmý přirozeně-právní ráz. Bylo to učení, dle něhož národy, stejně jako i lidé, mají vrozená a nezcižitelná práva, jež se určují vůlí, a to snahou svobodných lidí zajistiti si svobodnou existenci nejen individuální, nýbrž i kolektivní. Byla to revoluční teorie »nationalité électorale«, která pak zůstává právním heslem mocnějším, než pozitivně-právní nauka Svaté Aliance. Politické a práv-

ni důsledky revoluční teorie ukázaly se býti hlubšími, než se obyčejně myslí. S momentem ideologickým a normativním střetl se tu reální zápas národů o samostatnou existenci, a v dalším vývoji uskutečnila se teorie francouzského učenice Padelesqua, jenž řekl: »*Il y a bien des chances que la chose qui est, ait, un jour, été la chose qui devait être.*«.

Národní hnutí vzplanulo skoro současně v různých koutech Evropy brzo po Vídeňském kongresu. — Ještě v roce 1810 Mme de Stael podala poprvé ve své knize o Německu přesnou definici pojmu národnosti, zdůrazňujíc jeho základní příznaky: společné vědomí národní jednoty, jediný jazyk, společné mravy a zvyky. A táž Mme de Stael poukazuje první v jasné a určité formě na to, že národnostní a státní hranice musí se vzájemně krýti. Od této doby, pod značným vlivem revolučních ideí a učení Rousseauova o společenské smlouvě, nalézá v Evropě své ospravedlnění hnutí, které rudou nití táhne se celým politickým vývojem Evropy v XIX. stol. a které směřuje k radikální změně existujícího územního řádu v Evropě. Národní myšlenka proniká historii Evropy od doby mladé Italie, Řecka, Polska, Německa až do boje srbského národa za národní sjednocení a do krise Rakousko-Uherské monarchie na prahu XX. století.

Národní problém nebyl však pouhou výslednicí učení Americké a Francouzské Revoluce o občanské svobodě, o smluvním základě státu a o přirozených a nezczizitelných právech jednotlivce. Individualistická politická teorie vytváří předpoklady prohlášení práva národnosti na sebeurčení. Toto heslo uplatnilo se i v americké deklaraci neodvislosti ze 4. července 1776 i v řadě aktů a dekretů francouzské revoluční demokracie. Avšak s touto zásadou spojuje se také i problém národnosti, jako *organické jednoty*, která se historicky vyvinula a jejíž právo na svobodu opírá se o historickou tradici, společný jazyk a duševní jednotu. Tato svoboda »historická« spojila se se svobodou revoluční. A jeden z apoštolů slovanského obrození, veliký Dobrovský, mohl říci: »Nechť mrtví klidně spí«; svou vědeckou práci však probudil národní vědomí a ukázal, že jsou v historii síly mocnější než smrt, síly, které jsou spojeny se zemřelými pokoleními. Francie může ztratiti aureolu osvoboditelky národů a stává se nepřítelkyní nových hlasatelů národní myšlenky, jakými byli Gioberti v Itálii a romantičtí filosofové v Německu. Obrození národní myšlenky spojilo se úzce se studiem minulosti. Snaha ke vzkrášení italské jednoty, myšlenka politického sjednocení Německa v hranicích určených národnostním principem, probuzení ná-

rodněpolitického ideálu v rodině slovanských národů — všecko to rostlo a sílilo v historickém badání a v literárních pracích, a dostalo posvěcení ve výtvorech básníků.

§ 20.

Na začátku XIX. století mohl se řecký básník Rigas obracet ke všem balkánským národům, úpicím pod tureckým jhem, s prorockým voláním, aby roznítily plamen povstání po celém panství turecké říše od Arabie až do Soluně. Srbský národ již od r. 1805 vedl úporný a vítězný boj proti Turecku. Sám car Alexander I. uzavírá roku 1807 první mezinárodní smlouvu s revolučním srbským národem. Tato smlouva byla podepsána v Negotinském stanu 28. června r. 1807 vůdcem slovano-srbského národa Jiřím Petrovičem Černým na jedné straně a zplnomocněním Jeho Císařského Veličenstva císaře ruského plukovníkem markýzem Paulucci. Rusko slibuje zde svou pomoc ve vnitřní organizaci Srbska pod podmínkou, že v něm nebude rozsáhlých latifundií ani nevolnictví. Slibuje rovněž i vojenskou a finanční podporu. Článek 13. smlouvy zaznamenává:

»... ranění srbské armády zůstávají bez lékařské pomoci; v celé zemi není ani jediného lékaře, ani jediného skladiště medikamentů. Jest

proto nutno, aby z Ruska byli vysláni lékaři, a aby v Bělehradě bylo zřízeno skladiště sanitního materiálu«. — Tato smlouva má také teoretický význam, jako první případ uznání národa v mezinárodním právu.

Roku 1821 vypuklo povstání v Řecku. V den svátku Zvěstování Panny Marie 25. března zvedal ji kněz Germanos a Kolokotronis prapor vzpoury s heslem: »Πίστις, Ἐλευθερία, Πάτρις« — »Víra, Svoboda, Vlast«. 1. ledna roku 1822 uveřejňuje se proslulá Epidaurská deklarace, v níž se praví:

»Řecký národ volá nebe a zemi, aby dosvědčily, že přes úžasný útisk se strany Turků, kteří hrozí Řekům úplnou záhubou, řecký národ přece existuje.

Postaviv proti násilí udatnost svých synů, řecký národ prohlašuje dnes před tváří Hospodina a lidí svými zákonnými zástupci, shromážděnými na národním kongresu, svou úplnou politickou neodvislost.

Tato válka je válkou národní a svatou. Jejím cílem je obrození národa a znovudobytí práva na čest a život, které přísluší všem civilisovaným národům.

Což musí Řekové, jediní ze všech Evropanů, býti zbaveni práv, jež patří dle vůle Hospodina všem lidem? — Mají býti odsouzeni zůstatí věčně otroky... plenění a vraždění? A můželi hrubá síla barbarských tureckých hord... naléztí pro sebe

ospravedlnění v evropském mezinárodním právu?

Vycházejíce z těchto zásad a jsouce přesvědčeni o své pravdě žádáme jen, aby nám bylo vráceno naše místo v evropském společenstvu, kamž zvou nás naše víra, naše mravy a naše postavení ve velké rodině křesťanských národů...«

Car Alexander I. nemohl se však odhodlati k otevřenému porušení zásady Svaté Aliance a k ozbrojené intervenci v Turecku, kde byla občanská válka mezi vzbouřeným řeckým obyvatelstvem a tureckou vládou. Ale car Mikuláš I., bez ohledu na nespokojenost a výčitky rakouského dvora, dohoduje se roku 1826 s anglickou vládou Canningovou. Současně s Anglií uznává i Rusko řecké povstalce za válčící stranu, a k anglo-ruské dohodě přistupuje i Francie. Po Navarinské bitvě (roku 1827) dochází již k otevřené vojenské pomoci revolučnímu Řecku se strany Ruska. Podle Drinopolské mírové smlouvy roku 1829 Turecko bylo nuceno uznati neodvislost Řecka a r. 1830 bylo Londýnským protokolem slavnostně potvrzeno mezinárodní uznání řeckého království. — Toto zabezpečení národní a státní existence Řecka provádí se cestou intervence a mezinárodní investitury se strany tří velmocí, a jejich akce stává se prologem k dalším intervencím ve jménu národního principu, které vedou k úplnému rozkladu systému Svaté Aliance.

V té době i v Rusku samém objevily se nové proudy, jež došly svého výrazu v povstáních »děkabristů«, vyvolaných zprávou o smrti Alexandra I. Na rozdíl od slavjanofilstva reakčního, jež vzniklo v dusné atmosféře vládaření Mikuláše I., — členové tajných ruských spolků ve dvacátých letech XIX. století byli obránci ideje revolučního převratu, aby dosáhli dvou základních cílů: zničení absolutismu v Rusku a osvobození slovanských národů od cizí vlády. A tito děkabristé velmi dobře chápali, že Rusko první musí dát příklad, osvobodit a sjednotit v jeden státní celek Polsko, roztržené na tři části rozdělením jeho území mezi tři sousední státy. Proto ruští děkabristé byli v nejužších stycích s polskými vlastenci. Tajné zednářské loži v Kijevě »Spojení Slovanů« — »Les Slaves réunis« — předsedal Polák hr. Olizar, pečť lože měla nadpis »Jedność Slowianska«, v loži však převládali ruští členové. Současně byl založen »Spolek Sjednocených Slovanů« a zde Poláci také spolupracují s Rusy.

Prvním úkolem tohoto revolučního sdružení slovanských pracovníků byla realizace ideje *svobodného federalismu* slovanských národů. Cílem nové Spolku sjednocených Slovanů, vstupující

do něho, skládali přísahu, že budou »do posledního dechu hájiti svobodu a bratrství svazu vznešených Slovanů«. Slovanové měli se sdružit ve federaci se zachováním vzájemné neodvislosti. Razítko Spolku sjednocených Slovanů mělo formu osmiúhelníku a neslo jména osmi členů budoucí slovanské federace. Ale idea svobodného sjednocení mohla se uskutečnit jen za podmínky, že slovanští národové vybojují si politickou svobodu, nastolí lidovou vládu. Idea federalismu našla poetický výraz v pozoruhodné básni děkabristy kn. Odoevského, kresličho obraz chorovodu Slovanů. Nejpůsobivější jest, že v téže době Kolár píše svou »Slávy Dceru«, kde v jedné znělce kreslí též obraz, jako básník ruský. Aby bylo dostiženo idejí sjednocení Slovanů, bylo nutno překonati nacionální rozpory mezi Slovany. A v tomto směru, sblížující se s Poláky, děkabristé jdou touže cestou, po níž později šli Herzen a Bakunin. A pak ještě jedna cesta musila zůstat slovanským národům otevřena — cesta kulturního sblížení. Kolár mohl prorocky mluvit o tom, že za sto let budou slovanští národové hrdí na svůj jazyk, že slovanská řeč bude se ozývati nejen ve střední Evropě, nýbrž i na březích Seiny, že přijde doba velmi intenzivní výměny duchovních hodnot mezi slovanskými národy. A v téže době

ruští děkabristé ve Spolku sjednocených Slovanů také se zastavují u myšlenky duchovního sblížení Slovanů. Autoři řádu »Spolku sjednocených Slovanů« sní o vytvoření velikého všeslovanského kulturního střediska, o všeslovanských ústavech, kde by se sloužilo »bohyni osvěty«. Děkabristé nechtěli se však omezit jen na právní, politické a duchovní sblížení. Nutno bylo organizovat i sblížení na základech hospodářských. Někteří slovanští národové nemají svobodného přístupu k moři. Proto je třeba, aby ostatní slovanské státy vytvořily mořské a obchodní base a nutno, aby nejen Černé nebo Severní moře bylo přístupno pro všechny obchod, nýbrž třeba organizovat obchodní přístavy i v Adriatickém a Středozezemním moři.

Tutéž myšlenku federace slovanských národů nalzáme i v programu jiného tajného spolku, a to »Cyrilo-Methodějského bratrstva«, které rozvíjelo svou činnost ve čtyřicátých letech XIX. století v Kijevě. Mezi jeho členstvem byly i osoby zvučného jména, jako známý historik Kostomarov a velký ukrajinský básník Taras Ševčenko.

Idee národního obrození slovanských národů a jejich vysvobození z cizího panství jak ve střední Evropě, tak i na Balkáně, měly svou sílu životnou a nepřemožitelnou. Slovanská myšlenka, jak to správně pochopili i představitelé ofi-

ciálního slovanofilství, jako Pogodin, Kirejevskij a bratři Aksakovi, byla nepřátelská principu ochrany územního statu quo v Evropě. A tato myšlenka spolu s národním a revolučním hnutím, jež vzplanulo v Belgii, Polsku a Francii roku 1830 nevyhnutelně musela přivést k zničení Svaté Aliance.

§ 22.

Národní hnutí v Evropě bylo především bojem proti rozdělení územních držav. V Itálii veden byl tento boj proti nadvládě cizinců — Rakušanů. V Belgii přivedl k revoluci proti holandské vládě a k vytvoření nového belgického státu, obdrževšího mezinárodní investuru se strany velmocí (r. 1831). V ruském Polsku měla stejný ráz revoluce proti ruskému panství, která směřovala k obnovení národního polského státu (r. 1830—1831). Francie a Anglie vystoupily s rozhodným protestem proti krutým krokům vlády cara Mikuláše I. vůči polskému obyvatelstvu. V pozoruhodných Palmerstonových instrukcích anglickému velvyslanci lordu Durhamu (r. 1832) bylo řečeno, že na Vídeňském kongresu měl car Alexander I. stejně jako i jiní panovníci za úkol zabezpečiti existenci polského národa v hranicích ruské říše, že však car Mikuláš repressivními opatřeními chce zničití polský

národ. Anglické a francouzské intervence neměly kladných výsledků, ale byly důkazem, že velmocí nemohou zůstatí docela lhostejnými k osudům polského národa. V roce 1848 — roce revolučních bouří — polská otázka vyvolává debaty v Národním Shromáždění v Paříži. 10. května ukazuje poslanec Volovski na nutnost pomoci Polsku. Blanqui žádá, aby revoluční Francie silou zbraní donutila jiné státy respektovati práva národů. Vavin navrhuje, aby Shromáždění schválilo deklarace o ustanovení nezávislého Polska. Na schůzi 24. května odhlasovalo Národní Shromáždění resoluci všeobecného významu: »L'Assemblée Nationale invite la Commission exécutive de continuer à prendre pour règle de sa conduite les vœux unanimes de l'Assemblée résumés dans ces mots: *pacte fraternel avec l'Allemagne, reconstitution de la Pologne libre et indépendante, affranchissement de l'Italie*«.

Revoluční program politického převratu uvnitř státu a uspořádání nových mezinárodních poměrů neomezilo se jen na Francii. Ořesy tyto rozšířily se i na říše Habsburků. Tu také principy demokracie a národnostní dosáhly svého revolučně-syntetického výrazu. V mezinárodním životě dostává nový politický útvar svou právní investuru cestou uznání se strany již existujících států. Ale toto právní uznání určuje se fak-

tickými podmínkami. Je nutno, aby existoval sociální substrat, složený z vůle lidu, aby byla zřejma snaha lidu utvořití vlastní suverénní politickou jednotu a aby se tato snaha — toto »*vouloir-être*« — mohla fakticky uplatnití. Přirozeně-právní nauka hlásala, že každý národ od přírody disponuje immanentním právem na svobodnou existenci. Tato nauka snažila se dátí právní výraz tomu co leželo ještě za hranicemi práva, co patřilo do sféry bytí nikoli však do světa mravních a právních norem. Revoluční doktrina uznává prvenství subjektivního principu před objektivní normou. Národ vzniká sám sebou a sám uplatňuje své bytí. Národ je prvkem substancionálním a každá sociální organizace skládá se z jednotlivců. Jen vůle jednotlivců tvoří vyšší sdružení kolektivního rázu. — Ve svém historickém vývoji měla tato doktrina výjimečnou a mohutnou právně-politickou sílu. Uvnitř státu zničila zbytky absolutismu a feudalismu a upevnila základy demokracie ve starém a novém světě. Ve své mezistátní a universální realizaci snaží se tato doktrina utvořití v mezinárodním životě poměry, jimiž by byla docílena rovnováha mezi svobodou každého státu i všech států navzájem.

V roce 1848 vystupují v říši Habsburků slovanské národy jako zastánci nového revolučního programu. »Děje se veliký převrat v politických

poměrech celé Evropy« — praví se v petici rakouskému císaři, přijaté na Pražském kongresu. — »Stará politika kabinetní rozhodovavší libovolně nad osudy národů zmizela jest. Evropa, jaká byla roku 1815, není více; národově pocítili k povědomí sebe a k samostatnosti. Více než jiné státy uchváčeno jest tímto politickým hnutím mocnářství rakouské. Jen násilně s hůry řízené soustředné moci bylo lze, skupení tak rozdílných národností udržovati v jednotném státním ústrojí; a ústrojí toto, uměle způsobené síti byrokracie roztažené nad národy nemohlo se zachovati než násilnými prostředky moci samovládne...« Proti systému absolutismu a podrobení národnosti hlásá se doktrína národního sebeurčení. Pro český lid to znamenalo vytvoření starého království v historických zemích. Pro Poláky to byl sen o částečné obnově státu v Haliči. Pro Jihoslovany to byla myšlenka o »Illirském státě«. Ale vývoj revolučního hnutí v Německu a Maďarsku postavil před slovanské národy problém jejich politického a právního sblížení. Frankfurtský parlament v Německu vybudoval program národního sjednocení Němců. Heslem revolučního Německa bylo: »Deutschland will eins sein, ein Reich regiert vom Willen des Volkes«. A tento pokus znamenal zřízení říše, jež by zahrnovala země Spolku německého včetně zemí se slovan-

ským obyvatelstvem. Nepřátelský ráz vůči Slovanům mělo nejen národní hnutí v Německu, nýbrž i v Maďarsku. Maďaři domáhali se utužení a pojištění svazku mezi Uhry, Sedmihradskem, královstvím hrvatsko-slavonským a hranicí Vojenskou. Proti tendencím německé a maďarské politické expanse postavily se slovanské národy v říši Habsburků a zvláště Slováci v Uhrách, u kterých národní bytí bylo nejvíce ohroženo. Mezi nimi celá řada vynikajících vědeckých a politických pracovníků: Šafařík, Štúr, Hodža a j. rozhodně vystoupili v úloze protagonistů slovanského sjednocení.

Na Pražském kongresu byl odhlasován dokument mimořádného významu: manifest kongresu evropským národům. Obsah tohoto manifestu má nejen politický, nýbrž i právní ráz. Francouzský učenec Saint-Simon kladl r. 1814 otázku o nutnosti sjednocení Evropy bez zničení individuálního a svérázného charakteru existujících států — »rassembler les peuples en un seul corps politique en conservant à chacun son indépendance nationale«. Analogickým bylo postavení problému o novém mezinárodně právním řádu na Slovanském kongresu. Ale v Praze se pokládalo za nutné osvobodit národnosti ještě před uspořádáním nového právního řádu v Evropě. Tato revoluční nauka má ve svém základě ideu

spojitosti práva mezinárodního a vnitrostátního. Na rozdíl od doktriny Svaté Aliance hlásá revoluční nauka, že jen vláda nad svobodnými lidmi, vláda, která spočívá na obecné vůli — »volonté générale« — může dosáhnouti uznání v mezinárodním právu. Prvním krokem musí býti zničení neodpovědné vlády nad lidmi a národy. Mírnulé století poskytuje v tomto směru obraz států národností, v nichž »libido dominandi« panujících romano-germanských národů vedlo k nesmírnému pohlcení jiných národů, podrobených jejich moci. Byla to doba stavovských monarchických útvarů, realizovavších snahu o porobení států, které existovaly dříve, doba upevnění absolutismu, zároveň celkové krise mezinárodního práva a současně politického umírání řady slovanských států: Bulharska, Srbska, Čech a ko-
nečně i Polska. Revoluční otřesy uvnitř států musí přivést k úplné likvidaci systému absolutismu a feudalismu a tento pád »ancien régime«, samovládné moci, bude mít své důsledky i v oblasti mezinárodních poměrů. — »...teprv v novější době podařilo se moci veřejného mínění rozlehající se co dech boží náhle po všech krajinách zrušiti všechna pouta feudalismu a navrátiti jednotlivci zase všude nepromlčitelná věčná práva člověka a člověčenstva«. Mezi revolučním bojem za demokratické ideály a hnutím národním exi-

stuje nevyhnutelná spojitost. Slovanští národové mají bezprostřední zájem a jsou zcela oddáni idej lidové vlády, protože osvobození jednotlivců je prologem k osvobození kolektivnímu. Proto Slované budou zastánci idee svobody, rovnosti a bratrství. Respektování osobnosti člověka, jeho uznání za vyšší hodnotu, vede i k respektování práva jednotlivce na příslušnost k sociálnímu nehmotnému celku, k národnostní sjednocenosti. »...Neméně svatý, nežli člověk v přirozeném svém právu jest nám i národ úhrnem duševních jeho prospěchův. Byť i dějepis přířknul dokonalejší lidské vyvinutí některým národům před jinými, vždy přece ukazuje, že schopnost k vyvinování se těchto jiných národů, nikoli omezena není. Příroda neznajíc ani ušlechtilých, ani neušlechtilých národů sama v sobě nepovolávala nižádného z nich k panování nad druhým, aniž určila kterého k tomu, aby sloužil druhému za prostředek k jeho zvláštním účelům, stejné právo všech je nejušlechtlejší lidskostí, jest zákonem božím...«. Národnost jako jedinec má svá nescizitelná, svatá práva. Faktické panování jedněch národů nad jinými nemůže zrušiti mravní sílu přirozeného zákona. Zneužívání vlády opravňuje k revoluci proti cizovládě a nejsou to dějiny, nýbrž stálý a všeobecný mravní zákon, který je soudcem ve sporu národů »povolaných« a »nepo-

volaných k vládnutí«. Podle tohoto přirozeného zákona jest nepřipustno, aby pro dynastické zájmy byly rozdělovány územní državy bez ohledu na vůli a snahy místního obyvatelstva. Je to receptce francouzské revoluční theorie o nutnosti plebiscitu, o »volonté générale« občanů, která určuje nejen formu státního zřízení, nýbrž i hranice, v nichž se má stát vyvíjeti. V manifestu Pražského kongresu hlásá se stejná nauka:«... Haníme také a v ošklivosti máme onu politiku, která se opovazuje nakládati se zeměmi a národy jako s hmotou moci panovnické poddanou, bráti, měniti a děliti ji dle libosti a chuti bez ohledu na kmen, jazyk, mravy a náklonnosti národů, nevšímajíc sobě jejich přirozeného spojení, jejich oprávněné samostatnosti...« — Tyto základní principy se opakují v historii i později a stávají se původním bodem v plánu zřízení nového mezinárodního řádu nejen v Evropě, nýbrž v celém světě. S právem národů na sebeurčení jest spojeno i právo na rovnost. Toto právo musí býti předkladem normálních styků mezi národy. Slovanští národové proto podávají». . . . bratrskou ruku všem sousedním národům, kteří hotovi jsou. . . uznávati a skutečně hájiti úplnou rovnoprávnost všech národností bez ohledu na politickou moc a velikost jejich.«

Podle této doktriny národy disponují komple-

xem subjektivních nezczitelných práv: právem na vnitřní organisace, které vyplývá z principu »pouvoir constituant«, »self-government«, právem na svobodu a právem na rovnost. Otázka prohlášení těchto práv a utvoření sankce pro ně je základním problémem nového právního všeevropského řádu.

Podle nauky Pražského kongresu existují dvě sféry mezinárodních poměrů: jedna užší, která se vztahuje jen na slovanské národy, druhá širší, která objímá celou Evropu. Tu také pozitivní a konstruktivní práce musí postupovati od částečného k obecnému. Z počátku je nutno formulovati právní principy, obligatorní pro slovanské národy a potom všeevropská organisace utvoří záruky pro nové poměry mezi slovanskými národy. Tito nesmí ve svých konfliktech sahati k zbraní, ale jsou povinni slíbiti jeden druhému pomoc při přepadení. Zachování míru musí býti všeobecným pravidlem a válka zůstane pouhou výjimkou. Principy sebeorganisace, svobody a rovnosti mají svou platnost mezi národy slovanskými, z nichž nesmí jeden druhého utiskovati. Slovanské národy nesmí vésti útočnou válku, nesmí vystupovati v úloze strany a soudce ve svých politických a právních sporech. Musí se podrobiti novému právnímu řádu na základě přátelského sblížení a principu rovnoprávnosti.

Ozbrojený konflikt dvou slovanských národů je otázkou všeobecného významu pro celé Slovanstvo. Tento konflikt nemůže být soukromou záležitostí národů ve sporu. Ostatní slovanští národové nemohou zůstat stranou jako lhostejní a nestranní svědkové. Konflikty tohoto druhu jsou záležitostmi, ve kterých soukromý zájem jednotlivých slovanských národů bude podřízen společným zájmům všech slovanských národů v jejich pospolitosti. To je důsledkem okolnosti, že válkou nebo útiskem mohou být zmařeny živé dostředivé síly ve společenství slovanských národů, ty síly, které udržují v lůně sjednocení Slovanstva mír a zaručují bezpečnost z venku. Avšak tento problém vnitřní organizace společenství slovanských národů nenašel svého výrazu v manifestu Pražského kongresu k evropským národům. Manifest prohlašuje spíše principy deklarativního než konstruktivního rázu. Z počátku Libelt a Bakunin měli za to, že manifest musí obsahovat všechny otázky, které byly prozkoumány na kongresu, ale v definitivní redakci byly vyjádřeny jen dvě základní myšlenky: právo slovanských národů na sebeurčení a nutnost nové právní všeevropské organizace. Jelikož manifest nedotýká se vnitřních problémů společenství slovanských národů, řada návrhů vypracovaných Libeltem zůstává souborem důležitých doku-

mentů k vyjasnění těchto otázek. Podle jednoho z prvních návrhů slovanské národy musily podepsati speciální pakt o zákazu útočných válek: » . . . nikdy jedno pokolení slovanské ve spolku jsoucí, proti druhému válečně vystupovati nebude, ale . . . ovšem jedno pokolení slovanské druhému s nepřitelem zevnitřním podle možnosti na pomoc pospíchatí bude«. Tento pakt byl nejen kategorickým odsouzením válek, jakožto způsobu řešení sporů mezi slovanskými národy, nýbrž znamenal prohlášení zcela nového principu: povinnosti účastníků paktu utvořiti přímé záruky pro nový právní řád cestou pomoci oběti útoku a cestou kolektivního donucení proti rušiteli míru a práva. Bylo jasno, že vzpláneli ozbrojený konflikt mezi některými účastníky paktu, pak ostatní účastníci budou nuceni hráti z počátku úlohu zvláštních prostředníků a soudců, a konečně i koordinovati svou společnou vojenskou akci proti rušiteli míru a nepříteli celého spolku slovanských národů. Jejich sblížení mělo dostati formu mezinárodního spolku. Na rozdíl od snah německých států po vytvoření mohutné federativní státní organizace se silnou centrální vládou, bylo by úkolem osvobozených slovanských národů zabezpečiti sobě svobodu a zřídití stále politické orgány, které měly by jen omezenou kompetenci. Právě jeden z průkopníků Pražského kongresu, Chorvát Ku-

kuljevič poukazoval ještě v dubnu r. 1848 na důležitost stálých orgánů pro spolek slovanských národů. Takovým orgánem byl by sněm způsobilců slovanských národů, který by se scházel pravidelně v Praze, ležící uprostřed Evropy na cestě z východoslovanských zemí do zemí jihoslovanských, v Praze, která by se stala sídlem tohoto společného sněmu slovanského. Myšlenku tu hájil i Libelt, když navrhoval, aby slovanský sněm se scházel dvakrát do roka, ale stále v jiných slovanských městech.

Sjednocení slovanských národů mělo mítí formu mezinárodního spolku států. Základem spolku byla by mezinárodní smlouva. Pro spolek států je typickým, že žádný nový státní útvar nevzniká a spolčující se státy zachovávají svou suverenitu a svobodu. Pravomoci spolku podléhají jenom státy, nikoli jednotlivci. Spolek nemá ani lidu, ani území ve smyslu státního práva. Omezení svobody a neodvislosti státu, členů spolku, pokud vůbec existují, zakládají se jedině na smlouvě, na níž se zakládá i spolek sám. Spolek má mezinárodní povahu, zřizuje na základě smlouvy společné stálé orgány a sleduje společné cíle. Společnými úkoly slovanského spolku bylo udržení pořádku a míru uvnitř sjednocení a ochrana bezpečnosti členů spolku od útoku zvenčí. — Ale tyto úkoly nemohly se uskutečnit ve vzduchu

prázdném prostoru. Tyto principy měly ráz vztahující se k oblasti celé Evropy. Spolek Slovanský měl býtí částí Spolku Evropského, protože realizovati úkoly prvního spolku bylo možné jen pokud by existovaly záruky všeevropského rázu. Revoluční doktrína Pražského kongresu směřovala k tomu, aby se obnovilo státní bytí slovanských národů. Když by tohoto úkolu bylo dosaženo, dialektika vývoje měla by přivésti k utvoření právního řádu v Evropě na nových základech a k prohlášení zásady respektování takto vytvořených právních a politických poměrů. Přírozeně-právní nauka měla splniti svůj úkol a pak měla ustoupiti pozitivně-právnímu řádu, který bude vypracován na všeevropském kongresu. Mezi ideami politického obnovení slovanských států a principy nového mezinárodního řádu tvoří se časově a hmotně funkční spojitost. Politická idea státního vzkříšení Čech, Polska a Jihoslaviie splývá s myšlenkou evropského spolku států. Tvůrčí práce právníká a politická půjde paralelně. Proto slovanští národové jsou odhodláni učiniti první krok, aby zabezpečili Evropě »svatý mír«. Obracejí se s naléhavým voláním ke všem evropským národům, aby vyslaly své zástupce — a to zplnomocněnce nikoli vlád, nýbrž revolučního lidu — na všeevropský kongres, ježtož úkolem bude překonati starý systém »ka

binetní politiky« a vybudovati nové sociálně-právní formy mezinárodních poměrů.

Základem Pražského manifestu jsou dvě zásadní myšlenky: ve jménu svých nezczizitelných práv musí slovanské národy obnoviti svou státní existenci. Tento úkol bude uskutečněn bojem s evropskými »státy národností«. Proto právě modlil se veliký polský básník Mickiewicz, aby přišla světová válka a vrátila svobodu ujařmeným národům. A veliký český dějepisec Palacký prorocky hlásal, že cestou mezinárodních otřesů upevňuje se přesvědčení národů o nutnosti posrobrobení síly právu.

Druhou zásadní myšlenkou Pražského manifestu byla idea, že subjektivní nezczizitelná práva národů musí ze sféry deklarativní a doktrinalní přejíti do oblasti normativního, pozitivně-právního života. Národy vytyčují si cíle a kladou úkoly, které mají reální význam jen ve svém sociálním zformování. Práva národů na sebeorganizace, na rovnost a svobodu vyžadovala své úpravy a uznání se strany vyššího právního řádu. Tyto normy musily dostati svou pozitivaci, své formulace o aktu, který by kodifikoval práva národů, ztělesněných v státech a vstoupivších v právní společenství evropských národů. Tu se naznačuje poslední ohlas ve vývoji doktriny národnostního subjektivismu. Aby realizovala

úkoly immanentně jí vlastní, musí tato doktrina od kladného prohlášení svých principů přejíti k omezení a relativisaci těchto zásad. Jde o překonání teorie čistého národního individualismu a o vytvoření systému souhlasu a rovnováhy mezi prvkem subjektivním a objektivním.

S tohoto hlediska italská škola docela libovolně budovala doktrinu mezinárodního práva jako práva mezi národnostmi. Pro *Manciniho* (»Della nationalità come fondamento del diritto delle genti« — r. 1851) měla býti subjektem mezinárodního práva národnost »jako přirozená společnost s jediným územím, společného původu, společného jazyka, se společným životem a společným vědomím«. — Pro *Manciniho* nebylo to platné pozitivní právo, byl to jen program a plán budoucího, ideálního práva. Námitky *Bluntschliho*, *Martensa*, *Liszta*, v novější době *Knubbena* (1928) nejsou zcela odůvodněny, protože neběrou v úvahu právně-politický ráz italské doktriny. Těžisko problému spočívá nejen v okolnosti, že v soudobém pozitivním právu za subjekty práva uznávají se obyčejně státy, nýbrž že za právní hodnotu uznávají se také národnosti a právo cestou precedentů a partikulárních smluv vytvořilo právní ochranu i pro národnosti. Tato tendence vyplývá z demokratické struktury mo-

derního státu a z principu prvenství norem mezinárodního práva. Na druhé straně odpůrce národnosti teorie *Mamiani* ve svých spisech z r. 1856 a 1859 docela správně zdůraznil, že pojem národnosti mohl být jen faktickým a politickým předpokladem pro vytvoření nebo obnovení státu, ale sám o sobě nemůže být posledním úkolem ve vývoji mezinárodního práva.

Soudobí národové směřují k národnímu sjednocení: války v Evropě v XIX. a XX. století byly bojem za národní ideál. Ale paralelně s tímto hnutím uplatňuje se snaha států k právní koordinaci vzájemných poměrů. Prohlášení subjektivních práv národů znamenalo začátek nové doby v dějinách mezinárodního práva. Dřívější systém úplné svobody států musil být změněn na nový právní řád. Pro práva států musily být nalezeny záruky a musila být vytvořena právní autorita, která by byla oprávněna eventuelně i přinutiti, aby práva států byla respektována. S tohoto hlediska Pražský manifest vybudoval dva stupně právního sjednocení: ochrana subjektivních práv slovanských národů organizuje se cestou kolektivních záruk v užším společenství, v lůně »slovanského právního řádu«, a tatáž ochrana bude úkolem širšího »vševropského právního řádu. Ve svém právně-politickém významu Pražský manifest vyjádřil hlouběji problém reorga-

nisace existujících mezinárodních styků, problém, který dosáhl poprvé svého přirozeně-právního odůvodnění v době amerického boje za nezávislost a Velké Francouzské Revoluce.

*

Národní hnutí projevilo se se zvláštní silou v Itálii a Německu, které po dlouhá století, přes bohatý kulturní život byly v politickém ohledu pouhými »geografickými pojmy« a jakoby si nebyly vědomy významu státní sjednocenosti. Reakční politika Habsburků, jejich panství na severu Itálie a poručnictví nad celým Appeninským poloostrovem jen přioštlily národní hnutí, které z počátku se dávalo cítiti jen místními výbuchy tu v Neapoli, tu v Sardinii, tu v papežských oblastech, až našlo konečně v r. 1848 až 1849 společné politické ústředí a jednotné vedení v největším národním politickém útvaru Itálie — Piemontu. Roku 1849 Italové utrpěli těžkou porážku od rakouského vojska. A roku 1856 na Pařížském kongresu sardinský ministr zahraničních věcí Cavour zase si stěžoval na stálé zasahování Rakouska do vnitřních záležitostí italských. Avšak Itálie nebyla s to dobýti si samostatnosti vlastní silou. Na pomoc přispěchala jí císařská Francie. Válka, jež začala r. 1859, skončila se záhy vítězstvím francouzských a italských vojsk nad rakouskými. Ve Villafranca byl uza-

vřen mezi Rakouskem a Francií předběžný mír, na základě něhož Rakousko odstoupilo Lombardii francouzskému císaři, jenž ji pak odevzdal Sardinii. Celá Itálie měla se státi spolkem států a správy společných záležitostí mělo se účastniti i Rakousko. Jelikož však hlasování lidu ve střední Itálii vyznělo ve prospěch připojení k Sardinii, zůstala curyšská smlouva z r. 1859, kterou byl potvrzen Villafranský mír, neuskutečněna. V Neapoli a Sicilii sesadil Garibaldi Bourbony a skoro celá Itálie v důsledku tohoto lidového hnutí byla fakticky sjednocena v jediný stát. R. 1860 svolala Francie Turinskou konvenci uznati nový řád v Itálii pod podmínkou, že jí budou odstoupeny Savoy a Nizza. Svůj právní život zahájila Itálie ústavním zákonem ze dne 16. března r. 1861, ale s hlediska evropských existujících států bylo zcela mylné mysliti, že v daném případě vznikl nový stát s novým obyvatelstvem, s novou vládou a novým územím. S hlediska mezinárodní doktriny převládá názor, že jednota Itálie byla utvořena *per incorporationem*, prostou anexí italských oblastí a států, nikoliv dobrovolným jejich splynutím (*per confusionem*). Itálie byla zvětšena Sardinii a nebyla novým, nýbrž starým státem s touže savojskou dynastií. Nešlo o revoluci, ani o hrdinný boj národa za sjednocení, nýbrž jen o rozšíření panství sardinského krále. K mezi-

národnímu uznání Itálie došlo nikoli ve formě uznání nového státu, nýbrž ve formě uznání, že sardinský král jest oprávněn zváti se nadále »Králem Itálie«. V souhlase s tím následovaly změny při diplomatických formalitách a diplomatickým zástupcům ve Florencii byly poslány nové pověřovací listiny. Hmotně byl tu nový stát a nová vláda, ale formálně existující evropské vlády nepovažovaly za možné sankcionovati národní revoluci v Itálii, vypuzení zákonných panovníků z Toskany, Parmy a z království obou Sicilií, a z politických důvodů vytvořily vlastně fikci o prosté změně vlády.

V důsledku války z r. 1866 připojily se ke království italskému i Benátky, takže jedině Řím zůstal ještě po čtyři léta ve francouzské okupaci, a teprve pád císaře Napoleona III. přivedl k osvobození hlavního města Itálie a k anexi papežských držav.

Německo — na rozdíl od Itálie — bylo politickou jednotou jak před revolučními a napoleonskými válkami, tak i po nich. Tato jednota v podobě Německého spolku z r. 1815 byla sice velmi slabou, odstředivě tendence a jistý particularism skoro panovaly mezi jednotlivými státy. Zvláštěností Německého spolku bylo ještě i to, že v něm hlavní úlohy hrály ze začátku dvě mocnosti: rakouská a pruská. Roku 1864 německé

státy přepadly Dánsko, jehož král Christian IX. podrobil platnosti nové ústavy také Šlesvik a Holštýnsko, kdežto obě tato vévodství, jež tvořila součást Německého spolku, měla být spravována dle zvláštního řádu. Rakousko a Prusko odňaly Dánsku Šlesvik a Holštýnsko bez zvláštních nesnází, načež však vznikl mezi dvěma vítězi spor, jenž přivedl k ozbrojenému konfliktu mezi říší Habsburků a královstvím Hohenzollernů. Za zprostředkování Napoleona III. mezi Rakouskem a vítězným Pruskem byl uzavřen mír v Praze 23. srpna r. 1866, podle něhož Prusko obdrželo nejen obě dánská vévodství, nýbrž i Hanoversko, Kurhessen, Nasavsko a Frankfurt nad Mohanem. Po založení nového Severoněmeckého spolku Prusko se stává nesporným politickým vůdcem celého Německa. Roku 1870 následuje konflikt mezi Francií a Pruskem pro kandidaturu příbuzného pruského krále Leopolda Hohenzollerna na španělský trůn. Tento se sice sám zřekl dobrovolně kandidatury, avšak Francie chtěla mít záruky pro budoucnost a jelikož pruský král ostře odmítl tomuto požadavku vyhověti, Francie vyhlásila Prusku dne 19. července r. 1870 válku.

Po revoluci v Paříži a zániku francouzského císařství svolala nová francouzská vláda Národní shromáždění, které se usneslo přijmouti těžké pod-

mínky míru, nabídnuté Německem. S počátku Německo žádalo na Francii odstoupení nejen Elsasska a Lotrinska, nýbrž i Belfortu a nadto ještě zaplacení kontribuce ve výši 6 miliard franků. Po dlouhém vyjednávání bylo docíleno konečně dohody, že se Belfort ponechá Francii a že kontribuce bude snížena na 5 miliard. — Národní shromáždění přijalo tyto podmínky a tak došlo k podepsání předběžného míru v Versailles a pak 10. května r. 1871 definitivního míru ve Frankfurtě.

Jedním z nejdůležitějších náledků války bylo prohlášení r. 1871 Německého císařství, jehož hlavou byl zvolen pruský král. — Německo zřizuje se jako nový spolkový stát, v němž se zachovává v plné míře zásada monarchické autority. Nebylo to realizací demokratického programu Frankfurtského sněmu z r. 1848, nýbrž národním sjednocením v důsledku vítězných válek, sjednocením »krví a železem«. S hlediska mezinárodněprávních principů toto sjednocení bylo a zůstalo neplodným. Nový německý stát nejen že neprojevil nikdy iniciativy v otázce přetvoření mezinárodních poměrů, nýbrž v době Haagských konferencí vystoupil co nejrozhodněji proti jakémukoli omezení zbrojení, jakož i proti zásadě povinné kompetence rozhodčích soudů.

BIBLIOGRAFIE.

- E. Bourgeois.* Manuel de la politique étrangère vol. III. 1921.
Debidour. Histoire diplomatique de l'Europe vol. I-II. 1919.
Driault et Lhéritier. Histoire de la Grèce contemporaine vol. I. 1925.
Hauser. Le principe des nationalités. 1916.
Johannet. Le principe des nationalités. 1918.
Friedjung. Die Einigung Italiens und Deutschland v Helmolts Weltgeschichte VIII. 1921.
Neumann. Volk und Nation. 1888.
Orsi. Italia Moderna. Storia degli ultimi 150 anni. 1901.
Palma. Del principio di internazionalità nella moderna Societa Europea. 1886.
Pierantoni. Storia degli studii del diritto internazionale in Italia. 1809.
Renner. Das Selbstbestimmungsrecht der Nationen. 1918.
Tobolka. Slovanský kongres v Praze z r. 1848. 1901.
Schücking. Das Nationalitätenproblem. 1908.
Susta. Dějiny Evropy v letech 1812—1870, II 1. 1923.

KAPITOLA V.

MEZINÁRODNÍ POSTAVENÍ TURECKA V XIX. STOLETÍ.

- § 23. *Problém právního uspořádání otázky Černo-
mořských úžin: Bosporu a Dardanel. Problém in-
tervence ve vnitřní kompetenci ottomanské říše. —*
 § 24. *Londýnská deklarace o úžinách z r. 1840 a*
1841. — § 25. Pařížská mírová smlouva z r. 1856. —
 § 26. *Berlínská smlouva z r. 1878.*

§ 23.

Mezinárodní postavení Turecka v XIX. století bylo určeno především celou řadou právních aktů — mezinárodních smluv, upravujících otázku úžin Černého moře: Bosporu a Dardanel, úžin, které mají výjimečný a trvalý význam geografický, politický a strategický. Zde se netoliko setkávali lidé a tovary ze Západu a Východu, ale odehrávaly se tu i boje různých kultur, náboženství a národností. Ještě začátkem XVIII. st. bylo Černé moře mořem uzavřeným, jehož celé pobřeží bylo podrobena jen panství ottomanské říše a patřilo do držav tureckého sultána, a v titulu sultána bylo výslovně označeno jeho panství nad Černým mořem. Sultánův tajemník Mavrokordato vysvětloval ruskému vyslanci Ukra-

jincovi právo panovníků ottomanské říše takto: »... Nad Černým mořem panuje jen sultán a žádný jiný panovník nesmí užívatí stejných práv. Toto moře je mořem ottomanským a majetkem sultánovým a jako na čisté a nevinné děvče, tak ani na toto moře nikdo nesmí sáhnouti...« (r. 1700). — Rozšíření ruského panství na pobřeží Azovského a Černého moře v první a druhé polovici XVIII. století postavilo nový problém: nejen zajištění práva ruské říše na svobodnou přeplavbu přes Černomořské úžiny, ale zároveň zaručení obchodních styků Ruska s jinými evropskými státy. V Kučuk-Kajnardžijské smlouvě z r. 1774 a zvláště v Drinopolské smlouvě z r. 1829 dostaly tyto námitky Ruska právní uznání. Ale mezinárodní ráz této otázky nezbytně musil přivést k jejímu rozřešení ve smlouvách všeobecného charakteru za účasti i jiných evropských států. Ve skutečnosti existují také úžiny jako na příklad úžina sv. Jiří, Solent, Menai u anglického, Messinská u italského, Beringova u ruského pobřeží (do roku 1867, kdy Rusku patřila americká Aljaška), které vůbec zůstaly bez mezinárodně-právního uspořádání. Naopak Bospor a Dardanely vzhledem k svéráznému zeměpisnému položení a hospodářskému a politickému významu a vzhledem k tomu, že se Černé moře stalo v XVIII. století mořem otevřeným a že jen

tyto úžiny vytvořily spojení ruského jihu se západoevropskými státy, nezbytně dávaly podnět ke sporům a dohodám mezinárodního a vše evropského rázu.

Paralelně s otázkou Černomořských úžin vyskytuje se i jiný problém. Dějiny mezinárodních styků Turecka v XIX. století jsou řetězem systematického zasahování jiných států do vnitřních záležitostí ottomanské říše a autoritativního nátlaku, morálního anebo fyzického, sledujícího cíl, aby Turecko změnilo své vnitřní zřízení a poskytl záruky pro náboženská a kulturní práva křesťanských národností. Tyto zásahy evropských států, nejvíce Ruska, měly svérázný právní charakter. Ukazují a přesvědčují o nových tendencích v oblasti mezinárodních poměrů. To již není *svěpomoc* v obyčejném slova smyslu, není to záštita osobnosti a egoistického zájmu, ale je to vystoupení právního subjektu v úloze orgánu právního řádu, a je to doplnění dosud neexistujícího nebo chybného veřejného zákroku. Není to subjektivní ospravedlnění porušení práva, nýbrž *pravopomoc*, označovaná německými právníky výrazem »Rechtsübung«, kdy porušení obecných principů práva lze se vyhnouti jen hrozbou nebo použitím síly. Ve všech mezinárodních konfliktech vystupují dvě strany: žalující a žalovaný, právo porušivší a právo hleda-

jící. V intervenci jest postavení stran zcela jiným. Zde se činí pokus autoritativního zásahu ve jménu zájmu obětí intervence, prohlašují se nové zásady, a úsilí jednotlivých států snaží se dáti základ novému sociálně-koordinovanému systému mezinárodních vztahů. V případech intervence jsou zamítnuty staré individualistické metody úplné svobody státu, jakož i zásada »laissez faire, laissez passer«. Teoreticky mají tato jednání ráz úplného právního altruismu. Základem intervence mohou býti smluvní závazky Turecka, avšak jen jako podklad pro realizaci širokého programu záruk práv pro křesťanské národnosti v Turecku. Poslední úkol těchto intervencí je ještě obsáhlejší a má již málo společného s normativním základem. Proto intervence odůvodňují se i poukazem na zájmy všeevropského rázu, na principy lidskosti a spravedlnosti. Hmotně staví se otázka o vytvoření podmínek pro zrození nových svobodných států a realizuje se právní pomoc a investitura se strany existujících států vůči útvarům, nemajícím ještě samostatného politického života. Tu naráží na sebe dvě tendence: Rusko, opírající se o Kučuk-Kajnardžijskou smlouvu má nárok na monopolní provedení intervence vůči Turecku a sahá do zbraně r. 1828, r. 1854 a r. 1877. Západoevropské státy naopak hájí nutnost za-

chování územní nedotknutelnosti Turecka a pokládají jen kolektivní intervence za přípustny a výhradně pod podmínkou všeevropské kontroly.

Dva problémy: otázka Černomořských úžin a likvidace jednostranného zasahování Ruska, tvoří hmotný základ pro všechny právníké mezinárodní počiny, upravující postavení Turecka v XIX. století.

§ 24.

Když r. 1833 Mehmet-Ali v čele egyptské armády ohrožuje Cařihrad, turecký sultán obrací se o pomoc Ruska. Ruské loďstvo objevuje se v Bosporské úžině a v bezprostřední blízkosti hlavního města ottomanské říše vyloďuje se ruský expediční korpus. Podle Unkiar-Jskeleské smlouvy, uzavřené téhož roku, souhlasí Turecko, aby Rusko i přiště poskytovalo mu vojenskou pomoc a zavazuje se, že uzavře Dardanely pro válečná loďstva všech jiných států. Sedm let po tom, kdy sultánovi opět hrozilo nebezpečí od téhož Mehmeta-Ali, podporovaného Francií, zřekl se ruský kancléř hrabě Nesselrode výjimečného postavení, v němž se nalézalo Rusko vůči Turecku od roku 1833, chtěje tím získati Anglii pro svou politiku. Podle Londýnské smlouvy o Černomořských úžinách z r. 1840 a 1841 měly býti

Bospor a Dardanely zavřeny pro všechna cizí válečná loďstva ani ruské nevyjímaje, pokud by se Turecko samo neúčastnilo války. Tím byl starý nově řád, jenž potvrzoval neexistující právo Turecka disponovati s úžinami ne v zájmu pobřežních Černomořských států, nýbrž výhradně ve vlastním egoistickém zájmu. Ve smlouvě z roku 1841 prohlašuje sultán, že v budoucnu zachová staré pravidlo o tom, že válečné lodi budou z těchto úžin vyloučeny, pokud Porta žije v míru s jinými státy. Na druhé straně Rusko, Francie, Anglie, Prusko a Rakousko prohlašují za svou povinnost respektovati tato práva Turecka.

§ 25.

Roku 1853 vzplanul konflikt mezi Tureckem a Ruskem, které trvalo na svých právech, vyplývajících z Kučuk-Kajnardžijské smlouvy, jež mu otvírala širokou možnost poskytovat ochranu křesťanským národům v Ottomanské říši. Spor s Francií o právech katolického a pravoslavného duchovenství ve Svatých Místech dal podnět k válce mezi Tureckem, podporovaným Anglií, Francií a Sardinii, a Ruskem. Intervence Rakouska a Pruska přinutila Rusko, aby přijalo návrh o vyřízení sporných problémů na Pařížské mírové konferenci (r. 1856). Právo ochrany kře-

stanů v Ottomanské říši přestalo být výsadou Ruska, stalo se společným právem evropského »koncertu«, t. j. společenství evropských národů. Rusko dává souhlas k zvláštní neutralisaci Černého moře, spočívající v tom, že jak Turecko, tak i Rusko zavazují se, že budou mít v tomto moři jen omezený počet válečných lehkých lodí, že zde nebudou mít námořních vojenských basí a že zničí existující pevnosti. Jelikož mimo toto omezení v Černém moři Turecko podrželo právo vydržovati válečné loďstvo v moři Egejském, dostávalo tím v tomto směru jistou přednost před Ruskem. Zároveň ztrácelo Rusko i Besarabii (mezi Dněstrem a Prutem), kteráž oblast byla připojena k Multansku a Valašsku, dvěma vasalským státům, jichž knížata bývala potvrzována Portou. Serbie stala se vasalským státem téměř úplně neodvislým a z dřívější turecké suverenity zbylo jen potvrzení Serbského knížete tureckým sultánem.

Vedle toho byla — již po třetí — v speciální deklaraci potvrzena zásada naprostého uzavření Bosporu a Dardanel pro válečné loďstvo cizích států.

Plavba po Dunaji byla prohlášena svobodnou a byly zřízeny dvě říční komise — pobřežní a všeobecná — jichž úkolem bylo starati se o technické zabezpečení plavby po Dunaji. Pobřežní

komise měla být stálou institucí, kdežto všeobecná komise měla vypracovati jen plán práce a pak likvidovati.

Politické podmínky Pařížské smlouvy neměly dlouhého trvání. Roku 1859 splynuly Multansko a Valašsko v jedno knížectví Rumunské. Neutralisace Černého moře byla roku 1870 Ruskem jednostranně zrušena. Ruský kancléř kníže Gorčakov odvolával se při tom na porušení jiných podmínek Pařížské smlouvy a na námořní zbrojení Turecka v Egejském moři jako na fakta, jež pohnula ruskou vládou, aby zrušila neutralisaci Černého moře. Na Londýnské konferenci r. 1871 byla slavnostně potvrzena zásada, že žádný stát nesmí se jednostranně zbaviti smluvních závazků. Ale přes to dostalo se ruskému stanovisku oficielního uznání, takže Rusko nabylo zase možnosti neomezeného uplatnění svých suverenních práv v Černém moři.

Mimo řešení běžných politických otázek pokusil se Pařížský kongres roku 1856 o částečnou kodifikaci mezinárodního námořního práva, což bylo s hlediska historicko-právního jedním z nej důležitějších výsledků jeho činnosti.

§ 26.

Na Pařížském kongresu bylo Turecko prohlášeno za rovnoprávného člena Společenství kul-

turních národů, a »koncertu« evropských států byla přiznána povinnost brániti práva křesťanských národů v ottomanské říši. Ale tím nebyl boj národností v tureckém státě vůbec likvidován. Povstání kretských Řeků nebo Maronitů v Libaně bylo důkazem trvalého charakteru revolučně-národního hnutí v Turecku. R. 1875 začalo srbské obyvatelstvo v Hercegovině úporný a krutý boj s Ottomany. Srbsko a Černá Hora vystoupily otevřeně na ochranu svých soukmenovců a prohlásily válku Turecku. Rusko chtělo cestou mezinárodní intervence donutiti tureckou vládu, aby uskutečnila program širokých reforem v Bosně, Hercegovině a Bulharsku. Konference vyslanců velmocí v Cařihradě připravila návrh těchto reforem, ale Turecko kategoricky odmítlo provedení tohoto programu. Rusko bylo nuceno sáhnouti ke zbrani. Rusko-turecká válka skončila příměřím v Drinopolí a předběžnou mírovou smlouvou v San-Stefano (3. března roku 1878). San-Stefanská mírová smlouva byla jedním z nejpozoruhodnějších aktů v historii boje slovanských národů o politickou samostatnost. — Těžisko San-Stefanské smlouvy spočívalo v utvoření velkého Bulharska, jež sahalo od Dunaje k Egejskému moři a oddělovalo tak všechna severozápadní turecká území od Cařihradu a Černomořských úžin. Otázka osudu Bosny a Hercegoviny měla

zůstati nerozřešena, ale v těchto provinciích musily býti provedeny rozsáhlé reformy, a naopak Srbsku byly zajištěny strategické posice, »které by dovolily ovládati úplně velkou cestu, jež vede Novým Pazarem do Sarajeva a železniční trať z Mitrovice a které by zároveň zajišťovaly srbskému knížectví situaci, již by Srbsko při důsledném obrátném postupu mohlo později využiti k rozšíření svého vlivu a významu« (Pamětní spis hrab. Ignatjeva z r. 1878). Podle San=Stefanské smlouvy bylo Turecko povinno provésti rozsáhlé reformy na ostrově Kretě, v Epiru, Thesalii a v jižní části Makedonie. Pod mezinárodní ochranu byla postavena také práva armenského obyvatelstva a po prvé za pět století bylo v mezinárodních smlouvách proneseno slovo »Armenie«. — San=Stefanská smlouva dávala formální sankci národně=revolučnímu hnutí v Turecku a vedla k politické realizaci snah bulharského, srbského, řeckého a armenského národa.

S hlediska evropských států, zejména Anglie a Rakousko=Uherska, byl San=Stefanský mír porušením smluvních závazků se strany Ruska. Již 19. ledna 1878 uvědomil rakousko=uherský ministr zahraničních věcí hrabě Andrassy ruskou vládu, že veškeré body rusko=turecké dohody budou považovány za neplatné, pokud by obsahovaly změny jiných mezinárodních smluv a

hlavně Pařížské mírové smlouvy z roku 1856. Rusko musilo dáti souhlas k svolání kongresu v Berlíně, kde mělo dle výroku hraběte Andrassyho »býti posazeno na lavici obžalovaných«. Berlínský kongres započal svou práci 13. června a 13. července ji ukončil. S hlediska právního byly v Berlínské smlouvě nejdůležitějšími tyto body:

1. Velmocí formálně uznaly úplnou nezávislost Černé Hory (čl. 26=39), Srbska (čl. 34=42) a Rumunska (čl. 43=51). Tyto nové subjekty mezinárodního práva samy nebyly účastníky Berlínské smlouvy a jejich uznání mělo charakter jednostranného aktu velmocí. Během XIX. st. staly se Srbsko a Rumunsko ze státních fragmentů (autonomních provincií) vasalskými státy, v r. 1878 dosáhly úplné samostatnosti a zároveň mezinárodního uznání. Toto uznání bylo však podmínečným. Černá Hora, Srbsko a Rumunsko musily zabezpečiti náboženská a politická práva národnostních menšin, ale tyto podmínky nemohly míti pokud se týče uznání, resolutivního charakteru.

2. Bulharsko s omezeným územím bylo zřízeno v podobě nového vasalského státu (čl. 1-12). Z druhé části Bulharska byla podle přání Anglie, Rakousko=Uherska a Francie, utvořena autonomní provincie (státní fragment s křesťanským

generálním guvernérem (Východní Rumelie).

3. Svěrázné právní postavení bylo vytvořeno pro Bosnu a Hercegovinu. Turečtí zplnomocněnci odmítli kategoricky cessi těchto provincií Rakousku-Uhersku a turecký sultán dal souhlas jen k tomu, aby Rakousko-Uhersko obdrželo právo »okupace a administrace«, a v tajném protokolu 13. července bylo potvrzeno zachování suverenních práv sultána v Bosně a Hercegovině a dočasný charakter rakouské okupace. Právo vojenské okupace bylo zajištěno Rakousku-Uhersku i v Novopazarském sandžaku.

Mimo to byla potvrzena zásada svobodné plavby po Dunaji.

Co se týče politických podmínek Berlínské smlouvy, byla k Rusku připojena od Rumunská Bessarabie, která byla vyměněna za Dobrudžu, a v Asii byl k Rusku připojen Batum, Kars a Ardagan. Turecko bylo povinno provést reformy správy na Krétě a v Armenii, a zajistiti křesťanskému obyvatelstvu náboženská práva. Berlínský kongres nezajistil trvalého míru na Balkáně. Lidová vzpoura vypuknuvši po sedmi letech měla za následek spojení Východní Rumelie a obou částí Bulharska v jediný stát. V devadesátých letech vypuklo povstání v Makedonii, a na Krétě a v Malé Asii probouzí se národní hnutí Arménů. Nový program reforem, vypracovaný

Ruskem a Rakousko-Uherskem (r. 1903), a později Ruskem a Anglií (r. 1908), zůstal bez důsledků. Revoluční převrat v Turecku změnil toliko osobní složení vládních orgánů (roku 1908). Mladoturecký režim pokračoval s dvojnásobnou energií v staré politice Abdul-Hamidově, t. j. v potlačování národních hnutí na území Evropského a Asijského Turecka. Následky mladoturecké revoluce projevíly se také v jiném oboru. Rakousko-Uhersko vyhlásilo dne 5. října r. 1908 anexi Bosny a Hercegoviny, porušivši tím čl. 25 Berlínské smlouvy. Tento akt vyvolal rozhodný protest nejen Turecka, nýbrž i Srbska. Srbsko chystalo se dokonce i k válce s Rakouskem a pouze nepatrnou většinou zamítla Skupština příslušný návrh (9. října roku 1908). Rakousko-Uhersko odepřelo přenést tuto otázku na mezinárodní forum, a vymohlo uznání annexe cestou přímého vyjednávání s Tureckem, nabídnuvši mu kompenzaci ve výši 54 milionů korun. Srbsko bylo pod nátlakem velmocí nuceno vzdáti se dalších protestů a ve slavnostní formě zavázalo se, že nepodnikne nic proti Rakousku (31. března roku 1909). Současně s anexí Bosny a Hercegoviny Rakouskem učinilo Bulharsko prohlášení své nezástě neodvislosti (5. října 1908). Toto nové porušení Berlínské smlouvy bylo likvidováno bez zvláštních obtíží, dík zprostředkování Ruska.

Nový turecký režim jen zostruje národnostní zášť v ottomanské říši. Kréta prohlašuje své připojení k Řecku. Albánci vedou takřka válku s tureckým vojskem. Pokusy revolučního hnutí Araménů v Anatolii vyvolaly vojenský terror vlády, v Arabii vypuklo povstání v Jemenu. Itálie vyhlásuje válku Turecku a získává v roce 1912 Lausannskou smlouvou Tripolis. Balkanské státy uzavírají vojenský spolek (Srbsko, Bulharsko, Řecko, Černá Hora) a cestou svépomoci a silou zbraní chtějí uskutečnit myšlenku národního sjednocení, ale proti ní vystupuje Rakousko, které nechce připustit, aby Srbsku dostalo se přístupu k Jaderskému moři. — Monarchie Habsburků připojením Bosny a Hercegoviny převzala od Turecka úkol zachovati na Balkáně status quo a potlačovati národně-revoluční hnutí jižních Slovanů. Otázka Bosny a Hercegoviny vyvolala v r. 1908 otevřený konflikt mezi Rakousko-Uherskem a Srbskem, roku 1912 se tento konflikt opakoval a r. 1914 přivedl říši Habsburků k boji se srbským národem a později k evropské i světové válce.

BIBLIOGRAFIE.

- Ancien diplomate* (bar. Jomini). Etude diplomatique sur la guerre de Crimée I—II. 1874.
D'Avril. Négociations relatives au traité de Berlin. 1886.
Bareilles. Le rapport secret sur le congrès de Berlin adressé à la S. Porte par Karathéodory-pacha. 1919.

- Berner*. Die Orientfrage beantwortet durch die Verträge von 1856 und 1878. 1878.
Brunswick. Traité de Berlin annoté et commenté. 1878.
Gorjajinov. Bosfor i Dardanely. Petrohrad. 1907.
Gourdon. Histoire du Congrès de Paris. 1857.
Hr. P. Ignatjev. San-Stefano. 1916. — Posle San-Stefano. 1916.
Larmeroux. L'Autriche-Hongrie au congrès de Berlin. 1915.
Mischeff. La mer Noire, et les Detroits de Constantinople. 1902.
De Monicault. Le traité de Paris et ses suites. 1898.
Spolajkovitsch. La Bosnie et la Hercegovine. 1899.
Trakal. Bosna a Hercegovina po stránce práva mezi národního. 1910.
Zimmermann. Bosfor i Dardanely 1912, 2. vyd. 1915.
Zimmermann. San-Stefano a Berlínský kongres. 1928.

KAPITOLA VI.

KOLONIÁLNÍ PROTEKTORÁT A REŽIM KAPITULACÍ NA DÁLNĚM VÝCHODĚ.

§ 27. Zásadní body koloniálního protektorátu. —

§ 28. Praxe Anglie, Francie a Ruska. — § 29. Postavení Egypta ke konci XIX. století. — § 30. Systém kapitulace v Číně. Smíšené soudy v Číně.

Sféry vlivu velmocí v Číně.

§ 27.

Pro XIX. stol. je typickým zjevem světová expanze velmocí, která dosáhla závěrečného výrazu v rozdělení Afriky a uspořádání sporných koloniálních otázek na Berlínské konferenci roku 1885. Toto rozšíření evropských států nemá charakteru jen jednoduchého pohlčení nezávislých tuzemských útvarů v Asii, Africe a Australii a jejich inkorporace do státního území příslušných velmocí. Objevují se i nové formy právního sjednocení mezi těmi a jinými státy, při čemž jejich základním bodem jest princip nerovnoprávnosti. Tuzemské státní útvary jsou v očích evropských velmocí spíše objekty pro jejich politiku a prostředky k povznesení jejich materialní a vojenské moci. Zde se tvoří určitá hranice mezi státy civilizovanými a necivilizovanými. Hlásá se nauka, že jen státy »civilizované« jsou členy mezinárod-

ně-právního společenství. Toto chování evropských států je nepochopitelné pro asijské národy staré tisícileté kultury; s hlediska čínské vlády byly ku př. války Anglie a Francie proti Číně v polovici XIX. století barbarským vystoupením; nicméně v císařském ediktu z roku 1859 prohlášovala čínská vláda, že bude se přes to držeti staré tradice, podle níž nejlepším způsobem pro civilisování divochů je cesta mírumilovnosti a dobroty. Ale mezinárodně-právní doktrína hájila zcela jiné stanovisko. Tato doktrína panující v XIX. století měla za základ ideji egocentrického evropského mezinárodního práva a toto stanovisko poskytovalo ospravedlnění pro zvláštní práva kulturních evropských států. Z toho vyplývá teorie o možnosti úplného zničení subjektivních práv tuzemských politických útvarů ve sféře koloniálních poměrů. Normální smlouvy o protektorátu mezi evropskými státy neměly za důsledek omezení způsobilosti k právům, nýbrž jen ohraničení způsobilosti k právnímu jednání. Naopak vůči tuzemským státům se realizuje úplné zničení subjektivní povahy těchto útvarů. V obyčejných smlouvách o protektorátu určují se povinnosti chráněného státu jen smluvními podmínkami a mohou mít jen přesně omezený charakter. Nikdy se stát chráněný nepokládá za pouhou část chráněného státu. Jinak je v koloniálních poměrech,

kde se uznává územní a personální ráz vlády nadřazeného státu. Ale toto panování má svérázný charakter, protože příslušníci chráněného státu nemají vůbec rovnoprávného postavení s poddanými státu chránícího. Normálně chráněný stát nemůže se zúčastniti války, vedené nadřazeným státem. Ale v koloniálních poměrech stává se území chráněného státu jevištěm vojenských operací. Normálně nadřazený stát nesmí disponovati územím chráněného státu, ale v případě koloniálního protektorátu je přípustna částečná nebo úplná cesse územních držav chráněného státu třetímu státu.

Ve skutečnosti podobal se tento nový systém protektorátu velice staré řecké teorii »sinojkisma«, t. j. principům politického podrobení oblastí sousedících s městem (polis) jeho vládě. Koloniální protektorát byl užíván skoro všemi velmocemi, ale nejvíce Anglií a Francií.

§ 28.

V britské Indii splýval systém koloniálního protektorátu do Sipajského povstání z roku 1857 se slabě vyjádřeným řádem kontroly a vojenského spolku Východně-Indské společnosti s tuzemskými státy, jichž úlohou byla vojenská ochrana severovýchodních a severozápadních hranic Indie. Z těchto dvoustranných a čistě mezinárodních

ních poměrů vznikl systém jednostranné formy a autoritativní povahy. Tuzemské státy utratily nejen mezinárodní způsobilost k právnímu jednání, nýbrž ve své vnitřně-státní činnosti musily se podrobiti britské kontrole. Základem těchto poměrů jsou nejen mezinárodní smlouvy, nýbrž i speciální jednostranné akty britské vlády, které se jmenují »Sanad« a jejichž úkolem je zajištění svobody pro tuzemské panovníky v právu jmenovati své nástupce. Ba ještě více, anglická doktrína ospravedlňuje, aby základem protektorátu byly také pouhé precedenty a zvyk, že by řád přijatý vůči jednomu tuzemským státům se analogicky aplikoval i vůči státům druhým. Tento pořádek byl aplikován v případě státu Savanur, s nímž britská vláda nebyla ve smluvních poměrech a kterému byl darován »Sanad«, jen když britské soudy analogicky uznaly, že stát Savanur je spojencem (Jagur) Anglie.

Smlouvy o protektorátu uzavřené s indickými státy obsahovaly obyčejně povinnost, aby Anglie hájila bezpečnost těchto států z venčí a poskytovala jim pomoc při vnitřních otřesech. Kromě toho bylo důležitým bodem smluv vymezení počtu vojenských sil tuzemských států a úplný zákaz jakýchkoliv mezinárodních styků. Smlouvy tohoto druhu byly uzavřeny s 27 indickými státy, které plochou a obyvatelstvem tvořily skoro třetinu

tinu Indie. Ze všech nezávislých indických států jediný Nepal uchoval si samostatnost, vedl války a uzavíral mír. Britská vláda chránila zájmy příslušníků těchto tuzemských států za hranicemi a vydávala exequatur konsulům cizích států. Území tuzemských států pokládá se za territorium Anglie a v případě válek mezi jinými státy aplikují se normy neutrality, stejně tak ve Velké Británii. Tyto tuzemské státy nemohou uzavírat mezi sebou vojenské nebo politické smlouvy a pro obchodní smlouvy potřebují sankce anglického generálního guvernéra.

Právnícky dokonalejší formu měly smlouvy o protektorátu, uzavřené Francií s asijskými a africkými státy. Jedním z prvních aktů tohoto druhu byla dohoda francouzské vlády s Kambodží 11. srpna 1863. Později byl tento akt doplněn smlouvou ze 17. června 1884. V těchto smlouvách byly ustanoveny tyto principy: 1) v oblasti mezinárodních vztahů zastupuje Francie Kambodžu a hájí zájmy kambodžských příslušníků; 2) ve sféře vnitrostátní realizuje Francie kontrolu prostřednictvím svého generálního residenta; 3) Francie má iniciativu v zákonodárství a může provést všechny reformy správního nebo soudního rázu. — Postavení Francie vůči Annamu a Tonkinu bylo podle smluv z 15. března roku 1874 a 6. června roku 1885 s malými va-

riacemi analogické. Obtíže vznikly jen v důsledku toho, že Čína nemohla zůstatí lhostejným pozorovatelem francouzské expanse na Dálném Východě, ježto Annam a Tonkin byly čínskými vasalskými státy. Francouzsko-čínská válka vedla k Tjanszinské mírové smlouvě dne 9. července r. 1885, zajistivší Francii volnost akce na Indo-Čínském poloostrově. Velké pochybnosti vyvolala také smlouva o protektorátě, podepsaná 17. prosince r. 1885 mezi Francií a Malgašským královstvím (Madagaskarem). Smlouva sama zabezpečovala Francii protektorát nad Madagaskarem, ale nota přiložená k smlouvě obsahovala omezenou interpretaci smluvních podmínek. Také zde byl spor rozřešen zbraněmi a roku 1895 byl Madagaskar jednostranným aktem Pařížské vlády prohlášen za část francouzských držav. Zvláštní ráz měla smlouva Francie s Tunisem z 12. května 1881 a 8. června 1883. Podle těchto smluv Francie zastupovala Tunis v mezinárodních vztazích, ale tuniský bej zachoval právo uzavírat obchodní smlouvy pod kontrolou francouzského generálního residenta a směl přijímat diplomatické zástupce cizích států (passivní jus legationum). Uvnitř tuniského státu Francie realizovala své panství svými správními, soudními a vojenskými orgány. Po provedení soudní reformy zrušila se souhlasem interesovaných států právo konsulů

na soudní kompetence ve sporech příslušníků evropských národů.

Složitějším byl problém ustanovení francouzského protektorátu nad posledním velkým tuzemským státem v Africe — Marokem. Koloniální dohoda mezi Anglií a Francií z 8. dubna r. 1904 ještě nevytvořila záruk pro francouzské politické expanse v Maroku. Protesty Německa vedly k Alžeziraskému aktu ze dne 7. dubna 1906, jímž Maroku byla zabezpečena nezávislost, územní nedotknutelnost a svoboda obchodních styků se všemi evropskými státy. Francii jako pohraničnickému státu byla zabezpečena jen privilegie druhohořadého významu. Ve skutečnosti bylo těžko realizovati tento program a později, když Německo uzavřelo smlouvu s Francií a dosáhlo územní kompenzace ve francouzském Kongu, nečinilo žádných námitek proti prohlášení Francie z 30. března roku 1912 o »Nouveau régime de Protectorat« v Maroku. Týmž aktem Maroko definitivně ztrácí způsobilost k mezinárodněprávnímu jednání, zejména sultán nemůže vydávati koncessi a uzavíratí zahraniční půjčky a francouzská vláda zajišťuje sobě právo nejširší kontroly v marockém vnitrostátním zřízení.

Snahy Itálie po rozšíření koloniální državy v Africe přivedly ji k ozbrojenému konfliktu s Abessinii. V Uččijalské smlouvě z 2. května

1889 byla Itálii zabezpečena kontrola v oblasti zahraničních vztahů Abessinie, ale vláda abessinického negusa poukazovala na to, že ve smlouvě nemluví se o určité povinnosti, nýbrž o pouhém přání abessinické vlády. Po skončení abessinickoitalské války byla Itálie nucena v nové smlouvě, podepsané v Addis-Abadě dne 26. října 1896, uznati »...úplnou nezávislost Ethiopské říše, jako státu suverenního a samostatného...« (čl. 3 smlouvy). Systém koloniálního protektorátu byl užíván i Ruskem v jeho expansivních snahách ve Střední Asii. Roku 1873 byly Ruskem uzavřeny smlouvy s Bucharskem a Chivinskem, jejichž zahraniční styky a vnitrostátní zřízení bylo postaveno pod ruskou kontrolu.

§ 29.

Zcela výjimečným bylo s hlediska právního postavení Egypta v XIX. století. V době válek Mechmeta Ali s tureckým sultánem roku 1840 a 1841 velmoce uspořádaly poměry mezi Egyptem a Tureckem autoritativní cestou. Egypt byl uznán vasalským státem Turecka, platil ročně Portě daně a musil dáti k dispozici sultánovi určitý kontingent vojenských sil; ve vnitřních věcech byl však Egypt od Turecka nezávislým. Později sultán svými dekrety (firmanami) r. 1866, 1867 a 1873 rozšířil práva Egypta v oblasti za

hraničních vztahů. Egypt směl uzavíratí mezinárodní, obchodní, finanční a správní smlouvy bez souhlasu Turecka. Avšak sultanův dekret z r. 1879 omezil opětně práva Egypta, ale jeho právní postavení se nezměnilo. Egypt byl a zůstal tureckým vasalským státem. Intervence velmocí ve vnitřních záležitostech Egypta a organizace mezinárodní finanční kontroly přivedla k vzpouře proti Evropanům a k vojenskému zakročení Anglie. Anglické vojsko provedlo okupaci Egypta a později britská vláda vytvořila nové organizace pro egyptskou armádu pod velitelstvím britského generála (sirdara). Roku 1898 podrobila Anglie Sudan a prohlásila formálně nad Sudanem britskoegyptské »condominium«. 18. prosince 1914 byl výjimečnému postavení Egypta učiněn konec tím, že Velká Británie zřídila nad ním britský protektorát.

§ 30.

Ještě v polovině XIX. století byla Čína asijskou velmocí, která trvala ve vztazích s jinými evropskými státy na zásadě rovnoprávnosti a principu territoriality svých zákonů. Od padesátých let XIX. století bylo prováděno rozdělení čínských držav. Rusko si přivtělo Džungarii (Východní Turkestan), Přiamurskou oblast (r. 1860) a později (r. 1898) Mandžursko a část Ljaodunského

poloostrova; Anglie zmocnila se Birmy (r. 1886) a de facto podřídila svému protektorátu Tibet; Francie zmocnila se Kambodži, Annamu a Tonkinu; Japonsko vzalo si Formosu (r. 1895), Koreu a jižní Mandžursko (r. 1905). Zároveň s tímto politickým a územním rozdělením byl proveden zvláštní právní a hospodářský režim na podkladě tak zvaných »nerovných smluv«, režim kapitulace, který zabezpečil příslušníkům evropských států exterritorialitu — t. j. podrobení jen vlastním zákonům. Režim kapitulace v Číně měl širší význam než v Turecku a v zemích blízkého Východu. Oba tyto režimy byly co do původu hluboce rozdílné. Na vrcholu své moci poskytla turecká říše Evropanům dobrovolně a vědomě na svém území široké výsady. Čína byla nucena zříditi režim kapitulace po »opiové« válce s Anglií a po francouzsko-anglické trestní výpravě r. 1858. Podle první Nankinské smlouvy sjednané s Anglií roku 1842 byly v celé řadě čínských měst zřízeny britské konsuláty, při čemž konsulům bylo speciálně přiznáno právo správy a soudu nad britskými státními příslušníky. Nankinská smlouva byla jaksi prvním průlomem, za nímž následuje smlouva mezi Čínou a Spojenými státy severoamerickými z 3. července r. 1844 a smlouva s Francií z 23. srpna téhož roku. Obě tyto smlouvy měly obsah analogický podmínkám Nankinské

smlouvy, Francie však zajistila si právo záštity náboženských zájmů římských katolíků. Podle těchto a pozdějších smluv uzavřených s jinými evropskými státy, vznikl v čínské říši řád, dle něhož Evropané podléhali pouze vlastnímu soudu a vlastní administrativě. Pro Evropany byl zaveden personální statut. Ale paralelně s režimem kapitulace byl v Číně uskutečněn i režim koncesse, který vytvořil v řadě čínských měst, hlavně v námořních přístavech a podél řeky Janzikiangu, nevelké evropské kolonie se smíšeným obyvatelstvem, ale se správou výlučně evropskou. Kolonie tyto měly buď ráz mezinárodně evropský (Amoj, Fu-Čeu, Han-Čeu, Nankin, Nu-Čuang, Ning-Po, Su-Čeu, Šanghaj, Vu-Chu) nebo čistě národní: anglický, francouzský, americký, belgický (Han-Kou, Tien-Tsin atd.) Existence těchto koncesí a zvláštní jejich úkol v ochraně vyslanectví v Pekingu vedl k tomu, že evropské státy měly v Číně netoliko svůj vlastní soud a administraci, ale i policii a dozorce i vojenské posádky. Pro Číňany žijící v evropských koncesích byly kompetentními smíšené soudy, v nichž vedle soudců Číňanů zasedali i Evropané. V Šanghaji byly zřízeny stálé smíšené soudní komory s převládajícím živlem evropským, kompetentní ve všech civilních a trestních věcech, v nichž jako strany vystupovali Číňané. Nejvýznamnější pak

okolností bylo, že ve věcech řešených smíšenými soudy nebo smíšenými komorami neužívalo se evropských, nýbrž čínských zákonů. V důsledku toho používalo se tu ve velkém rozsahu i nejkruťejších tělesných trestů, které mnohdy hraničily na zmrzačení. — Tím způsobem režim kapitulací nabyl v Číně po soudní stránce velmi zvláštní povahy. Teoreticky šlo o to, aby po vzoru středověkého systému personálního statutu Evropané žili v Číně podle evropského práva, ale v praxi byli evropští konsulové nuceni přímo i nepřímo — účastí ve smíšených soudech a smíšených komorách — používatí čínského práva vůči čínským poddaným. Čína však byla pod dozorem velmocí netoliko po stránce právní. Ještě větší význam měla politická kontrola a zavedení velmocenských sfér zvláštních zájmů. Francie uznala za sféru svého vlivu ostrov Haj-nan (smlouvou r. 1877) a tři jižní čínské provincie sousedící s Tonkinem (r. 1898). Anglie prohlásila za sféru svého vlivu celé údolí Janzikiangu (r. 1898), Německo Kiao-Čau a Šan-dun (1898). Konečně neenergičtější bylo Japonsko, jež po skončení války s Ruskem dobylo na základě Portsmouthské mírové smlouvy z r. 1905 jižní Mandžurie a později domáhalo se uznání zvláštních práv ve Fukieniu a na celém pobřeží Číny a ve východním Mongolsku (r. 1915).

Politická expanse velmocí v Číně přivodila počátkem XX. století boxerské povstání a po jezděnácti letech revoluční otřesy a národní hnutí, jehož heslem bylo nejen osvobození Číny od »nerovných smluv«, nýbrž i zabezpečení územní nedotknutelnosti čínských držav.

*

Mezinárodní doktrína (Martens, Liszt, Lorimer, Lawrence, Oppenheim, Hershey) utvořila nauku o uzavřeném a ryze evropském mezinárodním právu. Tímto byl založen hlavní bod pro formulaci zvláštních právních institucí, ve vztazích států »civilisovaných« a »necivilisovaných«. S hlediska teorie dávala podobná konstrukce podnět k pochybám. Ve svém vývoji bylo mezinárodní právo pod vlivem jiných sociálně-kulturních faktorů, ale v platném právním řádu nebylo možno budovati právní systém na základech meta-právnícké povahy. S hlediska empirie byla tato nauka v úplném rozporu s právem, pokud se týče jeho reálního uplatnění. — Japonsko, dokud bylo »necivilisovaným« státem (do zrušení režimu kapitulace roku 1894) musilo podle principu »pacta sunt servanda« respektovati mezinárodní smlouvy a když se stává »civilisovaným« státem, musí stejně plniti své smluvní závazky. — Čína v V. století před Kristem vytvořila již hluboké učení

o mezinárodním právu a žádala od cizích států, aby respektovaly tyto normy práva. Evropské velmocí také pokládaly za nutné, aby Čína přes svou »necivilisovanost« plnila své mezinárodní povinnosti.

V historické skutečnosti a v procesu vývoje mezinárodně-právních institucí realisuje se rovnováha nikoliv mezi právem a principy právu cizím, nýbrž ve vnitřní struktuře práva samého. Diferenciace mezinárodně-právních institucí spojuje se s konsolidací a vyjádřením všeobecných zásad a jde-li historický vývoj cestou zaostření rozporů mezi zásadami práva a jakoukoliv právní institucí, toto zaostření nezbytně vyvolá těžké krize rázu právního a politického.

BIBLIOGRAFIE.

- Bahar.* Le protectorat tunisien. 1904.
Baudez. Essai sur la condition juridique des étrangers en Chine. 1913.
Cheneau. Du protectorat français en Annam, au Tonkin et au Cambodge. 1904.
Cordier. Histoire générale de la Chine et de ses relations avec les pays étrangers. I-IV. 1920-1921.
Cordier. Histoire des relations de la Chine avec les puissances occidentales. I-III. 1902.
Despagnet. Essai sur les protectorats. 1896.
Engelhardt. Les protectorats anciens et modernes. 1896.
Hatschek. Britisches und Römisches Weltreich. 1921.
Heilborn. Das völkerrechtliche Protektorat. 1891.

Koo. (V. K. Wellington). Status of aliens in China. 1912.
 Lee-Warrar. The Native States of India. 1910.
 Mayer. Die völkerrechtliche Stellung Aegyptens. 1914.
 Rouard de Card. Le protectorat de la France sur le Maroc. 1905.
 Rousseau. Le protectorat français du Cambodge. 1904.
 Soulié de Morant. Les droits conventionnels des étrangers en Chine. 1916.
 Soulié de Morant. Extraterritorialité et intérêts étrangers en Chine. 1925.
 Wei et Padoux. L'extraterritorialité en Chine. 1925.

KAPITOLA VII.

VÝVOJ MEZINÁRODNĚPRÁVNÍCH INSTITUCÍ V XIX. A ZAČÁTKU XX. STOLETÍ.

§ 31. Vývoj mezinárodních obchodních styků a mezinárodní administrace. — § 32. Vývoj rozhodčího soudu. — § 33. Problém kodifikace mezinárodního formálního práva na Haagských mírových konferencích r. 1899 a r. 1907.

§ 31.

Války vyvolané Revolucí a pak Napoleonovy přispěly k vzájemnému sblížení evropských národů v politickém ohledu. Svatá Aliance odrazila do jisté míry nové tendence, když se byla pokusila vytvořit nastolením panství tetrarchie pevný právní řád, ve kterém donucením mělo býti udržováno existující vnitřní zřízení, poněvadž převraty uvnitř států hrozily i mezinárodními komplikacemi a konflikty.

Vzrůst obchodních styků, rozvoj průmyslu a technické vynálezy vyvolávají nové potřeby a vedou k nutnosti zřízení mezinárodněprávní organizace. Tyto potřeby uspokojují se ze začátku jen sporadicky pomocí ojedinelých smluv a jen poněmáhle dospívá se k přesvědčení o bezpodmínečné nutnosti všeobecné světové úpravy

všech vznikajících otázek. Celá soustava mezinárodních smluv upravuje výměnu jak duševních, tak i materiálních hodnot a utvrzuje se zásada koordinace činnosti, v jednotlivých oborech dokonce dochází i ke zřízení speciálních mezinárodních orgánů, které jsou reálním projevem nových úkolů vznikajících v kulturním společenství národů ve světovém měřítku. Ovšem že i v XVIII. století docházelo k výměně duševních hodnot a vliv francouzské osvícené literatury neomezoval se pouze na území francouzského království. Ale v XIX. století stává se tato výměna mnohem intenzivnější a účastní se jí již nejen evropské národy, nýbrž všechny národy světa. Zároveň, díky zlepšení spojovacích prostředků, i výměna zpráv politického a všeobecně-kulturního rázu nejen sblízuje, nýbrž i pojí národy četnými pouty, která tvoří jakoby nervovou soustavu lidstva reagující stejně na všechny události, ať se odehrávají v jakémkoli koutu zeměkoule.

Mezinárodní správě dostává se v XIX. století zvláštního rozvoje, ale přes opačné názory Lorenze von Steina a Th. Martense není to ani jediná forma mezinárodně-právní regulace mezistátních styků ani ne nejdůstojnější část soustavy mezinárodního práva. Správa zůstává vždy něčím podřízeným, služebným a úzce omezeným ve svých úkolech. Tvoří oblast reálních, jasně citelných

zájmů, nemůže však nikdy vyjít ze svých těsných hranic a státi se prvkem oduševňujícím světový mezinárodní právní řád. Ba můžeme říci více: mezinárodní správa potřebuje sama, aby existovala nějaká vyšší norma práva, která by zajistila správný postup mezinárodní administrace, a se může vyvíjeti jen, pokud existují určité formální-právní záruky, poněvadž anarchie, která se projevuje ve válce, jako svépomoci, rozbije křehkou soustavu mezinárodní správy, jež je podmíněna mírovým stavem mezinárodního života.

Se zvláštní silou projevuje se vzájemná závislost národů v oboru hospodářské politiky. Místo soustavy merkantilismu, jež odpovídala dynasticko-monarchickému rázu států, které se uzavíraly v obraně svých egoistických zájmů, vytváří se soustava spočívající na zásadě volného obchodu, zároveň však zakládající poprvé světovou organizaci mezinárodního hospodářského systému.

Nové smlouvy uzavřené pod vlivem myšlenky volného obchodu vedou k utvrzení tří zásad, a to:

1. zásady rovnoprávnosti příslušníků obou stran a volného přístupu na území protistrany;
2. zásady vázanosti států v jejich celní autonomii; a
3. zásady největších výhod, jež záleží v tom, že výhody přiznané příslušníkům jednoho státu

platí také i pro státy jiné, které uzavřou smlouvu teprve později.

První zemí, která v řadě smluv uplatnila tyto nové zásady, byla Anglie, kde tyto myšlenky hlásal Adam Smit, pak od 60tých let tutéž cestu nastoupila i Francie, až se konečně — jak to správně podtrhuje Th. Martens — vytvořila »soustava západoevropských smluv«, k níž přistoupila většina evropských států.

Kráčejíc toutéž cestou, Německo položilo základ »západoevropské celní unie«, k níž kromě Francie, přistoupily četné státy střední a východní Evropy (1891—94).

Soustava obchodních úmluv stanoví prvenství obecných potřeb světového hospodářství nad hospodářstvím individuálněstátním. Nutnost tohoto podřízení hájil v německém říšském sněmu poslanec Haenel: »Rozkvět průmyslu a obchodu« — pravil — »je možný teprve tehdy, když je možná v našich obchodních stycích určitá a přesná kalkulace, což je dostatečnou náhradou za vázanost tarifů«. Podmínky světového obratu vedou tedy k omezení suverenní svobody států v hospodářské politice a k myšlence, že místo vojenských zápasů přijde v budoucnu jen ekonomická soutěž národních hospodářských energií. A skutečně, ani průmyslová konkurence Anglie a Spojených států severoamerických na sklonku

XIX. a na začátku XX. století ani ekonomické soupeřnictví Anglie a Německa nebylo ani nemohlo být samo o sobě příčinou válečných konfliktů.

Ekonomický vývoj lidstva vyzdvihá i složitější problém právní regulace nejen výměny, nýbrž i výroby a rozdělení hospodářských hodnot, a zvláštní význam v tomto ohledu má Bruselská konference z r. 1902, jejíž svolání bylo podmíněno snahou docílití rovné pro všechny vyrábějící cukr státy podmínky konkurence a zvýšení vůbec jeho spotřebu. Smlouvy se zúčastnilo 14 států (mezi jinými od r. 1907 i Rusko), při čemž se signatární státy zavázaly, že nebudou poskytovat premií za vyvážený cukr ani uvalovat příliš vysoké clo na dovážený cizí cukr. V některých případech určí se i pevné kvantum cukru, které může být exportováno. Za účelem kontroly plnění podmínek této smlouvy byla zřízena zvláštní mezinárodní komise se sídlem v Bruselu.

Bruselská komise se stálým Bureau je jen jedním z četných orgánů mezinárodní správy, které byly zřízeny evropskými státy v XIX. a XX. stol.

Zásada volné plavby po řekách, které protékají územím několika států a proto nesou jméno řek mezinárodních, byla prohlášena se vsí určitostí v době Francouzské Revoluce, když r. 1792 dekretem zatímní výkonné rady (Conseil exécutif pro

visoire) byla stanovena norma, podle níž »žádný stát nemůže, nedopouštěje nespravedlnosti, činiti nárok na výhradní právo užívání toku řeky a překážeti sousedním národům žijícím podél jejího horního toku, užívati stejných výhod«. Ještě dále v tomto ohledu šlo ustanovení první Pařížské mírové smlouvy z r. 1814, které výslovně mluví, že plavba po mezinárodních řekách musí býti svobodná pro všechny národy.

Ale pouhé prohlášení zásady volné plavby ještě nestačilo, bylo třeba zajistiti její uplatnění a k tomuto konci nejúčinnějším prostředkem bylo zřízení zvláštních mezinárodních orgánů — říčních komisí. Taková komise byla zřízena pro Rýn na základě reglamentů z r. 1831 a 1868, pro Dunaj podle Pařížské mírové smlouvy z r. 1856 a Berlínské z r. 1878, pro Kongo dle úmluvy z 26. února 1885. Podobná komise byla zřízena také podle aktu o neutralisaci Suezského průplavu z r. 1888 k zajištění svobody plavby tímto průplavem, byla však na základě anglo-francouzské smlouvy z r. 1904 zrušena.

Kromě říčních komisí, zřizovaly se také mezinárodní orgány pro úkoly zdravotní, avšak s poměrně užší kompetencí, než komise říční. Sem patří: Mezinárodní zdravotní rada v Bukurešti (r. 1881), Nejvyšší zdravotní rada v Cařihradě (r. 1839) a Zdravotní rada v Tanžeru (od r. 1840).

Vzrůst vzájemných styků mezi státy vyzdvihl především otázku úpravy poštovních styků. Již v první polovici XIX. století evropské státy uzavíraly mezi sebou separátní smlouvy o poštovním styku. Zejména i Rusko uzavřelo zvláštní poštovní konvence s Rakouskem (r. 1843 a 1849) a Švédskem (r. 1846) a j. Podobné konvence však nevyhovovaly plně potřebě, poněvadž nebyly s to zajistiti jednotvárný pořádek pro poštovní styky různých států. Větší význam měly proto poštovní unie, jako na příklad rakousko-pruská z r. 1860, k níž se později připojily i některé jiné německé státy. Tu se stanovila společná pravidla pro výměnu korespondence, roztřídění, váha a způsob dopravy předmětů, způsoby vybírání poštovních poplatků a t. d. Mezinárodní úpravě poštovních styků značně přispělo přijetí všemi evropskými státy jednotvárné státní organizace poštovní služby. Všeobecné zásady, které by se mohly státí podkladem pro uzavření vícestranné mezinárodní konvence, byly předmětem jednání konference v Paříži r. 1863, tehdy však jednání nevedlo ještě k pozitivnímu výsledku. R. 1869 navrhl Severoněmecký spolek, aby byl svolán první mezinárodní poštovní kongres. Uskutečnění tohoto návrhu zabránila však vypuknutí franko-pruská válka, tak že k svolání tohoto kongresu došlo teprve r. 1874. Kongres

konal se v Bernu a výsledkem jeho prací byl akt o založení »Světové poštovní unie«, která původně čítala 22 členských států, později však združila ve své organizaci skoro všechny národy zeměkoule.

Bernský poštovní kongres zřídil také i mezinárodní orgán poštovní unie v podobě stálého bureau se sídlem v Bernu.

Další světovou unií byla unie telegrafní, při čemž i tu dají se pozorovati tytéž vývojové fáse, co i u Unie poštovní. Zprvu úmluvy měly ráz separátní (na př. rakousko-pruská telegrafní konvence z r. 1849). R. 1850 vzniká německo-rakouská telegrafní unie, k níž se připojily pak nejen státy německé, nýbrž i Rusko (r. 1854). Na druhé straně telegrafní konvenci uzavírají mezi sebou Francie a Belgie, k nimž se pak připojují četné jiné evropské státy.

R. 1865 na mezinárodní konferenci v Paříži projednává se návrh všeobecné telegrafní konvence, který se pak mění a doplňuje na řadě nových konferencích ve Vídni, v Římě, v Petrohradě, v Londýně, v Berlíně a v Paříži. Formálně však základ »Světové telegrafní unie« tvoří akt podepsaný r. 1875 v Petrohradě.

Třetí světovou unií byla unie založená na konferenci v Paříži r. 1884 za účelem ochrany podmořských telegrafních kabelů.

Konečně rozvoj bezdrátové telegrafie vedl k uzavření r. 1906 v Berlíně »Mezinárodní radio-telegrafní konvence«.

I železniční doprava byla rovněž předmětem mezinárodní úpravy. Na Bernské konferenci r. 1886 byla vypracována pravidla ohledně šířky kolejí železniční dráhy a vozového parku, aby nevznikaly překážky pro mezinárodní dopravu. Větší význam měla mezinárodní úmluva, sjednaná v Bernu r. 1890 ohledně dopravy drahou nákladů. R. 1911 mezinárodní konference v Bernu vypracovala rovněž i všeobecná pravidla ohledně dopravy osob a zavazadel.

Vedle mezinárodní úpravy spojovacích a do-pravních prostředků zabývalo se také otázkou mezinárodní ochrany průmyslového vlastnictví (Pařížská konvence z r. 1882) a autorských práv (Union internationale pour la protection des oeuvres littéraires et artistiques — Bernská konvence r. 1886).

Nebezpečí šíření nakažlivých nemocí, zvláště cholery a moru, vedlo ke svolání rady mezinárodních zdravotních konferencí (od r. 1854). Rovněž i opatření proti zneužívání alkoholu byla předmětem mezinárodních úmluv (počínaje Haagskou konvencí z r. 1887).

Dalším problémem, který se stal předmětem mezinárodního jednání, byla otázka obchodu

s otroky. Vyjednávání vedená v Londýně r. 1817 a 1818, v Cáchách r. 1818 a ve Veroně r. 1822 ke zdatnému výsledku nevedla. Teprve r. 1841 podepsaly Anglie, Rakousko, Prusko, Rusko a Francie smlouvu, jejíž ratifikace narazila se však na nejrozhodnější odpor francouzské veřejnosti. Vyjednávání o vhodných opatřeních proti obchodování s otroky vedlo se dále a teprve r. 1890 konference v Bruselu vypracovala generální akt obsahující řadu striktních opatření k energickému potírání tohoto obchodu, obzvláště v »podezřelém pásmu«, jež se prostíralo na západní část Indického oceánu, Rudé moře a perský záliv.

Rozvoj dělnického hnutí vyzdvihl problém ochrany všeobecnými mezinárodními normami práce a Bernská konvence z 26. září r. 1906 byla prvním nasmělým krokem na této cestě. Zapovídalo se jí používání bílého fosforu k výrobě zápalek a noční práce pro ženy.

Mezinárodní unie administrativního rázu byly však chaotickým a beztvárným hromaděním různých institucí, které svými cestami v podstatě špely za stejným cílem. Nejnovější vývoj mezinárodního práva vyzdvihuje proto s nutností heslo sjednocení a zjednodušení správy v mezinárodním životě, což může však býti docíleno jen pokud se mezinárodní právo bude zakládati

na zásadě sociální subordinace, nikoli však na zásadě pouhé koordinace.

§ 32.

V otázce obnovení autority rozhodčího soudu vynikající úlohu v první polovici XIX. století hrála Amerika. V tomto směru americká praxe byla nadmíru odvážnou a nezdárka se právního řešení dostávalo i sporům, jež se týkaly i životních otázek, jako na příklad státních hranic. Jak ukazuje Lammasch, pouze jednou, a sice r. 1812, spor mezi Anglií a Spojenými Státy vyvolává ozbrojený konflikt. Normálně všechny spory o hranice buďto v okruhu řeky Svatého Vavřince, velkých jezer, anebo v obvodu jezer Gurona a Lesního, anebo u ostrova Vankuvera, anebo konečně mezi Kanadou a Aljaškou — řeší se cestou rozhodčího soudnictví. Stejně likvidován byl také i vleklý spor o práva amerických příslušníků na rybolov v britských vodách Kanady a New-Fundlandu (rozhodnut byl poprvé r. 1877 a po druhé — tentokrát již definitivně — r. 1910).

Rovněž i jihoamerické státy — zvláště Brasi-
lie — používaly rozhodčího řízení ku řešení svých sporů o hranice, takže i tu se mnohé hranice zakládají na rozhodčím výroku.

Když roku 1822 vznikl spor mezi Anglií

a Spojenými státy severoamerickými o výklad Gentské mírové smlouvy, sporné strany zvolily si za rozhodčího cara Alexandra I., jenž měl rozhodnouti, zda mají američtí příslušníci nárok na náhradu za své nevolníky, kteří se dostali na území ponechané Angličanům. Spor byl rozhodnut ve prospěch Američanů, v důsledku čehož byla zřízena zvláštní komise, jež měla určití výši náhrady.

Car Mikuláš I. naopak zamítavě se choval k rozhodčímu řízení a když byl Sardinií a Rakouskem r. 1845 požádán, aby rozhodl jejich spor o výklad smlouvy z r. 1751, podle níž Sardinií bylo zapovězeno vyvážeti sůl do Švýcarska, odpověděl skrze kancléře hraběte Nesselroda Vídeňskému dvoru, že, podle jeho názoru, nejsou ještě vyčerpány smluvní prostředky » . . . že rozhodčí výrok zanechává vždy nepřijemný dojem u jedné ze sporných stran . . . že nepřevzme úlohu rozhodčího, nýbrž že chce býti smluvatelem . . . «

Avšak vyslovil zároveň své mínění, že podle duchu konvence z r. 1751 pravda je na straně Sardiniie a tento jeho názor byl přijat stranami za rozhodnutí.

Přes zřejmě se projevující nedostatek důvěry k rozhodčímu soudnictví, zapouští přece toto kořeny i v Evropě. Pohraniční spory Italie a Švý-

carska (o horu Kravayrola) (r. 1873), Anglie a Portugalska (o ostrov Bulama) (r. 1870) (a o vladařská práva v zálivu Delagoa, r. 1872), Anglie, Francie a Nizozemska o hranice v Guianě — řeší se všechny cestou rozhodčího řízení. Toutéž cestou likvidují se i spory vyvolané zavřením cizích státních příslušníků (jako na příklad anglického kapitána Wighta v Peru r. 1864, anglického kapitána Capentera v nizozemské osadě r. 1895 a pod.).

Největší však pozornost věnuje se sporům, spojeným s námořní válkou a neutralitou.

R. 1854 obrací se Spojené Státy a Portugalsko na prince Napoleona, zatím ještě presidenta francouzské republiky s prosbou, aby tento přijal funkci rozhodčího v jejich sporu vzniklém v souvislosti s případem amerického kaperu »General Armstrong«, jenž v přístavu Fayal na Azorských ostrovech t. j. v portugalských teritoriálních vodách, stal se obětí útoku se strany anglického loďstva. Spojené Státy činy zodpovědným za to Portugalsko, poněvadž toto neučinilo nutných opatření k tomu, aby přimělo Angličany k respektování neutrality svých teritoriálních vod. Během procesu se však zjistilo, že portugaloové, následkem nepatrné početnosti své posádky, nebyli fysicky s to, postavit se na odpor a k tomu ještě že byli to američané,

kteří vyvolali srážku s angličany. Na základě toho princ Napoleon zamítl nárok Spojených Států, uznáv, že Portugalsko nemůže se činit v tomto případě zodpovědným za porušení ne-
utrality.

Větší význam měl t. zv. Alabamský spor — mezi Anglií a Spojenými státy severoamerickými. Za občanské války jižní státy objednávaly v Anglii kaperské lodi, jež měly za úkol přepadati obchodní lodě severních států Severoamerické unie, loď se při tom potápěla a jejich posádka se brala do zajetí. Některé z těchto kaperů plnily své poslání velmi úspěšně, takže námořní obchod severoamerický byl téměř úplně ochromen. Již za války zástupci severoamerické vlády protestovali proti stavbě a vyzbrojení těchto kaperů v anglických přístavech. Když pak válka byla skončena, požádaly na Anglii náhradu způsobené tím škody. Spor hrozil přivést k otevřenému konfliktu a pouze rozvážné ústupnosti anglické vládě lze děkovati, že došlo ke smírnému jeho vyřízení. R. 1869 v Londýně byla podepsána předběžná dohoda, která však byla americkým senátem zamítnuta. Dva roky na to, r. 1871 došlo ve Washingtoně k uzavření kompromisu o rozhodčím soudě, který obsahoval i zásadní normy materiálního rázu, jež měly se státi základem rozhodčího výroku. Podle těchto »Washing-

tonských pravidel«: »Neutrální mocnost je povinná jednati s potřebnou opatrností, aby v hranicích své územní svrchovanosti netrpěla stavbu a vyzbrojení lodí, o nichž se dá důvodně předpokládati, že jsou určeny pro křížnickou službu anebo pro vojenskú operace proti mocnosti, s níž neutrální stát udržuje pokojné styky«.

Britská vláda popírala, že by tato norma v šedesátých rocích byla platným právem, nicméně však se podrobila nepřiznivému pro ni výroku rozhodčího soudu, jenž zasedal v Ženevě od konce r. 1871 až do září r. 1872, a nahradila Spojeným Státům škodu v úhrnné výši 15¹/₂ milionů dolarů.

Alabamský případ byl prvním rozhodčím procesem po dvoustoleté přestávce, procesem, který se dotýkal čtí obou stran, vyvolal ostrou polemiku, hrozil přivést k válce, avšak se skončil vítězstvím právních zásad.

Od té doby pozorujeme poněmhlé povznesení a upevnění autority rozhodčího soudu. Projevuje se to nejprve v rozmnožení rozhodnutých touto cestou případů: v XIX. století máme jich již asi 60. Zároveň objevuje se ve vývoji rozhodčího soudnictví jistá diferenciace. Případy známé z praxe první poloviny XIX. století mají náhodnou a individuální povahu: sporné strany uzavíraly t. zv. kompromis za účelem řešení konkrétního

sporu a s řešením sporu ztrácel platnost i samý kompromis. Praxe druhé polovice XIX. století zavádí jistě novum: v úmluvách o zřízení jednotlivých světových unií (jako na příklad poštovní anebo telegrafní), jakož i v řadě obchodních smluv objevují se zvláštní klausule, kterým se říká *kompromisorní klausule* a které stanoví, že všechny spory, jež vzniknou při výkladu a aplikaci této smlouvy, mají býti předloženy k rozhodnutí rozhodčímu soudu. Co se týče zprostředkování již na Pařížské mírové konferenci r. 1856 článek 4 mírové smlouvy z r. 1856 stanovil pro případ eventuelního konfliktu některé ze smluvních stran s Tureckem zásadu povinného prostředkování, jež mělo vyjítí ze řad ostatních signatárních států, pokud nebudou také zataženy do konfliktu.

Kromě toho, ve zvláštním protokole podepsaném 14. dubna r. 1856 vyjadřuje se přání, aby všechny státy, v případě jakýchkoliv neshod, než sáhnou ke zbraním, použily přátelských služeb některé spřátelené mocnosti. Toto přání bylo ovšem jen nesmělým a nezdařeným pokusem formulovati povinnost států, vyčerpati před použitím násilí vhodné pokojné prostředky. Na sklonku XIX. století i na začátku století XX. *kompromisorní klausula* se stávají velmi rozšířeným zjevem a nalézáme je i v Bruselském proti-

nevolnickém aktu z r. 1890, i v cukerní konvenci z r. 1902 i v četných jiných smlouvách.

Vedle toho uzavírají se i zvláštní rozhodčí smlouvy všeobecného rázu, podle nichž určité druhy sporů — obyčejně s výhradou otázek, dotýkajících se životních zájmů, suverenity a cti smluvních stran — uznávají se podléhající rozhodčímu řízení. Zde není již rozhodčí soud pouze náhodným a dočasným zjevem, nýbrž váže strany trvale, jsa vždy připraven k vykonávání svého poslání a jeho obejití — až na případy zvláště vyhrazené jest mezinárodně-právním deliktem.

Úmluva tohoto druhu byla sjednána r. 1903 Francií a Anglií a pak i jiné státy začaly uzavíratí mezi sebou obecné rozhodčí smlouvy dle vzoru francouzsko-anglického. R. 1912 počet trvalých smluv dostoupil již značné výše, překročiv číslici 100. Tím byla vytvořena celá soustava vzájemných závazků, jejichž význam však velice trpěl tím, že velmi čtené druhy sporů — a to ty nejvážnější, byly obyčejně zvláštními klausulemi z obligatorního rozhodčího řízení vyloučeny.

Avšak objevují se konečně i takové rozhodčí smlouvy, podle kterých již *»tous les différends et tous les litiges«* — všechny spory vzniklé mezi smluvními stranami bez jakékoliv výjimky podlé-

hají rozhodčímu řízení, pokud nejsou urovnány diplomatickou cestou.

První smlouva tohoto druhu byla sjednána r. 1902 mezi Čilskem a Argentinou. Jejich příkladu následovaly pak Itálie a Dánsko, Holandsko a Itálie, Holandsko a Dánsko, Dánsko a Portugalsko, Itálie a Argentina (r. 1904—1905). Tutéž povahu má rovněž i smlouva uzavřená r. 1907 pěti republikami střední Ameriky.

Rozvoj rozhodčího soudu vycházel s individuální iniciativy, ale podle toho, jak se šířilo a upevňovalo uvědomění jeho významu, jako prostředku pro zachování a zabezpečení obecného míru, nezbytně se stavila otázka, zda nebylo by možno — kromě smluv partikulárních — vypracovati platné pro všechny státy obecné zásady formálního práva a zřídití nejvyšší instanci mezinárodního rozhodčího soudnictví, která by již samým faktem své existence připomínala národům jejich povinnost řešiti své vzájemné spory nikoli cestou svépomoci — války — nýbrž prostředky právními na základě norem objektivního práva.

§ 33.

Vývoj mezinárodního práva, jakož i jiných druhů koordonačního práva postupoval od precedentu, zvyku a názoru učených právníků k přes-

nějším a objektivnějším formám, jako *smlouva*, čili partikulární konstatování normy, a konečně *úmluva* (Vereinbarung), čili konstatování normy v aktě společném a závazném pro celý souhrn subjektů práv.

Mezinárodní precedenty a zvyky byly nejasné a sporné, a velmi často i státy, které se jimi řídily, činily tak téměř instinktivně a nevědomě. V důsledku nedostatku, jasného kritéria o právoměrnosti činů státy ochotně uznávaly právo za závazné pro protistranu, jen pro sebe ne. Koordinační soustava ve své podstatě, přes opačný názor Jellinikův, záleží nejméně v *sebe-zavázání*, nýbrž nejčastěji se projevuje jako snaha k *autotativnému vnucení jiným svého vlastního pojímání práva*. A jestliže historik soukromého práva Stobbe může tvrditi, že soukromé právo na sklonku středověku znali jedině scheffeni, třeba i tito velice špatně, projevující často krajní nevědomost (jak je to viděti z řízených k nejvyšším soudům dotazů), pak totéž mutatis mutandis dá se říci i o orgánech mezinárodního zastupitelství států, jež se pokládaly za jedině kompetentní o otázkách mezinárodního práva, ač ve skutečnosti měly o něm jen velice neurčitou představu.

Otázka, které se jen mimochodem dotkla Pařížská konference, byla postavena ve svém plném rozsahu teprve později, když se Rusko r. 1898

ujalo iniciativy ve věci svolání mírové konference.

Výlohy na zbrojení těžce dopadaly na státní finance Ruska. Na druhé straně ruská vláda méně, než jakákoli jiná, musela se snažiti k územnímu rozšíření a útočným válkám. Naopak, právě konsolidace existujícího teritoriálního řádu byla jedním z cílů ruské politiky. A tyto dvě příčiny podnítily Rusko k jeho vystoupení pro svolání mezinárodní mírové konference.

V první ruské notě (z 12. srpna 1898) problém se staví velmi široce: »Císařská vláda má za to, že nynější doba je velmi přízniva pro nalezení, cestou mezinárodního jednání, nejúčinnějších prostředků pro zabezpečení národům pravého a trvalého míru a v první řadě pro omezení stále rostoucího v poslední době zbrojení. Je to povinností všech států . . . «.

Ve své druhé notě (z 30. prosince téhož roku) vedle omezení zbrojení a kodifikace válečného práva, vyzdvihuje se i problém pokojného řešení mezinárodních sporů.

Na mírových konferencích samých byl to právě poslední úkol, kterému se věnuje největší pozornost. Martens, jenž se zúčastnil sám prací této konference, mluví o skvělém řešení otázky. Belgický právník Decamps praví, že na konferenci bylo dosaženo »ochrany obecného míru poctivými a společným úsilím všech«. »Historie

uzná za zásluhu Haagské konference, že se tato upřímně a úspěšně postarala o uspořádání a upevnění míru pod záštitou spravedlnosti«. —

První mírová konference z r. 1899, jakož i druhá z r. 1907 překročily po prvé *ke kodifikaci formálního práva* a věnovaly při tom největší pozornost pokojným prostředkům, čímž vepsaly do knihy dějin mezinárodního práva docela nové stránky. První konvence, jež byla podepsána 17. (29.) července r. 1899 a 5. (18.) října 1907 ustanovuje mezinárodní vyšetřující komise (commissions internationales d'enquête) pro případy, když se spor nedotýká cti ani podstatných zájmů států, nýbrž záleží jen na odlišném ocenění skutkové podstaty věci. Tyto komise mají objektivně a pokojně konstatovati sporné skutečnosti, čímž se jejich úkol vyčerpává. V dalším zachovávají strany naprostou volnost. Nutno podotknouti, že v této formě vyšetřující komise neprojevily v žádném případě své činnosti. Strážka eskádry admirála Rožestvenského s anglickými rybářskými loďmi r. 1904, byla sice předmětem vyšetřování mezinárodní komise v Paříži, avšak při projednávání tohoto případu komise neomezila se jen na konstatování skutečností a její posudek měl spíše povahu rozhodčího výroku.

Vedle mezinárodních vyšetřovacích komisí první konvence mluví ještě o zprostředkování,

jež se jí doporučuje, neuznává se však za obli-
gatní, poněvadž se strany k tomu zavazují jen
s výhradou »pokud to okolnosti dovolují«. Pod-
nět k zprostředkování může vycházeti jak od
účastníků konfliktů samých, tak rovněž i od
třetích mocností. Zprostředkovatelé mohou při
tom vzít na sebe úlohu, analogickou úloze
svědků při souboji, a mohou pracovati ke smír-
nému vyřízení konfliktu, při čemž nalézající se
v konfliktu státy zůstávají stranou a během
30 dnů očekávají výsledek vedeného zprostřed-
kujícími státy vyjednávání. Tento druh zpro-
středkování se však v praxi vůbec neosvědčil.

Nejdůležitější složkou formálního mezinárod-
ního práva je rozhodčí soudnictví. V Haagu,
vedle stanovení všeobecných zásad podle nichž
má rozhodčí soudnictví býti upraveno, uvažo-
valo se také o zřízení stálého dvoru rozhodčího
soudu, který byl konečně také zřízen, avšak
ve formě naprosto neuspokojivé. Byl to dlouhý
seznam soudců, kteří se jmenovali vždy na 6 let
příslušnými vládami (každý stát byl oprávněn
jmenovati 4 soudce, a všech států, zúčastnivších
se II. Haagské konference bylo 44; počet soudců
přesahoval tedy půldruhého sta). Z tohoto se-
znamu volí si strany soudce pro každý jednotlivý
případ, takže soud ve svém složení není stálým,
nýbrž naopak stále se mění, což přirozeně nijak

neprospívá složení tradicí a praepjudicií. Členové
soudního dvoru v době vykonávání svého úřadu
požívají diplomatické imunity. Při soudním dvo-
ře, jako jeho pomocné orgány, stojí sekretář
a stálé bureau (kancelář).

Stálý dvůr rozhodčího soudu uznává se zá-
sadně za kompetentní ve všech otázkách právní
povahy a především v otázkách výkladu a appli-
kace mezinárodních smluv. Než toto uznání má
ráz pouhého přání. Pokusy Ruska (jak r. 1899,
tak i r. 1907) prosaditi zásadu povinného obra-
cení se na tento soud ve všech případech, kdež
jde o otázky právního rázu, narazily na roz-
hodný odpor se strany Německa a ztroskotaly.
Marně se snažila ruská delegace zachrániti aspoň
zásadu samu, třeba i v značně okleštěné formě:
ani navržené jí omezení povinné kompetence
na technicko-právnícké, ve své podstatě druho-
řadá otázky, ani její odhodláni, vyloučiti z ní
výslovně otázky, týkající se »cti« států — nebyly
s to učiniti návrh přijatelným pro německou
delegaci, jejíž oposice, podepřená i některými
jinými mocnostmi, způsobila to, že pravidla
o předmětní kompetenci soudního dvora ztratila
nadobro právní povahu a rozhodnutí o otázce,
zda může spor býti předložen soudu čili nikoli by-
lo ponecháno, jak tomu bylo i doposud, státům
samým, které nebyly vázány v tomto ohledu

žádným závazkem, v právnickém slova smyslu.

Avšak, kdežto v zásadní formě I. ani II. konference neuznaly rozhodčímu dvoru ani sebe-menšího oboru povinné kompetence, v jednom zvláštním případě druhá konference uznala přece rozhodčí řízení za povinné, a to v případě mnohem závažnějším než prostý výklad smluv.

Často se vyskytující ve spojitosti s neplněním finančních závazků případy násilí v poměru věřitelů velmocí vůči svým dlužníkům, malým americkým a evropským státům, teoretiky odsouzené již dříve t. zv. Dragovou doktrínou (dle jména argentinského ministra zahr. věcí Drago), podnítily účastníky druhé Haagské konference — r. 1907 — k podepsání zvláštní konference, podle níž se podobné spory prohlašovaly za povinnou kompetenci rozhodčího soudu. — Tato konvence má však ráz výjimky z obecného pravidla a haagská kodifikace pravidel o pokojném vyřízení mezinárodních sporů má ne tak praktický, jako zásadní a deklarativní význam.

V úvodní části první konvence (ve znění z r. 1907) mluví se o pohnutkách, které přiměly k tomu, že bylo přikročeno ke kodifikaci formálního mezinárodního práva. Je to především vědomí nutnosti, aby se všemožně usilovalo o pokojné vyřízení mezinárodních konfliktů, vědomí »solidarity, jež váže národy v jejich

souhrnu«, snaha »posílití smysl pro mezinárodní spravedlnost a vědomí přednosti jednotvárné a pravidelné úpravy rozhodčího řízení«. Hlavní motiv zdůrazňuje se však v samém záhlaví prvního oddílu: »O zachování obecného míru«.

S hlediska těchto vysokých cílů, ujednané konferencemi prostředky byly zřejmě nedostatečnými a nevhodnými. Třeba bylo hledati nové, dokonalejší právní formy, ale vyšší cíle, kterými se řídí tento zápas o vzrůst a upevnění mezinárodního formálního práva, zůstávají i nadále tytéž, jež byly slavnostně prohlášeny v Haagu v rocích 1899 a 1907.

BIBLIOGRAFIE.

- Derby E.* International Arbitrations 1904.
Kamarovsky. Le Tribunal international. 1887.
Lammasch. Die Lehre von der Schiedsgerichtsbarkeit in ihrem ganzen Umfange. 1913–1914.
Lammasch. Rechtskraft internationaler Schiedssprüche 1913.
Mérignhac. Le traité d'arbitrage permanent au XXe siècle. 1904.
Meurer. Die I. Haager Friedenskonferenz Bd. I. Das Friedensrecht. 1905.
Nippold. Die Fortbildung des Verfahrens in völkerrechtlichen Schreitigkeiten. 1907.
Nippold. Die zweite Friedenskonferenz. I. Processrecht. 1908.
Poinsard. Les Unions et Ententes internationales. 1901.

Reinsch. Public International Unions. 1905.
Sayre. Experiments in International Administration.
1919.
Wehberg, Kommentar zum Haager Schiedsabkommen
von 1907—1911.

KAPITOLA VIII.

KODIFIKACE VÁLEČNÉHO PRÁVA.

§ 34. *Právo pozemského válčení a jeho kodifikace. Ženevská konvence z r. 1864., Bruselská konference z r. 1874. Kodifikace práva pozemského válčení na Haagských mírových konferencích z r. 1899 a 1907. — § 35. Kodifikace námořního válečného práva. Pařížská deklarace z r. 1856. Problém námořního válečného práva na druhé mírové Haagské konferenci z r. 1907. — § 36. Londýnská deklarace o právu námořní války (r. 1909).*

§ 34.

Právo pozemského válčení vyvíjelo se až do druhé poloviny XIX. století jen cestou precedentů anebo partikulárních smluv, zatím co právě v této oblasti spory a neshody ve výkladu norem měly obzvláště těžké následky. Američané — první ze všech národů — vypracovali za své občanské války r. 1863 pozoruhodné »Polní instrukce pro armády Spojených států«, sestavené na rozkaz presidenta Lincolna profesorem Lieberem a pak schválené výborem vojenských odborníků. Skoro současně i v Evropě jedna otázka z oblasti válečného práva upoutala k sobě pozornost veřejnosti a konečně obdržela úpravu ve formě mezinárodní úmluvy. Byla to otázka

osudu raněných a nemocných za války. Švýcar Dunant byl očitým svědkem bitvy u Solferino r. 1855 a ve své knize »Souvenir de Solferino« umělecky živě vylíčil hrůzný osud raněných, kteří bez jakéhokoliv lékařského ošetření umírali na poli bitvy v hrozných mukách. Ve snaze zmírniti v budoucnu tuto hrůzu, Dunant obrací se na význačné soukromé osoby s návrhem, aby v různých státech byly založeny zvláštní společnosti, jejichž úkolem bylo by se starati o opatření nutného ošetření a lékařské pomoci nemocným a raněným vojnům. Ženevský dobročinný spolek, na návrh svého předsedy p. M. Moynier, svolává r. 1863 do Ženevy mezinárodní sjezd, na němž se pracuje na návrzích organizace národních společností pro poskytování pomoci raněným a nemocným, při čemž se vyjadřuje přání, aby lazarety a jejich personál požívaly plné imunity. K dosažení takové imunity bylo třeba, mezinárodní úmluvy, k níž také došlo příštího roku (1864) v Ženevě na podnět švýcarské vlády, podepřený Napoleonem III.

Tak vznikla známá ženevská konvence, která prohlásila za nedotknutelné jak polní tak i stálé vojenské nemocnice s celým jejich lékařským a ošetrovatelským personálem, jenž nepodléhá zajetí. Tatáž konvence stanovila dále, že raněným vojnům nepřátelské armády má se poskytnouti

stejná pomoc jako i svým, a že zajatcům invalidům má býti dovoleno vrátiti se do vlasti. Konvence přijala konečně jako odznak pro rozoznání ústavů pečujících o nemocné a raněné, bílou vlajku s červeným křížem uprostřed.

R. 1868 byl učiněn rovněž v Ženevě pokus opravití a doplniti původní konvenci, ale navržené tu změny nebyly mocnostmi ratifikovány. Konvence platila pouze pro válku na souši, a učiněné na první Haagské konferenci r. 1899 pokusy rozšířiti její platnost i na námořní válku se nezdařily.

Skoro současně s podepsáním konvence z roku 1864 v celé řadě států vznikly »Společnosti červeného kříže«, jejichž předním úkolem bylo připravití pro případ války organizaci pomoci raněným.

Druhým mezinárodním aktem, kterým se upravilo právo pozemské války byla Petrohradská deklarace z r. 1868, která vyšla z ruské iniciativy (zejména na podnět ruského ministra války generála Miljutina) a která stanovila po prvé jako kritérium pro zavržení některých válečných prostředků, způsobení zbytečného strádání, a z tohoto hlediska zapověděla používání výbušných střel ve váze méně než 400 gramů.

Za několik let vláda cara Alexandra II. zamýšlela dalekosáhlejší reformu, a to kodifikaci celého válečného práva. V cirkulární depeši kníže

žete Gorčakova z 17. dubna z roku 1874 pravilo se, že Rusko podníceno bylo k tomuto kroku pocitem lidumilnosti, který se úplně shoduje se společnými tužbami, výhodami a potřebami . . . »K tomuto konci«, psal kníže Gorčakov, »je třeba stanoviti souhlasem všech států některá pravidla, platná dle zásady naprosté vzájemnosti, pro všechny vlády a jejich armády. Dle našeho názoru je to povinností a zároveň je i v zájmu všech států«.

Avšak třebaže i byla svolána zvláštní za tím účelem konference v Bruselu, která vypracovala návrh konvence, již se kodifikovaly zákony a zvyky pozemské války, plného úspěchu konference tato neměla v důsledku nepřekonatelného rozporu, který se na ni projevil mezi stanoviskem velmocí, především Německa, a stanoviskem malých států, jako Švýcarska a Belgie, které za podpory Anglie usilovaly o mezinárodně právní sankci lidové války, t. j. o uznání práva každého národa, v případě vpádu nepřátelského vojska na jeho území, postavití se na odpor se zbraní v ruce — i mimo rámec pravidelné vojenské organizace.

Bruselská konvence nebyla ratifikována. Všechny snahy ruského kancléře z r. 1875 přesvědčiti jiné mocnosti, obzvláště Anglii, o nutnosti kodifikace válečného práva zůstaly bez výsledku.

Ve své odpovědi na notu lorda Derbyho psal kníže Gorčakov v lednu r. 1875: »Právě proto, že mezinárodnímu právu schází přesnost a jasnost, bruselský projekt snaží se odstraniti pokud možno tuto neurčitost, tyto mezery a rozvory. Právě proto, že tomuto právu schází sankce, konference chtěla ho doplniti jedinou zde možnou sankcí, jež by vyplývala ze vzájemné výměny deklarací, na základě kterých se vypracují instrukce pro jednotlivé armády. Ruská vláda měla a má za to, že každý dosažený v tomto směru i sebe menší výsledek byl by přece ke prospěchu všeho lidstva«.

Než Velká Britanie přesvědčiti se nedala a roku 1876 vypukla těžká krise na Balkáně, v důsledku čehož i Rusko bylo nuceno — aspoň dočasně — tyto své plány zanechat.

Myšlenka kodifikace válečného práva objevuje se znovu na obzoru r. 1898, když se zjistilo, že původní program mírové konference ve znění ruského návrhu z 12. srpna t. r. nemůže býti integrálně uskutečněn, následkem čehož na místo zajištění míru a odzbrojení byl vytčen nový cíl, jenž se zdál býti dosažitelným a to kodifikace válečného práva.

Důležitý pokrok v rozvoji mezinárodního právního řádu znamená usnesení druhé konference o povinném formálním vyhlášení války.

Praxe XVIII. a XIX. století přivodila to, že se válečné operace zahajovaly často zcela neočekávaně, jak tomu bylo na příklad při vypuknutí rusko-japonské války, která se začala se strany Japonců v noci na 27 leden r. 1904 neočekávaným nočním přepadením ruského loďstva v Portu Arturu.

Třetí Haagská konvence z r. 1907 ustanovuje se, že nepřátelství nemůže začít bez předchozího nedvojmyslného uvědomění protivníka, buďto ve formě prostého oznámení nebo ve formě ultimata. Aby ustanovení toto mělo praktický význam, bylo nutno stanovit zároveň i určitou, třeba že velmi krátkou lhůtu, kdy po předepsaném vyhlášení války může být přikročeno k válečným operacím. Avšak přes všechno úsilí ruských a holandských delegátů podobná lhůta konferencí stanovena nebyla.

Pokračujíc v díle započatém Petrohradskou deklarací z r. 1868, první Haagská konference uznala za přípustné — přes protesty britské delegace — užívání ve válce střel lehce se drobicích anebo ploštících v lidském těle t. zv. »Dumdum« (jichž se užívalo Angličany v Indii) jakož i nábojů určených výhradně k rozšíření dusivých plynů. (Přes to, že zástupce amerického námořnictví Mahan tvrdil, že plyny mohou být velice humánním válečným prostředkem). První konfe-

rence zapověděla také na dobu pěti let házení s letadel výbušných látek a nábojů. Druhá konference tuto deklaraci sice obnovila, avšak tentožrát deklarace nebyla ratifikována.

Projednávání navrženého bodu zákonů a zvyků války vyvolalo na první konferenci r. 1899 bouřlivou debatu. Britská delegace rozhodně se protivila tomu, aby konvence obsahovala klausuli, kterou by se státy zavázaly, reprodukovati ji doslovně ve vnitro státním zákoně — polních instrukcí pro armádu. Anglie trvala na volném výběru a profesoru Martensovi jen stěží se podařilo obhájit stanovisko, že není to právo vnitro státní, které určí mezinárodní právo, nýbrž naopak mezinárodní právo určí právo vnitrostátní. Ještě větší obtíže vznikly při projednávání otázky přípustnosti lidové obrany.

Na území nepřitelem neobsazeném odpor místního obyvatelstva byl sice uznán za přípustný, avšak toto řešení neuspokojilo belgickou a švýcarskou delegaci, v důsledku čehož po vleklém vyjednávání byla konečně přijatá nejasná a mlhavá resoluce, v níž se pravilo, že konvence nemohla přijmouti všechny případy (zejména případ povstání na území obsazeném nepřitelem) ale že i v těchto, nepojatých do textu konvence případech, má se řídit všeobecnými normami mezinárodního práva.

Zákony a zvyky pozemské války kodifikované poprvé r. 1899 a změněné i doplněné roku 1907 umožňují uvedení boje národů do určitých formálních mezí, jakož i další omezení sféry užívání násilí. Branné moci válčících států staví se naproti civilní obyvatelstvo, které se bezprostředně boje nezúčastní a proto požívá jisté nedotknutelnosti. Na místo dřívější normy, že ve válce přípustno je všechno, co se hodí za přemožení nepřítele (*necessaria ad finem belli*) staví se nová zásada a s hlediska této zásady uznávají se za nepřipustné určité prostředky ač i tyto mohou býti velice účinné s hlediska válečného cíle (užívání jedů a otrávených zbraní, věrolomná vražda, vyhláška o tom, že nebude nikomu udělena milost, ostřelování neopevněných míst a pod.) Stanoví se přesné normy o způsobu zacházení se zajatci a potvrzuje se zásada, že za válečné okupace moc okupantova jen dočasně zastavuje moc pravého vladaře dotyčného území. Odsud vyplývají také i práva místních obyvatel na to, aby se respektovalo jejich náboženství jejich poddanského svazku jakož i jejich práva na nedotknutelnost majetku a na neztenčenou právní ochranu občanských práv.

Belgická delegace v osobě svého předsedy Beernaerta rozhodně protestovala proti přenechání jakýchkoliv práv vojenskému velení v při-

padě obsazení nepřátelského území jeho armádou, nemohla však nalézt jiného právního řešení, takže okupace obdržela svou právní úpravu.

§ 35.

Již krise mezinárodního práva za napoleonských válek ukázala nutnost přesné formulace v mezinárodním aktě norem platného námořního válečného práva. Spojené státy, jako stát neutrální trpěly nejvíce za boje Anglie s Francií a proto rozvinuly zvláštní energii v této otázce. R. 1823 navrhl státní tajemník Adams, aby kořistní právo námořní válce bylo zrušeno. Avšak jeho návrh, přijatý Francií a Ruskem s jistým porozuměním, narazil na rozhodnou opozici britské vlády, jež se energicky přičinila o to, aby zásada přivlastnění soukromého majetku byla ponechána v právu námořního válčení.

Na prvních všeamerických kongresech (r. 1826 v Panamě a r. 1847 v Limě) byly přetřásány také otázky námořního práva a neutrality a v Limě bylo dokonce dosaženo mezi pěti jihoamerickými republikami dohody v otázce zrušení kořistství a prohlášení zásady, že neutrální vlajka kryje nepřátelský náklad a stanovení požadavku skutečné blokády, t. j. skutečné uzavření pobřeží. Tento akt však zůstal neratifikován. Ještě dále šly Brazílie a Uruguay, když ve smlouvě

z roku 1851 prohlásily za zrušené právo přivlastnění soukromého majetku na moři. Brazílie a Uruguayi doufaly, že tato zásada bude přijata i do Amerického mezinárodního práva, avšak jejich smlouva zůstala bez vážnějších praktických následků.

Krymská válka, jež vypukla r. 1854, vyvolala nutnost uvedení v souhlas francouzských a anglických zásad v otázce námořního válčení. Francie již od smluv z XVIII. století uznávala nedotknutelnost neutrálního nákladu i pod nepřátelskou vlajkou, jakož i nepřátelského — pod neutrální vlajkou. Po jistém váhání přistoupila i Anglie na toto francouzské stanovisko, zřeknuvše se tím své tradiční praxe založené na zásadách »Consolato dal Mare«.

Na Pařížském mírovém kongresu navrhl francouzský splnomocněnec hrabě Walewski, aby kongresem byly stanoveny základní zásady námořního práva. Navržené jim zásady byly schváleny Rakouskem, Anglií, Pruskem, Sardínskem a Tureckem a 16. dubna r. 1856 došlo k podpisu deklarace již se prohlašovaly, jako platné právo, tyto čtyři zásady:

1. Kaperství se zrušuje, to platí stejně jak pro mocnosti, které podepsaly deklaraci, tak i pro ty, které se k ní připojí později.

2. Neutrální vlajka kryje nepřátelský náklad, vyjmouc vojenskou kontrabandu.

3. Neutrální náklad pod nepřátelskou vlajkou, pokud není vojenskou kontrabandou je nedotknutelným.

4. Blokáda, aby byla platná, musí být skutečnou, t. j. že musí se provádět námořními silami postačujícími k tomu, aby se skutečně zamezilo přístupu lodí k nepřátelskému pobřeží.

Podmínky deklarace tvoří jediný celek a smluvní strany se zavazují, že i ve svých separátních ujednáních nebudou tyto čtyři zásady rozdělovati.

Deklarace byla zároveň otevřeným (t. j. přístupným i třetím státům na ní se nezúčastnivším) mezinárodním aktem. Avšak připojení se k ní Spojených států severoamerických setkal se s jistými obtížemi. Státní tajemník Marcy ve své notě z 28. července 1856 poukázal na to, že na rozdíl od posledních tří bodů, o nichž nemůže být ani nejmenší pochyby, bod první — kterým se ruší kaperství — je naprosto novotou. Z dřívější mezinárodní praxe dvě smlouvy a sice: švédsko-nizozemská z r. 1675 a prusko-severoamerická z roku 1785 obsahují podobnou podmínku. Spojené státy nemohou se zříci kaperství poněvadž mají za to, že vybudování mocného loďstva a armády je zhoubné pro zemi a nebezpečné pro občanskou svobodu. Zrušení kaperství hodí se pro stát, jenž má silné loďstvo. Spojené státy mohly by přistoupiti na zrušení kaperství jen za pod-

mínek, že v námořní válce bude zároveň zrušeno i kořistní právo. Poněvadž však Anglie nechtěla v tomto nikterak svoliti, Spojené státy odmítly k Pařížské deklaraci se připojiti.

Rusko-japonská válka z r. 1904 a 1905 vyvolala řadu konfliktů jejichž příčinou byly, jak otázky námořní války tak — obzvláště — otázky neutrality. Anglie, jež v této válce zachovala neutralitu, měla za to, že se Rusko dopustilo porušení práva, a chtějíc odvrátiti opakování podobných případů v budoucnu přistoupila na částečnou kodifikaci norem práva námořního válčení.

Na Druhé mírové konferenci r. 1907, a to v VI. konvenci, byla potvrzena žádost, aby se obchodním lodím válčících států překvapeným vyhlášením války povolovala určitá lhůta, tak zvaná indulta.

Druhou otázkou bylo, zda a za jakých podmínek jest přípustno proměnění obchodních lodí za válečné. Tato otázka nabyla zvláštní důležitosti v souvislosti s anglickými protesty proti přeměnění za Rusko-japonské války lodí ruského t. zv. Dobrovolného loďstva: »Smolenská« a »Peterburga« v křižníky. Sedmá Haagská konvence uznala podobné přeměnění za přípustné, avšak jen pod podmínkami, že se tyto lodě stanou součástí státní branné moci, že budou míti odlišné příznaky válečného loďstva příslušného státu a že

se budou řídití zákony a zvyky námořní války. Otázka přípustnosti povolené přeměny v širém moři zůstává nerozřešená.

Co se týče užívání v námořní válce prostředků v boji pak během Rusko-japonské války vyšla najevo zvláštní nebezpečnost min, které se stavěly ve značném počtu a mořskými proudy se daleko unášely od svého původního místa. Osmá konvence dovoluje užívání min zakotvených pod podmínkou, že se v případě utržení stanou neškodnými a min nezakotvených, pokud se stávají neškodnými po uplynutí jedné hodiny od okamžiku, když se nad nimi ztrácí kontrola. Podobnou podmínkou, že se stanou neškodnými v případě minutí cílem, je omezeno rovněž užívání torped.

IX. konvence zapovídá ostřelování s lodí neopevněných měst i menších osad, obydlí a jiných stavení. Naproti tomu uznává se za přípustné zničení loděnic, vojenských zásobáren a dílen, jež mohou býti využity k vojenským účelům. Dodekonce dovoluje se ostřelování i osídleného místa, pokud odmítá zásobiti loďstvo potřebnými mu potravinami, topivem anebo pitnou vodou.

Na téže Druhé mírové konferenci byla sjednána též i zvláštní konvence, kterou upravena otázka pomoci raněným a nemocným v námořní válce v duchu nové Ženevské konvence. Zde se ob-

zvláště zdůrazňuje imunita nemocničních lodí a jejich povinnost poskytovat v boji pomoc a ošetření všem raněným a nemocným bez ohledu na jejich státní příslušnost.

V otázce kořistního práva Druhá Haagská konference, přes veškeré úsilí Spojených Států prosadití všeobecnou zásadu nedotknutelnosti i na moři soukromého majetku, omezila se jen na to, že v XI. konvenci potvrdila ustálenou mezinárodní praxi, podle níž malé rybářské lodě, jakož i lodě, sloužící náboženským, vědeckým a humanitním účelům, pokládaly se za nedotknutelné. Nadto prohlášena byla zde také i nedotknutelnost poštovní korespondence, a to nejen na neutrálních, nýbrž i na nepřátelských lodích, při čemž se válčícím ukládalo, aby se staraly o bezodkladné odeslání korespondence na místo jejího určení.

Nejdůležitějším aktem Druhé mírové konference v oboru námořního práva bylo bez pochyby vypracování návrhu organizace Mezinárodního kořistního soudu (XII. konvence z r. 1907); bohužel však tato konvence zůstala neratifikována.

§ 36.

Naprostá nedostatečnost docílených výsledků v tomto směru na Druhé Haagské konferenci přivedla k tomu, že již r. 1908 byla svolána

do Londýna zvláštní konference věnovaná speciálně otázkám námořního práva. Výsledkem jejich prací byla t. zv. Londýnská deklarace o právu námořní války.

V této deklaraci podrobuje se především detailní úpravě instituce blokády, jež záleží v tom, že se určitá část nepřátelského pobřeží uzavírá s moře pro jakýkoliv styk. Aby blokáda byla platna podle práva, musí být skutečnou. Pojem »skutečnosti« zde se však neobjasňuje, neboť deklarace vynechala definici tohoto termínu, která byla obsažena v Pařížské konvenci z r. 1856 a spokojila se s poukazem, že »skutečnost« blokády jest otázkou fakta. Fakticky za moderních podmínek, obzvláště v důsledku technického zkonání spojovacích prostředků i poměrně nepatrné námořní síly dovedly by úspěšně prováděti blokádu. Na druhé straně miny a ponorky činí blokádu v její klasické formě skoro vůbec proveditelnou v moderní námořní válce. V tomto smyslu i normy Londýnské deklarace byly ve značné míře anachronismem již v době svého prohlášení, t. j. r. 1909.

Blokáda má být dále vyhlášena, a to vyhlášení má být notifikováno jak neutrálním státům tak i místním nepřátelským úřadům.

Jiné důležité omezení neutrálního obchodu záleží v právu válčících na konfiskaci předmětu vá-

lečné kontrabandy. Londýnská deklarace stanovila seznam předmětů kontrabandy, rozdělivši je na dvě skupiny, a sice skupinu předmětů absolutní kontrabandy a skupinu předmětů relativní kontrabandy. Absolutní kontrabanda podléhá konfiskaci vždy, ať jejím adresátem jest kdokoliv, jen pokud místem určení jest nepřátelský stát; relativní jen pokud subjektem určení jest branná moc anebo státní správa nepřátelského státu. K absolutní kontrabandě jsou odneseny zbraně, náboje, prach, vojenská uniforma, výzbroj, koně, soumaři a pod. V seznamu relativní kontrabandy uvádí se potraviny, píče, povozy, lodi, železniční materiály, letadla a pod. Vedle toho deklarace obsahuje ještě třetí seznam: a to seznam volných předmětů, které v žádném případě nepodléhají konfiskaci; zde nalézáme bavlnu, vlnu, hedvábí, kaučuk, kůži a jiné. Za světové války toto rozřazení se vůbec neosvědčilo. Válcíci státy bylo mobilisováno a militarisováno celé národní hospodářství, takže provedení hranice mezi absolutní a relativní kontrabandou stalo se úplně nemožným. Zároveň se již za války ukázal zcela mimořádný význam pro ryze vojenské účely právě těch předmětů, které Londýnskou deklarací byly bezpodmínečně osvobozeny od konfiskace (bavlna, guma, hedvábí a pod.). V konečném výsledku stanovené Londýnskou deklarací

normy o kontrabandě v praktickém životě vůbec se neuplatnili.

Deklarace obsahovala konečně normy, jimiž se válcíci přiznávalo právo konfiskovati neutrální lodi, pokud tyto vykonávají služby protivníku (na příklad dopravují jeho branné síly) anebo jsou vůbec najaty pro dopravu. Tyto lodi nesmějí býti zpravidla potápěny, nýbrž mají se odvléci do nejbližšího přístavu, aby legálnost konfiskací mohla býti zjištěna cestou právního řízení. Jen výjimečně, když odvedení lodi jest spojeno s nebezpečím pro příslušnou válečnou loď, neutrální loď mohla býti potopena, při podmínce však, že bude zajištěna naprostá bezpečnost její posádce a že budou zachráněny všechny lodní listiny. Rovněž i tyto normy byly za světové války porušeny.

BIBLIOGRAFIE.

- Bowles*, The Declaration of Paris of 1856--1900.
Desjardins, Le congrés de Paris et la jurisprudence internationale 1884.
Dupuis, Le droit de la guerre maritime d'après les doctrines anglaises contemporaines. 1899.
Dupuis, Le droit de la guerre maritime d'après les conférences de la Haye et de Londres. 1911.
Higgins, The Hague peace conferences and the other international conferences concerning the laws and usages of war. 1909.
Hold v. Ferneck, Die Reform des Seekriegsrechts durch Londoner Konferenz. 1908--1909--1914.

Léonor, La seconde Conférence de la Paix. 1912.
Lueder, Krieg und Kriegerrecht. 1889.
Mérignhac, Les lois et coutumes de la guerre sur terre.
1903.
Meurer, Die I. Haager Friedenskonferenz Bd. II. Das
Kriegerrecht. 1907.
Nippold, Die zweite Friedenskonferenz II. Teil. Krieger-
recht. 1911.
Pillet, Le droit de la guerre. 1892—1894.
Pillet, Le lois actuelles de la guerre. 1911.
Wehberg, Das Seekriegerrecht. 1915.
Zorn, Kriegerrecht zu Lande. 1906.

KAPITOLA IX.

KRIZE MEZINÁRODNÍHO PRÁVA
V DOBĚ SVĚTOVÉ VÁLKY.

§ 37. *Vnitřní podmínky krize mezinárodního práva: 1. státní teorie mezinárodního práva; 2. nedostatky kodifikace mezinárodního práva v Haagu a Londýně. § 38. Vnější podmínky krize mezinárodního práva: 1. technický vývoj; 2. vývoj vojenského umění; 3. světové rozšíření války. § 39. Krize mezinárodního práva na souši. § 40. Krize mezinárodního práva na moři.*

§ 37.

Státní teorie mezinárodního práva, jež panovala po celé XIX. století udržela své vedoucí postavení též i na začátku století XX. Ale teorie tato nebyla už s to obejmuti a objasniti všechny složité mezinárodní poměry, jak se tyto skládaly v moderní době. Státy nebyly již tu spojeny k sobě jenom náhodnými a dočasnými zájmy, nýbrž společnými úkoly, které se dají docíliti jediné cestou těsné a stále spolupráce národů. Dokonce i partikulární cíle jednotlivých států nebyly již pouze egoistickým projevem osobních potřeb, nýbrž druhem služby vyššímu, společnému cíli. Rusko, tato přední vojenská mocnost, ujímá se iniciativy v otázce všeobecného odzbrojení. Anglie vystu-

puje za ruskojaponské války jako ochránkyně práv neutralů a o něco později svoluje k zřízení Mezinárodního kořistního soudu. Jednotlivé, partikulární zájmy již se nedají odloučiti od zásad práva společného a pro všechny jednotného. Vzniká organická vzájemná závislost mezi celým právním řádem a právy jednotlivých subjektů. A tyto nové zásady koordinace celku s jeho součástkami projevují se se zvláštní silou v pokusech kodifikace norem jednotného nadstátního práva na dvou Haagských konferencích.

V nepřekonatelném rozporu s tímto novým směrem vývoje světového právního řádu stálo staré doposud panující učení, dle něhož pramenem tohoto práva byl nikoli celek, nýbrž jednotlivé části, dle něhož každé této části příslušelo právo býti soudcem ve vlastní věci a dle něhož jedním z normálních projevů partikulární zásady může býti použití prostého násilí. Logickým vývodem z tohoto učení bylo tvrzení, že válka není právním prostředkem ani právním pojmem. Válka, dle učení Luederova, jest použitím síly k vykonávání státního donucení vůči cizímu státu. A jestliže stát rozhoduje sám o otázce, kdy jest on oprávněn sáhnouti ke krveprolití, stát sám má rozhodovati také i o tom, které prostředky nejlépe se hodí pro dosažení vojenských účelů.

Odtud pak vyplývá naprosté odmítnutí zásady

prvenství práva, jež se stává hračkou v rukou vojenského vedení, které má před sebou jediný cíl: zabezpečiti všemi prostředky vítězství nad protivníkem. Mezitím však právě v této sféře úloha práva je zvláště odpovědná poněvadž právo má vázati bojující nejen po skončení bitvy, kdy stačí projevit jen minimum lidskosti, nýbrž v mnohem větší míře v samém procesu boje, aby omezilo předem soustavu válečných prostředků, které s hlediska bezprostředního vojenského účelu mohou sice býti velmi účinné, nicméně však se zavrhují ve jménu vyšších mravních hodnot.

Toto vědomé odpirání mezinárodněprávním zákonům bezpodmínečné platnosti nalézám nejen u německých učenců, nýbrž i u právníků jiných národů, kteří se hlásili k pozitivnímu směru. Princip volnosti akce pro stát, kultus války, nepochopení, že se již vytvořila organická spojitost mezi elementem universálním, ztělesněným v mezinárodním společenství, a partikulárním, jehož představiteli jsou jednotlivé státy, s osudnou nezbytností přivedly k tomu, že se za světové války dopustilo deliktů, jejichž ospravedlněním bylo, že jenom tak bylo možno přemoci nepřítel. Následkem toho bylo, že během čtyř roků světové války bylo prolito tolik krve a způsobeno tolik strádání, na kolik před tím nestačilo ani století. — Státní moc uznávala sebe za jediný pramen mezi-

národního práva i při kodifikaci tohoto práva na mírových konferencích se přirozeně snažila zajistiti si i nadále právo posledního rozhodnutí. Jak v Haagu, tak rovněž i v Londýně jednou z předních starostí bylo nejdůležitější provedení zásady vzájemnosti v otázce plnění mezinárodních povinností, což mohlo přivést k docela neočekávaným následkům.

V Haagu roku 1899 a roku 1907 byla stanovena zásada, že podepsané úmluvy mají platnost jen v poměru mezi smluvními stranami. Následkem toho zákony a zvyky pozemní války platí jen v případě, kdy *všechny válčící jsou účastníky příslušné úmluvy*. Světové války však účastnily se také státy, které konvenci z r. 1907 neratifikovaly (Bulharsko, Itálie, Srbsko, Černá Hora a Turecko). V důsledku toho tato konvence v tomto případě ztrácela jaksi svou právní závaznost. Znamenalo to však, že tu platila konvence z roku 1899? — Podle jedněch, konvence z roku 1899 byla konvencí z roku 1907 vystřídaná a tak pro státy přijavší novou konvenci více neplatila. Podle jiných platila konvence z roku 1899 i nadále jak v poměru mezi státy podepsavšími jenom tuto konvenci, tak rovněž i v poměru států podepsavších novou konvenci. V konečném výsledku vytvořila se velmi spletitá situace a v důsledku chybně provedené kodifikace smluvní forma,

kteřou se chtělo upevniti právní autoritu norem, jež existovaly již dříve ve formě precedentů a zvyků, nejen ji neupevnila, nýbrž naopak jí značně otřásla.

V Haagu také byly podepsány konvence, které nedostaly vůbec právní síly. Jednak nebyly některé konvence ratifikovány všemi velmocemi (na příklad deklarace z roku 1907 o zákazu shazování nábojů a výbušných látek s letadel), jednak text konvencí a deklarací byl koncipován tak, že vedl k nedorozuměním. Deklarace z roku 1899 zapovídá používání *nábojů*, jejichž *jediným účelem* je rozšíření dusivých a zhoubných plynů. Při tom však zůstává otázkou, zda tento zákaz platí též i pro případy, kdy se k rozšíření dusivých plynů neužívá nábojů, nýbrž zvláštních přístrojů, anebo když příslušné náboje vedle rozšíření plynů působí též zranění svými střepinami. Kategorická odpověď na tuto otázku není možná, kdežto vojenská technika uvedla do praxe jak ten, tak i onen způsob užívání plynů.

Nedostatky kodifikace válečného práva nebyly by tak citelnými, kdyby nebylo doktrinnálního přesvědčení, že reálnost norem objektivního mezinárodního práva závisí na subjektivním ocenění toho kterého státu.

Krise mezinárodního práva, jež nastala za světové války, měla své kořeny nejen ve vnitřních podmínkách vývoje mezinárodního práva, nýbrž i v nepříznivých podmínkách vnějších, za kterých se toto právo mělo uplatňovat. Před válkou bylo obecným přesvědčením, že rozvoj materiální kultury nejen jest provázen vzrůstem právních institucí, nýbrž dokonce že přispívá k jejich upevnění a zdokonalení. Mezi tím však vojenská technika již před válkou směřovala nejen ke zdokonalení již osvědčených způsobů hubení nepřítele, nýbrž i k vynalezení způsobů nových, dosud ještě neznámých. Pokrok technické vědy přivedl k vynalezení rychlopalného děla, k přizpůsobení k vojenským účelům silných výbušných látek, k doplnění výzbroje pěchoty kulometry a ručními granáty, k použití ponorných min, minových polí a konečně i ponorek. Světová válka pozvzdila a urychlila tento proces takovou měrou, že mezinárodněprávní úprava zůstala daleko pozadu a proto marně bychom hledali v předválečném mezinárodním kodexu odpověď na celou řadu otázek, jež vznikly za světové války. Jedno však bylo nad všechnu pochybu, a to, že cíl válečně-technický a cíl právní nacházejí se vzájemně v nepřekonatelném rozporu, poněvadž úkol vy-

řaditi z nepřátelského vojska největší počet vojáků způsobením strádání a smrti jest neslučitelný s požadavkem lidskosti. Rovněž kritérium Petrohradské deklarace z roku 1868, založené na pojmu *zbytečných* strádání, s vojenského hlediska jest nesmyslem, poněvadž zranění a zmrzačení nepřítele nemůže nikdy býti zbytečným a čím těžší je zranění, tím účinněji působí k dosažení vojenského cíle, poněvadž těžce zraněný protivník nevrátí se tak brzy zpět na bojiště, jako raněný lehce.

Spolu se vzrůstem technických prostředků proměnilo se i samé válečné umění. Místo organizované branné moci, oddělené od ostatní masy národa jako uzavřený celek (t. zv. *combatanti*), moderní vývoj strategie přivedl k vojenskému socialismu, k mobilisaci nejen všech mužů, nýbrž skoro celého obyvatelstva. Tentýž vývoj přivedl zároveň i k opuštění zásady panující od dob Francouzské Revoluce a Napoleonských válek, že totiž válka živí sebe sama («la guerre nourrit la guerre»), t. j., že obsazené nepřátelské území zásobuje vojsko okupantovo vším, čeho mu třeba. Nyní pro zásobení milionových armád bylo nutno zříditi uvnitř země složitý mechanism, který však ve většině států nemohl dostáti svému úkolu bez zahraničního dovozu určitých předmětů. Německo s jeho vyvinutým průmyslem

stejně jako zaostalé zemědělské Rusko, nemohlo se obejít bez dovozu různých materiálů, v důsledku čehož blokáda — dle zásady »*stagnation complète*« — mohla se státi nejúčinnější zbraní, která rozhodne o výsledku války. Tak právě nové podmínky strategické obnovily zase průmyslnou a obchodní válku v jejich nejkrutějších formách. A zase pozorujeme tu známou již z válek Napoleonských snahu uzavřítí pevninové říše pro námořní styk, na niž se strany Německa bylo odpovězeno zoufalým pokusem izolovati Anglii pomocí bezohledné ponorkové války.

Místo humaní manévrové války nové hmotné možnosti vedly k tomu, že problém války se řeší matematicky počtem lidí, kteří mohou býti vrženi na bojiště. Na souši podmínky boje v zákopech znemožňovaly poskytování pomoci raněným, na moři Němci se opovážili bez předchozí výstrahy potápěti lodě obchodní a lodě pro dopravu osob, kteréžto dvě tragické zvláštnosti světového zápasu vrhají světlo na vzájemný poměr nové metody válčení a mezinárodního práva. Právo a válka staly se nesmiřitelnými nepřáteli. Válečná technika a nové válečné umění vyžaduje porušení práva. Dříve, na úsvitu lidského života, kdy spory mezi plemy byly řešeny bojem mužů proti mužům, válka byla blíže právu a existovala solidarita mezi rozvojem války a práva. Na

vrcholu života lidstva válka stojí mimo právo. Válka se stává temnou iracionální silou, když právo vždy jest ratio, úsudek rozumový, jenž vyhláší určitý cíl a chce stanoviti náležitý poměr mezi prostředkem a cílem.

Konečně i světový rozsah války byl také velmi důležitým vnějším činitelem v této krizi mezinárodního práva. Na evropské pevnině nebylo asi jediného dosti mocného neutrálního státu, který by měl zájem a potřebnou autoritu, aby donutil válčící k respektování jeho práv, jako i vůbec norem mezinárodního práva. V Evropě již od začátku války, pak v Americe a Asii skoro všechny větší státy buď skutečně anebo jen formálně účastnily se boje a Švýcarsko, Holandsko, Dánsko, Švédsko, Norsko, Švédsko, Španělsko anebo jiné drobné státy, jež zachovaly do konce neutralitu, nebyly s to působiti nátlak na válčící. — Za těchto podmínek válčící státy byly samy i stranami i soudci ve vlastní věci, při čemž pro sebe uznávaly každé porušení práva za omluvitelné, kdežto na analogické akty protivníka odpovídaly nejrozhodnějšími protěsty.

§ 39.

Subjekty aktivního válečného práva jsou normálně armády válčících států. Ale jak na Bruselské konferenci z roku 1874, tak i na konferenci

Haagské z roku 1899 bylo přiznáno i civilnímu obyvatelstvu neobsazeného území právo postavit se se zbraní v rukou na odpor útočící nepřátelské armádě a bylo smlouveno, že v podobném případě i toto má stejně s armádou požívati všech výhod válečného práva, pokud zachovává zákony a zvyky války a nosí otevřeně zbraň.

letní boj
? Za světové války tento problém nabyl zvláštního významu v důsledku německého vpádu do stále neutrální Belgie. V Belgii existovala zvláštní občanská garda (garde civique), jejímž úkolem bylo hájiti národní neodvislost a územní celistvost své vlasti. Tato garda jistě mohla býti vždy povolána k nesení vojenské služby a užívání její není čímsi zapovězeným. K tomu také měla své odlišné znaky, svou hierarchickou podle vojenského vzoru organisaci a její členové byli povinni otevřeně nositi zbraň.

Co se týče pak lidového odboje, organisovati tento se belgická vláda ani nepokusila. Naopak, královským dekretem z 4. srpna r. 1914 byl dán obyvatelstvu pokyn, aby se zdrželo jakýchkoliv nepřátelských vystoupení proti německé armádě a aby veškeré zbraně odevzdalo místním obecním úřadům. Než lidový odboj místního rozsahu může přece vzplanouti spontánně bez vládního podnětu a schválení i je zcela myslitelné, ač toto belgické oficiální kruhy rozhodně popírají, že

v Louvainu, Namuru, Dinantu a jiných místech obyvatelstvo se přece na odpor německému vojsku postavilo. Tato skutečnost nijak neospravedlňuje stanovisko zaujaté v této věci německým velením, které dalo rozkaz, aby civilní osoby přistižené se zbraní v ruce byly hned odstřelovány. Nejlepšími doklady spáchaných deliktů německou armádou v Belgii jsou oficiální německé t. zv. bílé knihy, v nichž se potvrzují hromadné porušení belgických vlastenců, kteří se heroicky bránili proti přesile nepřátelské armády a v jejichž seznamu nalézáme dokonce i kněze a ženy.

Zcela mimořádný význam má v pozemní válce užívání některých způsobů a prostředků, jež byly mezinárodním zvykem, anebo Haagskými konvencemi zavrženy. Ve válce se nesmí prohlásiti, že pro nikoho nebude smilování. Není-li voják — následkem zranění, nemoci a pod. — schopen dalšího boje, má se s ním zacházeti lidsky. Proto nemůže býti nijak omluven rozkaz německého generála Stengera, aby se vůči nepříteli jednalo bezohledně; že takový rozkaz není výmyslem, bylo potvrzeno soudně při pojednávání této věci v Lipsku roku 1922. — Před zahájením ofensivy generálem Hindenburgem na ruské frontě v listopadu roku 1914 císař Vilém v armádním rozkaze opovážil se opakovati proslulou frází ze svého projevu z roku 1900 před výpravou trestní

expedice do Číny: »Běda poraženým! Vítěz nezná smilování!« V srpnu roku 1915 velitel III. rakouské armády (generál Borojevič) rozkazuje svým oddílům, aby se bralo co možná nejméně zajatců.

Rovněž i s německé strany vznášela se obvinění jak proti Rusům, kteří prý nelidsky zacházejí s raněnými a zajatými, tak — hlavně — proti západním spojencům, že po dobytí německých zákopů provádějí tam t. zv. »nettoyage«, t. j. nelítostně zabijí všechny, kteří se tam nacházejí a mohou se ještě brániti.

V boji zakazuje se užívání prostředků, které způsobují zbytečná strádání, zejména ještě roku 1868 v Petrohradské deklaraci bylo potvrzeno staré pravidlo o nepřípustnosti použití výbušných střel, v Haagu pak bylo zapovězeno rovněž užívání střel, jež se v lidském těle deformují (t. zv. střely »dum>dum«). Zatím však Rakušané užívali systematicky výbušných střel, tvrdíce, že tak činí za účelem usnadnění míření. Ve skutečnosti však střílelo se při tom po živém terči a jak na ruské, tak i na italské a srbské frontě bylo mnoho případů těžkých zranění, způsobených rakouskými výbušnými střelami.

Méně odůvodněná byla vzájemná obvinění z použití střel »dum>dum«. V jednotlivých případech deformace střel byla ovšem úmyslně pře-

voděna vojáky v bojovném rozhořčení, avšak vedle toho bylo mnohem více případů, když analogická zranění byla způsobena normálními střelami při jich odrazu, pročež tvrzení, že se za války užívalo soustavně s té či oné strany střel »dum>dum«, nemůže býti uznáno za plně odůvodněné.

V poměru k zraněným a padlým světová válka jeví obraz zpátečního vývoje. Podmínky zákopné války činily nezřídka nemožnými pomoc raněným, ani pohřeb padlým. Staletá praxe, jež ukládala bojujícím povinnost uzavíratí po skončení boje zvláštní úmluvu za účelem umožnění pomoci obětem boje, v této válce se nedalo zachovati. Marně volal Mezinárodní Červený Kříž, aby válčící strany uzavíraly aspoň krátkodobá příměří za účelem pohřbení padlých a poskytnutí pomoci raněným. Všechny státy účastnivé se války namítly, že vysoké napětí a vleklá povaha moderního boje naprosto vylučuje možnost uzavírání podobných příměří. Osud raněných nebyl často lepší i když se dostávali do zajetí. Obě strany se navzájem obviňovaly, že se s bezbrannými, nezřídka i raněnými zajatci nakládá nelidsky surově. Bulletin Mezinárodního Červeného Kříže z roku 1914 až 1918 poskytuje bohatý a velmi objektivní materiál, nesporně usvědčující německé a rakouské velení z dopuštění těžkých deliktů na francouzské a srbské frontě. (Zvláště

hrozným byl fakt spálení francouzského vojenského lazaretu v Homéry r. 1914, při čemž zahynulo 120 raněných vojáků a důstojníků a členové ošetrovatelského personálu kteří zůstali na živu, museli se zavázati, že nebudou o této události vypovídati). Méně těžké případy porušení práva byly zaregistrovány na východní, ruské frontě. Za to však zacházení Němců s ruskými zajatci, obzvláště prostými vojáky bylo nanejvýše kruté. Za hrozného řádění epidemických nemocí v německých táborech pro ruské válečné zajatce německý lékařský personál odpíral často poskytnouti pomoci a ruští vojáci hynuli tisícovým nedostatkem ošetření a výživy. Odmítali ruští zajatci nastoupiti práci v dolech anebo továrnách, sahali se ke krutým tělesným trestům. Později v důsledku zakročení Mezinárodního Červeného Kříže a zástupců neutrálních států, německá vláda byla nucena svoliti k tomu, aby speciálním kontrolním misím byl otevřen přístup do zajateckých táborů, a od té doby osud zajatců přiblížil se k normálnímu.

Úplné novum v osudu válečných zajatců byla projevíší se za světové války snaha válčících států použití zajatců proti jejich vlastnímu státu. V Německu prováděla se mezi zajatci intenzivní národní a politická agitace. Poláci a Ukrajinci z ruské armády soustřeďovali se ve zvláštní sku-

piny, aby pak z nich byly vytvořeny zvláštní národnostní vojenské útvary. O totéž pokusili se Němci i s irskými a muslimanskými příslušníky Anglie a Francie. Na druhé straně jak Francie tak i Rusko činily podobné pokusy, avšak s malou důsledností a rozhodností, tak že v jejich řadách národnostní pluky objevují se ve větším počtu teprve na konci války. Tato praxe byla těžko slučitelná s platným mezinárodním právem.

Všeobecná krize zasáhla též i systém vojenské okupace. Teoreticky okupace nemůže míti žádných politických důsledků, poněvadž jest pouze dočasným nahrazením moci poraženého státu mocí vítěze, a tento musí proto respektovati platné zde staré zákony, pokud tyto neodporují jeho vojenským cílům. Německá praxe opustila toto stanovisko. Ve všech oblastech obsazených německou armádou (na západě v Belgii, na východě v Polsku, Litvě a Kurlandsku) německé vojenské velení snažilo se nejen otrásti důvěrou k dosavadní vládě, nýbrž učiniti její návrat nemožným i v budoucnu pomocí vyvolání národního odboje ve velice ostré a surové formě. Německé pokusy však nesetkaly se s úspěchem a s hlediska platného práva byly jedním z těch deliktů, kterých se dopustilo německé vojenské velení za doby světové války.

Ale nejen v poměru k lidem, nýbrž i způsobem zacházení s majetkem světová válka nabyla neznámých forem minulosti. Skoro nepřetržitě trvání boje a jeho lokalizace na určitém prostanství přivedly k tomu, že bojiště, jež se roztáhlo na sta a tisíce čtverečných kilometrů, stalo se nejen hřbitovem pro bojovníky, nýbrž i místem všeobecné zkázy a smrti. Nejen že se ničila osení na polích, nýbrž se celá půda rozkopávala, stromy se vykácely, stavby se demolovaly a pečeť smrti kladla se na kvetoucí před tím údolí Francie a Belgie. Ostřelování těžkými děly neviditelných terčů nemohlo přirozeně docílití ideální přesnosti, v důsledku čehož v starobylých francouzských městech hynuly četné drahocenné památky gotické architektury. Rovněž i ostřelování Paříže roku 1918 skoro z osmdesátikilometrové dálky odevzdávalo do rukou Osudu drahocenné památky tohoto světového města, a jestliže oběti nábojů staly se nemocnice — i s ošetřovanými tam nemocnými, a kostely, v jejichž troskách nalézali si smrt věřící, pak totéž se mohlo přihodit i v Louvru, i v Tuillery, i v Notre Dame, i v Národní knihovně a jiným pokladům francouzské kultury.

A nebylo to pouze technické zdokonalení válečných prostředků, jež přivodilo iracionální a slepé ničení majetku a kulturních skvostů (jako

na příklad Remešského chrámu), nýbrž byla tu i vědomá vůle vojenského velení, která bezohledně směřovala k bezprávnému ničení nepřátelského soukromého majetku.

Německé vrchní velení vytklo si za cíl podrytí a zničení kvetoucího průmyslu Francie a Belgie. Za tím účelem utvořilo se konsorcium velkých německých firem (tak zvaný Abbau-Konzern) a pak i zvláštní úřad při ministerstvu války v Berlíně. Tento úřad měl na starosti soustavné ničení francouzských továren, jejichž zařízení a stroje prodávaly se při tom německým podnikům. Tato nová praxe průmyslové války prováděla se s pozoruhodnou důsledností a bylo třeba bezmezné víry v konečné vítězství Německa, aby se mohlo myslit, že tato vědomá protiprávní ničivá činnost zůstane bez odpovědi. A právě tato praxe německého velení — více než výsledky válečných operací — vyvolala ve Francii rozhořčení a byla důvodem pro vznesení požadavku, aby Německo nahradilo veškerou škodu, kterou Francii způsobilo.

§ 40.

Námořní válka dotýká se vždy — ve větší nebo menší míře — zájmu neutrálnů. Pokusy kodifikace některých norem námořního mezinárodního práva nejprve v Paříži r. 1856 a pak i Londýně

roku 1908—1909 nepřinesly plného zabezpečení práv neutrálního námořního obchodu, poněvadž učení o vojenských kontrabandě otevíralo cestu ke konfiskaci celé řady předmětů neutrálního obchodu a instituce vojenské blokády dovolovaly válčícím konfiskaci každé — i neutrální — lodi, která by se pokusila porušit zákaz vchodu do uzavřeného přístavu. — Ale světová válka šla ještě dále v omezení práv neutrálnů. Jestliže londýnská deklarace rozlišovala předměty absolutní a relativní kontrabandy a omezila právo válčících na konfiskaci předmětů relativní kontrabandy určitými podmínkami, a to určením jejich branné moci anebo státní správě válčícího státu, pak toto rozlišování bylo velice nevhodné pro spojenecké státy, které nesporně ovládaly mořské cesty. Důvoz mědi, hedvábí, vlny, gumy, bavlny, obilí a masa z Ameriky do Holandska a Dánska zajišťoval by zásobení Německa předměty, potřebnými jeho armádě. Němečtí publicisté stěžovali si, že zákaz dovozu surovin a potravin hrozil Německu hladem a úplným vysílením. Ale neprávem; podle rozměrů zaseté plochy, podle množství různých potravin Německo při racionálním rozdělení svých zásob mohlo — třeba i s napětím sil — vyhnouti se katastrofě, ale Německu hrozilo nebezpečí ryze vojenského rázu. Surovin bylo mu nezbytno třeba pro technické

zásobení armády, bez bavlny, gumy, hedvábí atd. Německo nemohlo obstát v konkurenci se svými protivníky v oboru letectví, technických prostředků spojení, výroby munice atd. Naproti tomu spojenecké státy měly v neutrální Americe nevyčerpatelné materiální zásoby pro své vojenské objednávky. A bylo také docela jasno, že jestliže Německo, ač stěžuje, avšak může vydržeti několik let bez dovozu zvenčí, pak Anglie — v případě přetrvání jejich spojení s neutrálními státy a koloniemi — bude přivedena ke kapitulaci během několika měsíců. — Tím se vysvětluje, proč na jedné straně spojenci začínají rozšiřovati pojem vojenské kontrabandy, až konečně dospívají k rozhodnutí vyhlásiti Německo ve stavu fiktivní blokády, na druhé straně pak, proč Německo odpovídá na to bezohlednou křížnickou válkou pomocí ponorek, jež znamenala v podstatě tutéž fiktivní blokádu celého anglického a francouzského pobřeží. Ale byl tu hluboký rozdíl ve způsobech boje. Britská praxe zůstala věrna starým právním formám, zastavení, prohlídce a odvodu neutrálních a nepřátelských obchodních lodí do svých přístavů za účelem formálního kořistního řízení. Naproti tomu německá praxe nejen přerušila staletou právní tradici, nýbrž nabyla charakter hromadného vraždění lidí, kteří často nejen nebyli kombatanaty, nýbrž jako příslušníci ne-

utrálních států neměli vůbec žádného vztahu k válčícím stranám. Tato německá praxe, porušující mezinárodní právo, byla čímsi docela novým a výjimečným a děkovala za svůj vznik jak technickému pokroku, tak i přesvědčení, že zájem války a její nezbytné potřeby jdou před právem.

Anglie začala rozšiřovati pojem vojenské kontrabandy skoro od samého začátku války. Podle královského dekretu z 29. října roku 1914 za předměty absolutní kontrabandy byly prohlášeny proti podmínkám Londýnské deklarace: měď, hliník, chrom, kaučuk atd. V britském seznamu z 23. října jako absolutní kontrabanda uvádí se také glycerin a síra. Avšak potraviny zůstávají ještě v seznamu kontrabandy relativní. Teprve po tom, co Německo zakázalo volný obchod s dováženým obilím (25. ledna roku 1915), Anglie prohlašuje 4. února t. r., že v důsledku postavení Německa pod státní kontrolu dovozu obilí, náklady obilí a potravin na neutrálních lodích, určených pro německé přístavy, podléhají konfiskaci jako absolutní kontrabanda. 20. srpna r. 1915 oznamuje Anglie, že i bavlna bude jí považována za absolutní kontrabandu, a několik měsíců na to, v dubnu r. 1916, britský státní tajemník zahraničních věcí zdůraznil, že Anglie nebude činiti vůbec rozdílu mezi relativní

a absolutní kontrabandou: »V nepřátelské zemi poměr mezi obyvateli, kteří se účastní vojenských operací — ať přímo anebo nepřímo — a kteří se jich neučastní, je takový, že každý rozdíl mezi brannou mocí a civilním obyvatelstvem je setřen. Vedle toho celou řadou dekretů byla v Německu zřízena státní kontrola nad všemi předměty, které patří k relativní kontrabandě. Pokud trvá tento stav práva válčících vůči oběma druhům kontrabandy, mají býti stejné...«

Nový britský seznam předmětů vojenské kontrabandy, uveřejněný 13. dubna roku 1916, obsahoval 169 názvů a byl pak ještě dvakrát rozšířen (2. listopadu r. 1916 a 2. července r. 1917). Anglický příklad poslušně sledovaly Rusko a Francie. Na pokus spojenců, zameziti veškerý dovoz surovin do Německa, kterých mu bylo nezbytně třeba k vojenským účelům, německá vláda odpovídá bezohlednou ponorkovou válkou, která již podle své samé podstaty nemůže se řídit všeobecnými normami mezinárodního práva, platnými pro námořní válčení. Ponorka nemůže — bez podstatného ohrožení své bezpečnosti — zastavovati a podrobovati předepsané prohlídce nepřátelské obchodní lodi, které — jak tomu bylo zejména u anglických lodí — byly většinou za účelem sebeobranou vyzbrojeny děly. 4. února roku 1915 německá vláda prohlásila za

jeviště válečných operací celé vodní prostranství kolem Anglie a Irska a oznámila, že všechny nepřátelské lodi — jak válečné tak i obchodní — budou, počínaje dnem 18. února, se potápěti bez ohledu na bezpečnost cestujících i posádky; zároveň se oznamovalo, že i neutrální lodi, když vstupují do tohoto pásma, vydávají se stejnému nebezpečí.

Toto německé prohlášení, které ve skutečnosti bylo nejtěžším mezinárodním deliktem, vyvolalo hned energické protesty se strany jak spojeneckých mocností (anglo-francouzská nota z 1. března roku 1915), tak i neutrálních (nota Spojených států severoamerických z 10. února t. r., Holandska z 12. února t. r. a jiné). Všeobecné rozhořčení, vyvolané potopením »Lousitanie« (7. května r. 1915), při čemž zahynulo 1547 lidí, mezi nimiž bylo asi 100 amerických občanů, donutilo sice německé vrchní velení, aby jednalo poněkud opatrněji, avšak ke konci války, když Německo ztratilo naděje na vítězství v otevřeném boji, německá vláda vrátila se zase k bezohlednému provádění systému ponorkové války. 31. ledna roku 1917 bez ohledu na hrozivší již otevřené vystoupení Spojených států, Německo zapovídá každý námořní styk s Anglií, Francií a Itálií. Ponorkám dostává se rozkazu, aby bez předchozího varování potápěly jak nepřátelské, tak

i neutrální lodě při jejich vstupu do zapovězeného pásma. Ponorková válka stává se tím skutečným nebezpečím pro námořní vládu Velké Británie. Počínaje dubnem roku 1917 potápí se měsíčně asi 1.000.000 tun a Anglie nemá již možnosti nahrazovati ztracenou tonáž. Jen učiněním rozhodných vojenských opatření a zesílenou stavbou lodí v Americe, podařilo se překonati toto nebezpečí a odvrátiti katastrofu, hrozící spojencům.

S právního hlediska problém ponorkové války dá se snadno řešiti: v námořní válce nesmí se užívati prostředků, které nešetří platných a všeobecně uznaných norem. Němečtí právníci uvádějí ovšem jiné důvody. Ponorková válka, dle jejich názorů, byla prostředkem novým, který ještě vůbec nebyl právem upraven. Pojem vojenské nezbytnosti vylučuje zde platnost právních norem a k tomu ještě byla — prý — aktem represalie za delikty spáchané Anglií. Konečně šlo o uhájení samotné existence Německa, která byla vážně ohrožena, vzhledem k čemuž toto bylo oprávněno sáhnutí i k tak mimořádnému prostředku, pokud to stav věci vyžadoval. Tento poslední důvod vysvětluje nejlépe ponorkovou válku. — Když národy válčí, vždy mají za to, že zájem sebezáchovy má jíti před právem. Tím ovšem hroutí se celý složitý a křehký systém no-

rem, jenž vznikl ze staleté praxe, avšak neměl jiné sankce, než libovůli samotných účastníků války.

BIBLIOGRAFIE.

- Bertrand*, L'occupation allemande en Belgique 1914—1918—1919.
- Curti*, Der Handelskrieg von England, Frankreich und Italien gegen Deutschland und Oesterreich-Ungarn. 1917.
- Fauchille*, La guerre de 1914. Recueil de documents intéressant le droit international vol. I—III. 1916—1920.
- Fauchille*, La réparation des dommages industriels causés par les Allemands dans le Nord de la France. Revue générale de droit intern. XXIV., 230 a d.
- Fauchille*, Traité de droit international. II. Guerre et neutralité. 1921.
- Finger*, Die Stellung der Person und des Privateigentums im Kriegerrecht. 1917.
- Garner*, International law and world war. 1920.
- Lemoine*, Les conventions internationales sur le régime des prisonniers: leur application dans la guerre actuelle. 1917.
- Margullier*, La destruction des monuments sur le front occidental. 1919.
- Müller-Meiningen*, Der Weltkrieg 1914—1917 und der Zusammenbruch des Völkerrechts Bd. I—II. 4. Aufl. 1917.
- Paolucci*, La guerra e la condizione giuridica della proprietà privata. 1918.
- Pchedeck*, Le droit international maritime et la grande guerre. 1916.
- Philippson*, International law and the great war. 1919.
- Roin*, Le droit moderne de la guerre. I—II. 1921.

Scherer, Seekriegsrecht und Seekriegsführung im Weltkrieg. 1919.

Tönnies, Weltkrieg und Völkerrecht. 1917.

Verzil, Le droit des prises de la grande guerre. 1924.

De Villeneuve-Trans, La liberté des mers, le blocus de l'Allemagne, la guerre sous-marine. 1917.

Srovn. Bulletin International des Sociétés de la Croix Rouge. 1914, 1915, 1916. 1917, 1918. Revue générale de droit international public, Zeitschrift für Völkerrecht, American Journal of International Law — 1914—1918. Německé bílé knihy, Francouzské žluté, Belgické sedé, Anglické modré — 1914—1918. Temps, Times, Norddeutsche Allgemeine Zeitung. 1914—1918.

KAPITOLA X.

PAŘÍŽSKÁ MÍROVÁ KONFERENCE R. 1919 A PAKT O SPOLEČNOSTI NÁRODŮ.

§ 41. Právní a politický program presidenta Wilsona. — § 42. Zvláštnosti Pařížské mírové konference a její organisace. Krise mírové konference a teritoriálně-politické problémy. — § 43. Pakt o Společnosti Národů, jeho právní povaha a význam v dějinách mezinárodního práva.

§ 41.

Zcelkového počtu osmi velmocí jediná pouze zůstala po tři léta stranou, jako neutrální stát ve světové válce, vyhrazujíc si tím rozhodnutí o výsledku tohoto obrovského zápasu, buď v úloze zprostředkovatele anebo v úloze poslední zálohy, jež by zasáhnutím do boje rozhodla konečně zápas na prospěch té či oné strany. — Tato velmoc — Spojené státy severoamerické — žila nadále dle své teorie neintervence do evropských záležitostí, teorie, která zajistila jí panství v Novém Světě, nepřipouštějíc zároveň vzrůstu vlivu evropských velmocí. Nebyla to pouze negativní nauka Monroeova, formulovaná z 1823 jako odpověď na platonické snahy Svaté Aliance nepřipouštět odpadnutí od Španělska jeho jižněamerických osad, nýbrž i pozitivní pokračování

v ideologických zásadách, prohlášených ještě dříve Washingtonem a Websterem. Amerika se proto nechce mísiti do evropských záležitostí, že Evropa stala se zemí utiskovaných národů, ale američané vyhrazují si zároveň právo uznati každý národní útvar, který vznikne v důsledku revolučního zápasu cestou odpadnutí od historicky vytvořených států. Amerika uznala revoluční Řecko; r. 1848 byla odhodlána uznati též Koszutovo republikánské Maďarsko — a podobné uznání nově se tvořících v Evropě svobodných státních útvarů považovala za svou právní povinnost. Ale nejen to. Amerika měla za to, že nesmí se omeziti na úlohu pasivního diváka, nýbrž že se má zúčastniti sama rozvíjejících se událostí. »Zaseli jsme símě svobody a sjednocení, a toto símě vzejde po celém světě. Přejde den, kdy podle vzoru Severoamerických států budou založeny Spojené státy Evropské a Amerika stane se takto zákonodárcem pro všechny národy« (Washington). Principy revoluční demokracie a myšlenka, že jest možné smlouvou vytvořiti nové politické a právní poměry, svým rozšířením jsou všeobecné. Některé právní hodnoty v kultuře světa jsou universální a jejich obrana individuální cestou se strany jednoho národa může znamenati vědomé nebo podvědomé sloužení ideálním úkolům všech národů a

všeho lidstva. Hlava a vůdce americké demokracie v době světové války prezident Wilson líčil sebe jako puritána-covenentera, přívržence úmluvy »Covenant«, na níž se zakládá křesťanská náboženská a politická obec. Tím se vysvětluje i jeho hluboká víra ve zvláštní povolání velké »Kristovy Obce«, jakou je Severoamerická unie, a jeho úcta k psanému smluvnímu aktu, který musí býti základem pro každé politické sjednocení. Vůdce Spojených států musel bráti zřetel na to, že principy svobodného federalismu na smluvním podkladě stanou se světovým heslem a že budou silou sblížující všechny národy na celé zeměkouli. Všeobecnost principů vede také k boji za universální jejich rozšíření, ke snaze americké demokracie býti v politické skutečnosti příkladem jiným národům. Tato snaha může se uskutečniti nejen prohlášením abstraktních principů, ale i bojem s nepřitelem projektů právní reformy a uzdravení mezinárodních poměrů. Státy již samou svou vnitřní strukturou mohou býti ryze vojenskými útvary nebezpečnými nejen pro své sousedy, ale i pro mezinárodně-právní řád v jeho světovém uskutečnění. Vnitřní zřízení, ve kterém hlavní úlohu hraje vojenský prvek a neodpovědná monarchická moc — toť jsou zásady, jež rozhodně odporují americkým tradicím a zároveň svědčí o snaze vytvořiti světovou monar-

chii skrze vojenské podrobení svobodných národů. Boj proti těmto zásadám musí se státi pro americkou demokracii křížáckou výpravou. Ve svých notách berlínské vládě Wilson ostře odsuzuje mezinárodní delikty, kterých dopustila německá císařská vláda. Není to již jednáním hlavy neutrálního státu, nýbrž vystoupením jedné ze stran v konfliktu, již chce býti zároveň i soudcem.

Když v lednu roku 1917 Německo oznamuje Spojeným státům, že se rozhodlo sáhnouti k bezohledné ponorkové válce, nezůstává již místa pro jakékoliv pochybnosti. Spojené státy nezůstanou již neutrálními, nýbrž se otevřeně připojí k Anglii, Francii, Itálii a Rusku. Ale vstupující do řad bojujících, Spojené státy přináší s sebou nové zásady, které jsou ohlasem starobylých amerických tradic: jsou to myšlenky o ústavodárné moci lidu, o »self-government«, nutnosti, aby uvnitř státu vlády spočívaly na souhlasu ovládaných, o sebeurčovací právu národů. Právě tyto myšlenky nadchly kdysi k boji 13 severoamerických osad a tytéž myšlenky mohly se státi i nyní třaskavinou velké síly a svůdným heslem pro ujařmené národy nejen Evropy, nýbrž celého světa. — Válka nabývá rázu historické nezbytosti, rozhodného zápasu mezi starým a novým řádem politických a právních poměrů a presí-

dent-reformátor stává se apoštolem revoluce a násilného převratu ve státech, jež ocitly se mu v cestě. Ve svých proslulých čtrnácti bodech (poselství z 8. ledna r. 1918) prezident Wilson stojí na tomtéž stanovisku. Bylo to jen pokusem praktického použití prohlášených již dříve abstraktních zásad. V těchto 14 bodech vedle řady jiných požadavků jak zrušení tajné diplomacie, uznání zásady svobody moří, svobody hospodářských styků, všeobecné odzbrojení, nový způsob řešení koloniálních otázek — Wilson dotýká se i problému nového rozdělení území. Americký prezident žádá při tom respektování národnostního principu, zároveň však podtrhává nutnost ohledu k zeměpisným a hospodářským podmínkám. V slovanském programu hlavy americké demokracie cítíme jakoby ohlas těch politických idejí, které s takovou jasností byly formulovány na Pražském kongresu r. 1848. Právo sebeurčení, podle X bodu Wilsonova poselství, má být uznáno též i národům rakousko-uherské monarchie. Tyto národy — a především národ československý — mají zaujmouti své místo mezi ostatními evropskými národy. Má být obnoveno Polsko a musí také dostati — pod mezinárodní garancí — svobodný přístup k moři. Rovněž i osud balkánských Slovanů má být rozhodnut v souhlase jednak s historií, jednak s národním principem.

Konečně i území Ruska má být osvobozeno od rakousko-německé okupace a mají tam být vytvořeny podmínky, jimž by se mohly v plné míře zajistiti politický a národní vývoj Ruska, jakož i možnost, aby se stala žádoucím členem budoucí Společnosti Národů.

Základem americké tradice byly dvě hlavní zásady: princip politického sebeurčení národů v poměru k jiným národům a princip svobodného demokratického zřízení uvnitř státu. »Navrhují, aby národy uznaly Monroeovu nauku za nauku světovou, aby se žádný stát nesnažil přinutiti jiný národ nebo stát k politické závislosti; aby každý národ sám svobodně určil svou politiku a cesty svého vývoje, aniž by mu bylo při tom překáženo anebo vyhrožováno... a navrhnou, aby se vláda stanovila jen se souhlasem ovládaných«. (Projev presidenta Wilsona 22. ledna 1917). Odtud vyplývá zásada, na níž se se zvláštním důrazem staví Wilson, a sice: »Národy nesmí být předávány jako majetek od jednoho vladaře k jinému«. (Projev 22. ledna 1917).

Uvnitř Severoamerické unie žijí svobodné státy a uvnitř těchto států svobodní občané — stejně i v budoucí světové unii mohou být členy jen svobodné národy. Podobně jak v Severoamerické unii zákon zakládá se na souhlasu svobodných občanů — stejně i v světové organizaci

právo má se opíratí na souhlas svobodných národů. — President Wilson vystupuje v úloze Světového učitele, zamýšlí grandiosní přestavbu celého světa podle vzoru Severoamerické unie a odmítá přistoupiti na jakýkoliv kompromis. Má býti nastolena vláda nového zákona, jediného pro celý svět a právo učiniti to má Amerika, jež jest přítelem všech národů: »V tomto je naše velikost, my jsme předvojem v zápasu o dohodu a mír mezi národy.« (Projev 8. prosince 1914).

V konečném výsledku president Wilson hlásá ideu svobodného universalismu a sjednocení národů celého světa pod jediným právním řádem. Za tím účelem jest nezbytno změnění od kořenů starý systém mezinárodních poměrů. Svoboda a právo se nerozlučně spojují. Místo dosavadní anarchické svobody, jež ve svém konečném výsledku neznamenal nic než právo silnějších národů činiti násilí vůči slabším, má býti vytvořena svoboda nová a tato svoboda má spočívatí na psané chartě práv národů, která bude dobrovolně národy schválena a postavena pod jejich kolektivní ochranu. Právo již nemůže býti výrazem jen individualistických izolovaných tendencí jednotlivých států, při čemž státy se uznávají za subjekty práva v poměrech čisté koordinace, subjekty, které mají jen pouhý paralelism ve své právní činnosti. Od tohoto práva má býti udělán

krok k docela novému mezinárodně-právnímu řádu — *sociálně organisovanému*. Ochrana osobních subjektivních práv států nezbytně vyžaduje existence tohoto vyššího právního řádu. Jen skutečnou a účinnou ochranou práva národů budou nedotknutelného rázu. Dosud existovala jen jedna sankce pro mezinárodní právo, sankce morálního charakteru: garancie se strany právního vědomí všeho lidstva; avšak sankce tato naprosto nestačí:

»Je nutno, aby byla vytvořena — jako garancie nového právního řádu — vyšší síla, která by do takové míry předstihovala prostředky, jež měly k dispozici dosud existující anebo projektované spolky, že by žádný stát ani jakékoliv sdružení států nebylo s to se jí postaviti na odpor.« — Sjednocení národů má se svobodně uskutečniti. A právě proto, že veliké americké demokracii v důsledku zvláštních politických okolností připadla mimořádná úloha v řešení osudu celého světa, zdálo se, že tyto sny o světovém poslání Spojených států mohou přece dojíti své realizace. Spojené státy mohou učiniti konec válce a mohou vytvořiti podmínky pro nové mezinárodní právo.

A právě tento plán právního převratu byl charakteristickou zvláštností konce světové války, poněvadž se nikdy ještě v dějinách světa nepřikročilo

k uskutečnění podobné myšlenky mírového sjednocení všech národů.

§ 42.

Pařížská mírová konference měla být oficiálně zahájena 12. ledna r. 1919. Nikdy ještě mezinárodní shromáždění nemělo před sebou problémy tak značného dosahu, nikdy ještě nestálo před rozhodnutími, které měly zanechat tak hluboké stopy v politickém a právním životě národů. Vídeňský kongres z roku 1815, Pařížský z roku 1856 a konečně Berlínský z roku 1878 daleko ustupují v tomto ohledu v porovnání s Pařížskou mírovou konferencí z r. 1919.

Avšak Pařížská konference byla zjevem zcela výjimečným nejen právními a politickými výsledky své práce, nýbrž i samou povahou své působnosti, zvláštní snahou skrytí před veřejností rozpory a konflikty mezi účastníky konference a vědomým odstraněním protivné strany od účasti na projednávání mírových podmínek. Byl to soud, ku kterému obžalovaný nebyl vůbec připuštěn, ze kterého veřejnost byla vyloučena a jehož podrobnosti zůstaly zahaleny rouškou tajemství.

Důsledkem všeho toho bylo na jedné straně, že poražené státy na tomto soudě neměly dostatečných garancí, na druhé straně pak, že ani

budoucí historie nebude s to, správně posouditi význam prací a usnesení osob, které neodvratitelně rozhodly na celá desetiletí osud Evropy.

A třeba uznati, že v tomto směru mírová konference porušila první bod Wilsonova programu. Bylo to návratem k staré tradici, kdy absolutní monarchové ústní dohodou mezi sebou rozhodovali o osudech svých a cizích národů, k tradici, která v XIX. st. normálně byla v Evropě již opuštěna.

V důsledku této povahy jednání na konferenci jest její historické studium velice ztíženo.

Do 12. ledna r. 1919 byly skončeny dvouměsíční práce přípravných výborů a právě tohoto dne konference byla slavnostně zahájena v Paříži. Ve svém uvítacím proslovu prezident francouzské republiky zvláště zdůraznil okolnost, že vítězství spojenců nad Německem bylo úplné a že konferenci nezbyvá než vyvoditi z toho příslušné důsledky. K návrhu presidenta Wilsona za předsedu konference byl zvolen francouzský ministerský předseda Clemenceau. Všeobecné podmínky práce konference nebyly příliš příznivé, k čemuž značně přispívala i početnost delegací. Velmocí, jako Spojené státy severoamerické, Francie, Itálie a Japonsko měly každá pět delegátů. Anglie však nepovažovala to pro sebe dostatečným a vymohla si, že její osady=státy

»Dominions« obdržely každý své zvláštní zastupitelství v počtu dvou delegátů, takže v konečném výsledku, když připočteme k tomu ještě i nový arabský stát Hedžás, britská delegace čítala 17 plnoprávných členů. Kromě těchto hlavních účastníků, na konferenci byly zastoupeny následující státy: Belgie, Bolivie, Brazílie, Československo, Čína, Ecuador, Guatemala, Haiti, Honduras, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, Kuba, Liberie, Nikaragua, Panama, Peru, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Řecko, Siam a Uruguay. Německo a jeho spojenci na žádost francouzského ministra-presidenta Clemenceaua nebyli vůbec na konferenci připuštěni.

Složení delegací, mimo jejich početnost, neodpovídalo i jinak zájmům věcí: většina delegátů nebyla vůbec schopna souditi o spletitých otázkách evropského mezinárodního řádu. Proto právě, místo v plenárních schůzích konference, nejdůležitější otázky projednávaly se v »radě desíti«, kde nebylo vůbec zástupců malých států, tím méně afrických, asijských a jihoamerických. Tuto Radu tvořily hlavy delegací pěti velmocí a jejich ministři zahraničních věcí. Paralelně pokračovalo se též i v práci četných výborů a podvýborů. Ale i tento systém se přece neosvědčil, a čtyři velmoci rozhodly zjednodušiti ho ještě více. Byla utvořena »rada čtyř«

(Clemenceau, Lloyd-George, Wilson a Orlando), která pak přivedla práci konference k zdárnému skončení. Avšak i v této proslulé čtyřce úlohy všech členů nebyly úplně stejné, poněvadž fakticky jediná řeč byla angličtina, kterou ovládali pouze tři členové rady (vyjma Orlando), následkem čehož postavení italského zástupce nebylo tu příliš příjemným.

Čtyři tedy muži rozhodovali r. 1919 o osudu Evropy a to zcela samostatně a neodvolatelně.

*

Největší obtíže způsobily na Pařížské mírové konferenci tři teritoriálně-politické otázky. První, byla otázka o německé západní hranici.

Pro Francii rozhodující význam měl problém Rýnu. Ještě za války, na začátku roku 1917 podařilo se francouzské diplomacii vymoci na ruské vládě — těsně před únorovou revolucí v Rusku — souhlas k svému maximálnímu programu. Tento program znamenal odtržení od Německa veškerých oblastí na levém břehu Rýnu a utvoření z nich samostatného a neutralisovaného státu. Území tohoto státu mělo býti obsazeno francouzským vojskem, až Německo splní veškeré podmínky mírových smluv. K tomuto programu připojil se ještě projekt anexe saarské kamenouhelné pánve. Na obranu těchto podmínek na mírové konfe-

renci vystoupil s železnou energií francouzský ministr-president. V radě desíti však nebylo možno dosíci schválení francouzského stanoviska se strany Anglie a Spojených států severoamerických. Bezvýslednými zůstaly též i porady tří znalců: Tardieu, Kerra a Mezese. Oba poslední postavili se rozhodně proti odtržení ryze německých oblastí od Německa, jakož i proti dlouho trvající vojenské okupaci.

V konečném výsledku setrval každý na svém stanovisku. Tardieu odevzdal 12. března anglickému a americkému zplnomocníku notu, v níž opakoval tři základní francouzské požadavky: 1. rýnská oblast budiž obsazena spojeneckým vojskem; 2. 50kilometrové pásmo na východ od Rýnu budiž demilitarisováno; 3. v území na levém břehu Rýnu, které doposud patřilo k Německu, budiž vytvořen jeden, anebo několik samostatných států, které budou neutralisovány a postaveny pod záštitu Společnosti národů.

Kolem těchto otázek byl sveden tuhý boj, který trval více než měsíc. Bylo to »temné období« v dějinách mírové konference, kdy se zdálo, že dojde k otevřenému konfliktu mezi Francií a Spojenými státy severoamerickými. Lloyd George ve své notě z 26. března oznamoval, že s anglického stanoviska může být uznána nutnost jen pokud se týče demilitarisace rýnské oblasti a že Britská

říše a Spojené státy možná by přistoupily na návrh obranného spolku s Francií, více však že nemůže Francii nabídnouti.

Ani Wilson, ani Lloyd George nepovažovali za možné, kapitulovati před Clemenceauem. Tento hrozil dokonce i svou demisí. I Wilson, jenž se právě uzdravil ze své nemoci, povolal z Ameriky křížník »Washington«, chtěje opustiti Francii (7. dubna). Vída, že krise nabývá povážlivých rozměrů, Clemenceau odhodlal se na jisté ústupky. Rovněž i Wilson a Lloyd George svolili k tomu, aby plán vytvoření rýnského státu byl nahrazen vojenskou okupací levého břehu Rýnu. Tato okupace, spolu s vojenským spolkem, který byl 28. června r. 1919 uzavřen mezi Francií, Anglií a Spojenými státy severoamerickými, měla se státi pro francouzskou republiku »zárukou bezpečnosti«. Jelikož však spojenecká smlouva s Francií byla později americkým senátem zamítnuta, jediným výsledkem francouzského úsilí zůstala okupace a demilitarisace levého pobřeží v pásma z šíří 50 kilometrů na východ od Rýna. Podle mírové smlouvy nebyly tu přípustné stavby opevnění, rozložení a soustředění vojsk, jak dočasné tak i stálé (čl. 42 a 43).

Druhou politickou otázkou, která také vyvolala krizi na mírové konferenci, byla otázka Fiume, čili Rjeko. Byl to jediný, úplně zařízený pří-

stav na Jaderském moři, který zabezpečoval spojení zemí, ležících v jižní části dunajské roviny námořními cestami v západním směru. Dle Londýnské smlouvy z roku 1915 Itálie obdržela rozsáhlé územní přírůstky na Jaderském pobřeží, ale Rjeka byla přičena Chorvatsku a Srbsku. Na Pařížské mírové konferenci Orlando a Sonnino usilovali všemožně o to, aby se Itálii kromě oblastí slíbených Londýnskou úmluvou dostalo také i Rjeka. Stanovisko Francie a Anglie v této otázce bylo dvojsmyslné, a jak Lloyd George, tak i Clemenceau nebyli rozhodně proti tomu, aby se italským nárokům vyhovělo. Jediný Wilson vystoupil rozhodně a důsledně na obranu zájmů Jugoslaviie. Americký prezident neváhal dokonce dohnati tuto věc i do otevřeného konfliktu s Itálií. 23. dubna r. 1919 Wilson apeloval k veřejnému mínění všech států. V tomto svém projevu Wilson psal mezi jiným: »Starý nepřítel — Rakousko-Uhersko — přestal existovati. Jednotlivé národy, které obývaly jeho území, vytvořily nové státy. Tyto nové útvary vstoupí do Společnosti Národů a jejich svobody jsme povinni hájiti stejně, jako své vlastní. Mír má býti sjednán podle určitých zásad. Podle těchto zásad Rjeka má sloužiti obchodním zájmům nikoli Itálie, nýbrž Jugoslaviie, Československa, Maďarska a Rumunska. Itálie musí se tomuto

elementárnímu požadavku spravedlnosti podrobiti.« —

Ale italsí zástupci nejen se nepodrobili, nýbrž na znamení protestu opustili konferenci. Ovšem, že za 10 dní Italové se zase vrátili do Paříže, ale v mírových smlouvách o osudu Rjeka rozhodnuto nebylo, takže tento problém došel svého řešení teprve později v partikulární smlouvě, uzavřené Itálií a Jugoslavií v Rapallu r. 1920, a pak doplněné římskou smlouvou z r. 1924. Toto konečné řešení vyznělo příznivě pro Itálii.

Třetí krize na konferenci byla vyvolána odporem Wilsona proti japonským snahám podrobiti své moci Kiao-Čao a Šantung. Roku 1914 Japonci vypudili odsud Němce a silou zbrání podrobili si část Čínského území. Japonci využili světové války k podrobení Číny svému vlivu. Wilson snažil se obnoviti územní integritu Číny, ale narazil při tom na odpor jak se strany Clemenceaua, tak rovněž i se strany Lloyd Georgea. V konečném výsledku nezbylo než přistoupiti na kompromis a jestliže v textu Versailleské smlouvy stojí, že Německo odstupuje veškerá svá práva v Číně Japonsku, v tajné úmluvě z 30. dubna mluví se o tom, že konečným úkolem Japonska bude tu obnovení suverénních práv Číny v Šantungu. —

*

Jedním z nejhlavnějších politických úkolů Mírové konference byla legalisace nového územního řádu v centrální Evropě, v oblasti středního toku Dunaje, kde po dlouhá století vedly slovanské národy úporný boj proti výbojným snahám Němců a Maďarů. Vedle toho měl být ještě řešen problém určení západních hranic Polska. Německo a Rakousko-Uhersko byly sice již r. 1916 odhodlány uznati fakt polské státní existence, ale jen v mezích t. zv. »kongresového Polska«, t. j. té části bývalého Polského státu, která patřila k ruské říši. Otázka připojení k takto obnovenému Polsku jiných polských zemí, zbraných v létech 1772, 1793 a 1795 Pruskem a Rakouskem, zůstávala nerozřešena a bylo třeba rozhodného vítězství spojenců, aby se obnovení sjednoceného Polska dalo uskutečnit v plné míře. Francie již 20. září r. 1917 slavnostně uznala Polský Národní Výbor v Paříži a polskou armádu na západní frontě za zřejmé symboly »obrození polského národního života«. Francouzskému příkladu pak následovaly Anglie, Itálie a Spojené státy severoamerické. Toto uznání »polského národa« nerovnal se však uznání státu a pokus učiněný Francií v listopadu r. 1918, aby polskému Národnímu Výboru byla zajištěna práva faktické vlády (jak se to již stalo v případě Československa a čímž by se zavedlo již uznání

polského státu) naprosto ztroskotal následkem rozhodné opozice se strany Anglie. Ani povstání Poláků proti německému okupačnímu vojsku ve Varšavě 11. listopadu roku 1918, ani provedený ještě před tím převrat v Krakově, v důsledku kterého se vláda dostala tu do rukou polských revolucionářů, nepohnuly spojence, aby své uznání Polska uspíšily, takže prvním vyslancem, jenž byl přijat 21. listopadu r. 1918 ve slavnostní audienci náčelníkem polského státu Pilsudským, byl zástupce Německa hrabě Kessler. V této době polský stát vykonával fakticky svou svrchovanou moc jen na území, jež patřilo doposud Rusku, a nadto ještě v západní Haliči. Hlavním úkolem pařížské konference zůstával problém připojení Poznaňska, Horního Slezska, a části západ. Pruska k Polsku. První zástupce Polska R. Dmowski energicky obhajoval na schůzích zvláštního výboru řízeného Juliem Cambonem polský maximální program, podle něhož na západě se měla obnoviti hranice z roku 1772 (a tudíž se mělo připojiti k Polsku i Gdánsko) a z východního Pruska měl se stát samostatný státní útvar, oddělený od Německa gdánským koridorem. Tento plán však narazil na odpor, jak ve výboru, tak i v Radě Čtyř. Proti polským nárokům postavil se nejrozhodněji Lloyd-George, kterému se podařilo docílit, že z Gdánska bylo vytvořeno

svobodné město pod záštitou Společnosti národů a že bylo usneseno provést lidové hlasování v jižní části východního Pruska a v horním Slezsku.

Mnohem jednodušší byla otázka obnovení Československa a Jugoslavie. Polské oblasti, které tvořily části německé říše a i fakticky zůstaly v německé moci, mohly být postoupeny jen smluvní cestou, ve formě *cesse*. Naproti tomu fakt existence Československa jako státu, v jeho nových hranicích, byl uznán spojenci ještě před ukončením války a ministr zahraničních věcí československého státu Dr. E. Beneš byl pozván již 4. listopadu, aby se zúčastnil jako plnoprávný člen mezispojenecké konference svolané za účelem vypracování podmínek příměří. Rovněž i Jugoslávie považovala se za obnovené a rozšířené Srbsko, k němuž se dobrovolně, v důsledku revolučního převratu ve Rjece a v Ljublaně, připojily oblasti chorvatsko-slavonského království, spolu s Bosnou, Hercegovinou a Dalmácií. Spojenci stáli zde před faktem rozpadnutí monarchie Habsburků jako před hotovou věcí. Zde proto neměla Mírová konference nic zřizovati, nýbrž jen vzít na vědomí události, jež se odehrály ještě před jejím zahájením.

Z hlediska mezinárodního práva hlavní význam měly však ne teritoriálně-politické podmínky mírových smluv, nýbrž ustanovení týkající se zřízení Společnosti Národů, právního organismu, jež měla sjednotit veškeré národy světa a zajistit mezi nimi mír. Zde byl učiněn skutečně nejodvážnější a nejrozhodnější krok v dějinách lidstva, jež znamenal naprostý převrat v systému mezinárodních poměrů. Jestliže v době humanismu a reformace projevil evropské národy snahu k geografickému poznání celé země, pak r. 1919 v Paříži došlo k realizaci plánu sjednocení všech národů zeměkoule v jeden právní celek.

Rozhodující úloha připadla tu prezidentu Wilsonu, jež s náboženským nadšením zasadil se o základní reformu mezinárodních poměrů. Projekt presidenta Wilsona, spolu s obdobnými projekty lorda Phillimora a generála Smuthsa, měl v pracích Mírové konference význam základního bodu. Pro tento původní návrh amerického presidenta příznačny byly následující zásady:

1. President Wilson považoval za nutné zdůraznit s veškerou rozhodností *spojitost mezi právem vnitrostátním a mezinárodním*. Podobně jako Saint-Simon, vycházel i Wilson z myšlenky nut-

ností nejen mravní, nýbrž i právní jednotvárnosti států-členů Svazu míru. Uvnitř státu má být zavedena všude svobodná forma vlády a tomuto vnitřnímu zřízení se má dostati posvěcení a záruky od mezinárodního právního řádu. Proto i úkolem nového svazu má být zajištění nejen vnějšího »míru a bezpečnosti«, nýbrž i zákonitosti a stability státní vlády (proti tomu však postavili se někteří z členů americké delegace, zvláště generál Bliss, takže Wilson byl nucen od této své zásady upustiti).

2. Americký prezident přikládal veliký význam otázce *organisace mezinárodního donucení*. Proti dosavadnímu systému války, jako anarchické svépomoci, staví Wilson organisované formy kolektivního donucení a detailní úpravě této otázky věnuje celou řadu článků svého projektu (VI., VII., VIII. a X.). Členům Svazu ukládá se při tom *povinnost v případě protiprávního útoku poskytnouti napadenému vojenskou pomoc*. Právně organisované donucení dodává Svazu mocenské povahy vůči členům-státům.

3. Významnou úlohu hraje v původním projektu Wilsonově rovněž i vzájemná záruka politické neodvislosti a území nedotknutelnosti členů Svazu. Záruka tato má zde však *pružnou povahu* (*»flexible guarantee«*). Zásada sebeurčení národů má zachovati trvale svůj význam a proto je třeba

počítati i v budoucnosti s možností změny státních hranic pokojnou cestou. Podobné změny mají se prováděti na základě usnesení celého Svazu přijatého kvalifikovanou většinou ($\frac{2}{3}$ všech delegátů) a musí odpovídati ne tak egoistickým zájmům jednotlivých států, jako potřebám všech národů.

4. Dalším charakteristickým momentem amerického projektu bylo prohlášení všeobecné zásady omezení zbrojení, jež měla platiti nejen pro státy poražené ve světové válce, nýbrž pro všechny členy Svazu bez jakýchkoliv výjimek. Všeobecná branná povinnost má býti všude zrušena, mají býtí stanoveny — pro každý jednotlivý stát zvlášť — kvoty branných sil, které by odpovídaly jejich potřebám a to jak s ohledem na udržování vnitřního pořádku, tak i s ohledem na uložené jim mezinárodní povinnosti (účast na kolektivních exekucích proti rušitelům míru a práva).

5. Konečně poslední zásadou, na které zvláště energicky trval Wilson, byla zásada nepřípustnosti mechanického dělení územních držav anebo jejich libovolné annexe. Zásada tato měla platiti nejen pro Evropu, nýbrž také i pro Asii a Afriku. Je nepřípustno, aby jednotlivé části Turecké říše anebo bývalé německé osady byly prostě připojeny k té nebo oné spojenecké mocnosti. Politická organisace těchto útvarů a nejvyšší kon-

trola nad nimi má náležitosti Společnosti národů, při čemž má být přiblíženo k přáním a zájmům tuzemského obyvatelstva.

Původní projekt prezidenta Wilsona i přes svou ne dosti jasnou formulaci byl přece zřejmě pro dchnut radikalismem, vzhledem k čemuž narazil se hned na rozhodnou opozici a to nejen evropských státníků, nýbrž dokonce i delegátů amerických. V boji proti této opozici musil Wilson vzdát se i příliš kategorické formulace ideu vojenského donucení, i myšlenky »pružné záruky«, i zásady všeobecného odzbrojení, jakož i přímé kontroly Společnosti nad bývalými tureckými teritorii a německými osadami. Pokud se týče vnější historie prací Mírové konference, pak již v její plenární schůzi ze dne 25. ledna 1919 po uznání žádoucnosti vypracování Paktu o Společnosti Národů byla přijata resoluce, ve které se prohlašovala nutnost zřízení Společnosti Národů za účelem zajištění plnění státy svých závazků a udržování všeobecného míru. Zvláštní komise, jež byla pověřena vypracováním tohoto textu Paktu, měla celkem 10 schůzí a k 14. únoru byla již se svou prací hotova. Vypracovaný jí návrh byl projednán a schválen zvláštní konferencí, která byla svolána koncem března v Paříži a které se zúčastnili delegáti 13 neutrálních států (evropských a amerických). Konferenci předsedal lord

Cecil. Konečně 28. dubna 1919 text Paktu byl definitivně přijat v plenární schůzi Mírové konference. — Společnost Národů nenarodila se však hned 28. června 1919, kdy došlo k podepsání Versailleské mírové smlouvy, jejíž integrální částí je Pakt o Společnosti Národů, nýbrž teprve 10. ledna r. 1920, kdy po výměně ratifikačních listin Versailleská smlouva nabyla plné platnosti.

Dle své právní přílohy Společnost Národů je spolkem států. Společnost Národů podle Paktu z roku 1919 nebyla světovým státem (civitas maxima), který by sdružil všechny národy světa v jedné politické organizaci.

Společnost Národů nevykonává nad národy svrchovanou výlučnou moc, jež by se lokalisovala na určitém území, stejně jako není jí znám ani určitý kontingent lidí, který v tomto případě měl by obejmouti všechny obyvatele zeměkoule a který je nezbytným elementem pojmu státu. Společnost Národů stýká se s jednotlivci jen prostřednictvím států, jejichž jsou příslušníky.

Nedostatek svrchované moci, území a souhrnu lidí bezprostředně podrobených jejímu panství nutí k závěru, že Společnost Národů není státem.

Jest to svaz států, založený na mezinárodní úmluvě. Tvořící jeho základ mezinárodní úmluva má dobrovolný, svobodný ráz a vyšla z podnětu států protiněmecké koalice, k nimž se připojily

i státy neutrální. Tato úmluva má *otevřený ráz*. Zásadně měla by sjednotiti všechny státy země a proto, přes některá formální omezení otvírá přece všem státům možnost přistoupení k ní, se svolením států, které již členy Společnosti jsou.

Vystoupení ze Společnosti se připouští, jako právo každého člena, ale je také omezeno a to ustanoveními úmluvy o povinné dvouletní výpovědní lhůtě a o povinnosti plnění všech mezinárodních závazků, i vyplývajících z faktu členství ve Společnosti nevyjímaje. Tím se vyjadřuje zásada *stále organisace*. Tatáž zásada jeví se také v tom, že platnost úmluvy není nijak časově omezena: třeba se tu výslovně nepíše jako jindy, že se uzavírá na věčné časy, avšak nestanoví se tu také i lhůta platnosti, jak tomu normálně bývá ve smlouvách, zakládajících ryze politický anebo vojenský spolek.

Konečně zvláštností Faktu je také to, že podle svého obsahu patří mezi t. zv. *rámcové smlouvy* (Rahmen-Verträge, dle terminologie švýcarského učence Hubera). To jest mezi smlouvy, které ponechávají svým účastníkům uzavírati mezi sebou nové smlouvy, aby v užším kruhu uplatňovali prohlášené v hlavní úmluvě zásady (udržení míru pomocí rozvoje rozhodčího soudnictví, povinného zprostředkování, zjišťovacích komisí atd.).

Subjekty úmluvy byly samostatné státy, které zachovaly při tom i nadále neztenčenu svou samostatnost. Svorně se dohodly, že se spojí, aby spolupracovaly na uskutečnění úkolů, které se nedají realizovati individuálním úsilím jednotlivého státu. To znamená již odklon od ryze negativní tendence, směřující k obraně jen svých egoistických zájmů a projevující se ve snaze tvořiti hlavně normy zakazujícího rázu (*non facere*) — k pozitivnímu tvoření práva pomocí stálých společných orgánů.

Zásada *»incoherence«* a *»morcellement«* (podle terminologie Fourier) nahrazuje se ideou *»combinaison«*, *»ordre sociétaire«*. Než úkol ochrany míru uvnitř Svazu, jakož i obrany jeho před vnějším nebezpečím vyžaduje nejen *dobrovolné spolupráce, nýbrž i povinného podrobení právnímu řádu, který upravuje vzájemný poměr členů Svazu*. Neodporuje to nikterak zásadě dobrovolného sdružení, poněvadž svoboda nejen neznamená anomii, nýbrž naopak předpokládá vždy pevný právní řád, který nejlépe zajišťuje svobodný vývoj jak jedinců, tak stejně i národů v jejich spo-
lečenstvu.

Svaz států pro realizaci svých základních úkolů má normálně stálé orgány. Stejně je tomu i ve Společnosti Národů, která má Shromáždění, Radu, a jako orgán podřízený — Sekretariát.

Z předcházejícího vysvítá tedy, že *Společnost Národů je Svazem států, sdružených na základě společné úmluvy v jediný celek za účelem ochrany nedotknutelnosti a bezpečnosti svých členů, pro udržení všeobecného míru a za účelem realizace cílů plynoucích z potřeby mezinárodního života; sdružení toto je časově neomezené a má stále orgány, umožňující nepřetržitou působnost Svazu.*

Ale je také rozdíl mezi Společností Národů a svazy čili spolky států, jak se tyto vyskytovaly dříve. Tyto dřívější, historické svazy, jako na příklad Nizozemsko do r. 1795, Německo do r. 1866, Spojené státy severoamerické do r. 1778 až 1787, Švýcarsko do r. 1848, sdružovaly v jediný politický útvar státy, již jinak těsně byly spojené mezi sebou, buďto historickou tradicí anebo etnickým přibuzenstvím; mimo to jejich základní normou byl rozhodný zákaz války uvnitř svazu: jediným přípustným prostředkem pro řešení vnitřních konfliktů bylo rozhodčí řízení. V Německém svazu, podle aktu z r. 1815, členové svazu byli povinni předkládati své spory sněmu a pro případ, kdyby rozhodnutí sněmu neuspokojilo strany, byla zřízena t. zv. Austrálgalinstanz, jež byla nejvyšší instancí rozhodčího soudu, která s konečnou platností rozhodovala o všech sporech mezi členy svazu, které ohrožovaly jeho vnitřní mír.

Společností Národů bezpodmínečný zákaz války mezi členy nebyl uznán: zde se mluví sice pouze o složitých formách zprostředkování a rozhodčího řízení, avšak válka se tím zásadně ještě nevyklučuje.

Jiným bodem, v němž se Společnost Národů rozchází s historickými tvary svazu států, je otázka její způsobilosti k právům a právním činům. Způsobilost dřívějších svazů jak k právům, tak i k právním činům výslovně se uznávala a nevzbuzovala v ničem nejmenší pochyby: tyto svazy vysílaly a přijímaly vyslance, uzavíraly smlouvy, vedly války, sjednávaly mír. Naproti tomu v případě Společnosti Národů otázka tato výslovně nebyla v úmluvě rozřešena a její řešení dle analogie vzbuzuje odůvodněné pochyby.

Proto třeba uznati, že Společnost Národů přes to v detailech své organizace se značně podobá Švýcarské aneb Německé konfederaci, je přece, díky své universální povaze, svazem států *sui generis*.

Kompetence a cíle Společnosti Národů mají povahu *všeobecnou*. Ve své působnosti Společnost zahrnuje skoro všechny poměry států, které spadají vůbec do oboru mezinárodního práva. Za těchto podmínek je možná i kumulace jednotlivých cílů, takže jednou Společnost bude směřovat k opanování všech projevů vnějšího života států, jednak pak mezinárodní administrace naleznou

ve Společnosti nejvyšší, své sjednocující středisko.

Avšak pakt o Společnosti Národů je především smlouvou Svazu Míru, jehož cílem — tak jak tomu bylo v lokálním měřítku u středověkých lig podobného druhu — je omezení násilí časové a místní.

Pakt o Společnosti Národů nevede ještě k všeobecnému a trvalému míru, třebaže uznává zásadu spojitosti principů práva a míru. Pakt snaží se aspoň omezití smluvní cestou válku a pak vytvořití pro ni takové podmínky, aby sloužila sama cílům míru a práva. — »Každá válka anebo nebezpečí války, které se přímo anebo nepřímo dotýká jednoho z členů Společnosti, uznává se rozhodně za věc, jež se dotýká Společnosti jako celku a na ní leží povinnost učinití veškerá opatření, nutná pro skutečné zachování míru mezi národy...« (čl. 11 Paktu).

Válka má býtí omezena jen na případy krajní nutnosti, normálně však mají se uplatňovatí pokojné prostředky řešení mezinárodních konfliktů, zprostředkování a rozhodčí soud. *Je významné, že se tu poprvé v historii mezinárodních poměrů stanoví i sankce v podobě kolektivní akce Společnosti Národů proti státu — rušitelí práva.*

Válka přestává býtí soukromou záležitostí jednotlivých států, nýbrž se stává předmětem společného zájmu celého mezinárodního svazu.

Všechny státy — členy Společnosti Národů přejímají závazek, že se zdrží nepravoměrného násilí, ale vedle toho ještě prohlašuje se zásada společného rozhodování a společné akce proti rušitelům míru a pořádku. Egocentrické a individualistické doposud mezinárodní právo nabývá tím povahy sociálně organisované a v souvislosti s tím vznikají i nové speciální orgány. Toto omezení individuálního násilí ve spojení s kolektivní zárukou nedotknutelnosti států a kolektivní sankce proti rušiteli práva jsou s to vytvořití podmínky příznivé pro rozvoj právních prostředků pro řešení mezinárodních sporů. Formálnímu právu dostává se nové síly, aby čím dále tím více omezovalo v mezistátních poměrech sféru užívání individuálního násilí.

V tomto uznání prvenství formálně-právních prostředků a v tomto omezení násilí — v rámci mezinárodního právního sjednocení, které směřuje ve svém konečném výsledku k přetvoření v světový právní řád — záleží smysl novějšího vývoje mezinárodního práva a vyšší ospravedlnění existence Společnosti Národů.

BIBLIOGRAFIE.

Bainville. Les conséquences politiques de la paix. 1920.
R. S. Baker. Woodrow Wilson and World Settlement I—III. 1922.

Barthou. Le traité de paix 1919.
 Bourgeois. Le traité de paix. 1919.
 v. Brockdorf-Rantzau. Dokumente 1921.
 Dodd. W. Wilson and His Work. 1920.
 Halévy. Le Président Wilson. 1918.
 Hanotaux. Le traité de Versailles. 1919.
 House. The intimate papers of colonel . . . vol. IV. 1928.
 Keynes. Economic consequences of the peace. 1919.
 Kraus und Rödiger. Chronik der Friedensverhandlungen.
 1920.
 Kraus und Rödiger. Die Urkundenbände des Kommen-
 tärs zum Friedensvertrage. 1921.
 Lansing. Peace negotiations. 1921.
 Lawrence. The true History of president Wilson. 1924.
 Le Fur. Paix juste et juste paix. 1920.
 Lémonon. L'Allemagne vaincue. 1920.
 Lévy. La juste paix ou la vérité sur le traité de Versailles.
 1920.
 Th. Niemeyer und Strupp. Die Friedensschlüsse 1918 bis
 1921. Jahrbuch des Völkerrechts Bd. VIII. 1922.
 Nitti. L'Europa senza pace. 1921.
 Pilet. Le traité de Versailles. 1920.
 Seymour and House. What really happned of Paris. 1921.
 Strupp. Grundriss des Versailler Friedens-Vertrag. 1921.
 Tardieu. La paix. 1921.
 Temperley. History of the Paris Conference of Peace.
 vol. I—V. 1920.
 Thompson. The Peace Conference. 1920.
 Troutmann und Nedden. Die Wirkungen von Versailles
 heute und morgen. 1921.
 Weyr. Soudobý zápas o nové mezinárodní právo. 1919.
 Zimmermann. Očerki novogo meždunarodnogo prava
 2. vyd. 1924.

OBSAH

Kapitola I. *Francouzská Revoluce v dějinách mezi-
 národního práva.* — § 1. Teoretické základy doktriny
 Velké Francouzské Revoluce. — § 2. Pokusy realizace zá-
 sad Velké Francouzské Revoluce. — § 3. Problém za-
 stoupení států na venek. — § 4. Problém intervence
 v mezinárodních poměrech. — § 5. Koncepce meziná-
 rodního práva jako práva mezistátního. — § 6. Problém
 války a odsouzení útočné války. — § 7. Návrh deklarace
 práv národů. — § 8. Revoluční program nového meziná-
 rodního práva nedochází svého uskutečnění. — § 9. Krise
 práva námořní války. — § 10. Recepte doktriny Fran-
 couzské Revoluce v plánu cara Alexandra I. o reorga-
 nisaci Evropy (r. 1804) str. 3—32

Kapitola II. *Spojené státy severoamerické v dějinách
 mezinárodního práva.* — § 11. Význam Spojených států
 v historii mezinárod. práva. — § 12. Válka o neodvislost
 jako boj o právo. Zachovávání zákonů a zvyků pozem-
 ního a námořního válčení. — § 13. Obrození rozhodčího
 soudnictví v poměru Spojených států k jiným státům. —
 § 14. Hnutí ve prospěch všeobecného míru ve Spojených
 státech. Doktrína presidenta Monroe . . . str. 33—48

Kapitola III. *Vídeňský kongres z roku 1815 a Svatá
 Aliance.* — § 15. Názory Metternicha, Talleyranda a cara
 Alexandra I. na práce kongresu. — § 16. Politické vý-
 sledky Vídeňského kongresu. — § 17. Mezinárodně-právní
 problémy na Vídeňském kongresu. — § 18. Svatá Ali-
 ance a intervence velmocí v Itálii, Německu a Špa-
 nělsku str. 49—61

Kapitola IV. *Národnostní hnutí v první polovici XIX.
 století a mezinárodní právo.* — § 19. Formulace národ-
 nostní teorie. — § 20. Projevy národního hnutí na Bal-

káně: povstání srbského a řeckého národa a intervence Ruska, Francie a Anglie (r. 1827—1829). — § 21. Program osvobození slovanských národů u ruských Dekabristů—federalistů (r. 1825). — § 22. Základní zásady slovanského programu Pražského kongresu r. 1848: a) právo slovanských národů na sebeurčení; b) zákaz válek mezi slovanskými národy; c) otázka organizace spolku slovanských národů; d) problém záruk se strany Evropy pro nový systém mezinárodních poměrů . . . str. 62—92

Kapitola V. *Mezinárodní postavení Turecka v XIX. století.* — § 23. Problém právního uspořádání otázky Černomořských úžin; Bosporu a Dardanel. Problém intervence ve vnitřní kompetenci ottomanské říše. — § 24. Londýnská deklarace o úžinách z roku 1840 a 1841. — § 25. Pařížská mírová smlouva z r. 1856. — § 26. Berlínská smlouva z r. 1878 . . . str. 93—107

Kapitola VI. *Koloniální protektorát a režim kapitulací na Dálném Východě.* — § 27. Zásadní body koloniálního protektorátu. — § 28. Praxe Anglie, Francie a Ruska. — § 29. Postavení Egypta ke konci XIX. stol. — § 30. Systém kapitulace v Číně. Smíšené soudy v Číně. Sfery vlivu velmocí v Číně . . . str. 108—122

Kapitola VII. *Vývoj mezinárodně-právních institucí v XIX. a začátku XX. století.* — § 31. Vývoj mezinárodních obchodních styků a mezinárodní administrace. — § 32. Vývoj rozhodčího soudu. — § 33. Problém kodifikace mezinárodního formálního práva na Haagských mírových konferencích r. 1899 a r. 1907 . . str. 123—148

Kapitola VIII. *Kodifikace válečného práva.* — § 34. Právo pozemského válčení a jeho kodifikace. Ženevská konvence z r. 1864. Bruselská konference z r. 1874. Kodifikace práva pozemského válčení na Haagských mírových konferencích z r. 1899 a 1907. — § 35. Kodifikace ná-

mořního válečného práva. Pařížská deklarace z r. 1856. Problém námořního válečného práva na druhé mírové Haagské konferenci z r. 1907. — § 36. Londýnská deklarace o právu námořní války (r. 1909) . . . str. 149—166

Kapitola IX. *Krise mezinárodního práva v době světové války.* — § 37. Vnitřní podmínky krise mezinárodního práva: 1) státní teorie mezinárodního práva; 2) nedostatky kodifikace mezinárodního práva v Haagu a Londýně. — § 38. Vnější podmínky krise mezinárodního práva: 1) technický vývoj; 2) vývoj vojenského umění; 3) světové rozšíření války. — § 39. Krise mezinárodního práva na souši. — § 40. Krise mezinárodního práva na moři . . . str. 167—191

Kapitola X. *Pařížská mírová konference r. 1919 a Pakt o Společnosti Národů.* — § 41. Právní a politický program presidenta Wilsona. — § 42. Zvláštnosti Pařížské mírové konference a její organizace. Krise mírové konference a teritoriálně-politické problémy. — § 43. Pakt o Společnosti Národů, jeho právní povaha a význam v dějinách mezinárodního práva . . str. 192—222

